

halka dergi

Göç, Göçmenler ve Toplumsal Muhalefet

FİKRET SOYSAL - ERCÜMENT AKDENİZ - LEEN ALİ - MUHAMMED
GAZALİ KILINÇ - TOROS HAŞHAŞOĞLU - ÖZGÜL SAKİ - ZEKİ
ALDROUBİ - NATALIE GRUBER - GÖÇMENLERLE KARDEŞİZ - BEDRİ
SOYLU - KAMİL KANİ AYGÖRDÜ - MEHMET ÖZGÜR BAHÇECİ -
GÜLÇİN TUNALI - ZEKİ KILIÇASLAN

TAKDİM

GÖÇ, GÖÇ- MEN- LER VE TOP- LUMSAL MUHA- LE- FET

SAYI : 07 KASIM - ARALIK 2024

halka.dergi0@gmail.com

@halkadergi

@halkadergi

Merhabalar,

Halka Dergi'nin yedinci sayısı ile tekrar merhaba. 2024'ün son ayları dünya ve ülkemiz için çok yoğun geçiyor. 8 Aralık'ta Suriye'de Esad ailesinin iktidardan düşmesinin yarattığı gündem bir çok açıdan oldukça diri. Bu hadisenin ülkemizde yaşayan göçmenler için de oldukça anlamlı bir karşılığı var. Ayrıca Halka Dergi Ekibi olarak da yoğun bir dönemden geçtik. Bütün bunlarla birlikte Kasım-Aralık sayısını çıkardığımız için çok mutluyuz.

Bu sayıda "Göç, Göçmenlik ve Toplumsal Muhalefet" başlıklı bir dosya ile çıkıyoruz. Bu konu ile özellikle ülkemiz için oldukça diri ve önemli olan bir konuyu tartışmayı ve tartıştırmayı düşündük. Dosya kapsamında göç olgusunun farklı veçhelerine dair yazılar bulacaksınız. Özellikle toplumsal muhalefetin ve siyasetin dinamiklerini ortadan kesen bir mesele olması nedeniyle enine boyuna tartışılması gereken, zor bir konuyu seçtiğinizin farkındayız. Umarız bu sayı ile meseleye dair anlamlı bir katkı sunmuş olacağız.

Bu sayıya hep yaptığımız gibi geçtiğimiz iki ay boyunca gündemimizi meşgul eden konuları aktararak kısaca değerlendirdiğimiz Halkanın Gündemi ile başladık.

Dosyanın ilk yazısında Fikret Soysal, "Göçmenler, Kapitalizm, Sol" başlıklı yazısıyla göç meselesinin kapitalizmle ilişkisini tartışarak sol siyasetin alması gereken tutumu değerlendirdi. Ercüment Akdeniz, "Yeni Savaş Düzeninde Göç" başlıklı yazısıyla, bölgesel dinamiklerle ve emperyalizm olgusuyla birlikte göç olgusunu yazdı. Leen Ali, "Göçmen Bir Kadın Olmak" başlıklı yazısıyla, kendi tecrübesi üzerinden Türkiye'de yaşayan göçmen kadınların karşılaştıklarını aktardı. Muhammed Gazali Kılınç, "Bir Tespit, Suriyeli Göçmenlerin Ahvalı ve Bir Öneri" başlıklı yazısıyla, Suriyeli göçmenlerin statülerini ve yaşadıkları eşitsizlikleri değerlendirdi. Toros Haşhaşoğlu, "Göçmen Nereye Aittir?" başlıklı yazısıyla, kişisel tecrübesi üzerinden göçmen olmanın farklı görüntülerini ve aidiyet duygusunu yazdı. Bu sayıda bir soruşturma ile Türkiye'deki göçmenlik meselesi üzerine hazırladığımız bazı soruları DEM Parti Milletvekili Özgül Saki'ye ve Suriye Demokratik Sol Parti siyasi büro üyesi Zeki Aldroubi'ye yönelttik, verdikleri kıymetli cevapları "Türkiye'de Göçmenler ve Toplumsal Mücadele" başlığıyla yayınladık. Dosya bağlamında Mevlüde Ecem Öksüz, Natalie Gruber'in Yunanistan'da göçmenlerin yaşadıklarına dair yaptığı kampanya sonrasında ajan ilan edilmesi ve hakkında dava açılması üzerine yazdığı izlenimleri, "Yunanistan hükümeti beni casuslukla suçladı. Ben ise şiddete maruz kalmış insanlara yardım ediyordum" başlığıyla çevirdi. İrem Şimşek dosya için Göçmenlerle Kardeşiz İnisiyatifi üyeleriyle bir röportaj gerçekleştirdi, röportajı "Hem iktidar hem de muhalefet, göçmenleri siyasi tartışmaların bir aracı haline getirdi." üst başlığı ile yayınladık. Bedri Soylu, "Uzun Yola Çıkma Hüküm Giymek" başlıklı yazısıyla, göçmenlere dair Bosna Hersek ve Sırbistan'da edindiği bazı izlenimleri aktardı. Kamil Kani Aygördü, "Korkunun Siyaseti" başlıklı yazısıyla sağ popülist siyasetlerin, göçmen meselesinin öne sürülmesi dahil olmak üzere korku siyasetini üretme dinamiklerini tartıştı. Mustafa Emin Büyükoçkun, Berlin'de yaşayan tiyatrocu ve göçmen hakları aktivisti Mehmet Özgür Bahçeci'ye Almanya'da göçmenlik hakkında sordu.

Bu sayıda dosya dışında iki yazı var. Gülçin Tunalı, "Emevi Camii'nde Cuma Namazı Bize Neyi Anlatır?" başlıklı yazısıyla Suriye'de yaşanan son gelişmeleri bazı tarihi görüntülerle birlikte değerlendirdi. Zeki Kılıçaslan, "Bir "hekimden", bir "hemşireden" canavar yaratan sağlık sistemimiz" başlıklı yazısıyla, son dönemde kan dondurucu bir soruşturma ile karşılaştığımız bir hadise üzerinden, sağlık sistemimizdeki ticarileşmeyi ve yozlaşmayı yazdı.

Halka Dergi'nin sonraki sayılarında yine görüşmek üzere, selamlar.

BU SAYIDA

1 | TAKDİM

3 | HALKA’NIN GÜNDEMİ

7 | DOSYA: Göç, Göçmenler ve Toplumsal Muhalefet

FİKRET SOYSAL

8 | Göçmenler, Kapitalizm, Sol

ERCÜMENT AKDENİZ

11 | Yeni Savaş Düzeninde Göç

LEEN ALİ

15 | Göçmen Bir Kadın Olmak

MUHAMMED GAZALİ KILINÇ

17 | Bir Tespit, Suriyeli Göçmenlerin Ahvali ve Bir Öneri

TOROS HAŞHAŞOĞLU

22 | Göçmen Nereye Aittir?

ÖZGÜL SAKİ, ZEKİ ALDROUBİ

29 | SORUŞTURMA: Türkiye’de Göçmenler ve Toplumsal Mücadele

NATALIE GRUBER

34 | Yunanistan hükümeti beni casuslukla suçladı. Ben ise şiddete maruz kalmış insanlara yardım ediyordum.

GÖÇMENLERLE KARDEŞİZ

41 | “Hem iktidar hem de muhalefet, göçmenleri siyasi tartışmaların bir aracı haline getirdi.”

BEDRİ SOYLU

45 | Uzun Yola Çıkmaya Hüküm Giymek

KAMİL KANİ AYGÖRDÜ

51 | Korkunun Siyaseti

MEHMET ÖZGÜR BAHÇECİ

54 | “Göçmenleri ve mültecileri, daha iyi veya kötü şeklinde ayıracak olan hat İslam’a karşı olan tavra bağlı hale gelmeye başladı”

GÜLÇİN TUNALI

62 | Emevi Camii’nde Cuma Namazı Bize Neyi Anlatır?

ZEKİ KILIÇASLAN

68 | Bir “hekimden”, bir “hemşireden” canavar yaratan sağlık sistemimiz

GÖRSEL LİSTESİ:

Kapak: Cuma Şafak Kara’ya ait bir çalışma.

Sayfa 3a: Yeni çözüm süreci tartışmaları üzerine 12punto’nun yaptığı bir çalışma.

Sayfa 3b: Göçmek zorunda kalan insanlar.

Sayfa 4a: Esad’ın düşüşü sonrasında Hama’da çekilen bir fotoğraf. [Kaynak: AP]

Sayfa 4b: Güney Lübnan’da ateşkes sonrası bir fotoğraf. [Kaynak: AA]

Sayfa 4c: 25 Kasım’da Tünel Meydanı’nda buluşan kadınlar. [Kaynak: kadindayanismasi.net]

Sayfa 5a: Direnen Polonez işçileri.

Sayfa 5b: Birleşik Metal-İş’in grev yasağı ardından yaptığı basın açıklamasından. [Kaynak: dijitalgaste.com]

Sayfa 5c: İSİG Meclisi’nin Kasım 2024 raporu.

Sayfa 6a: Asgari Ücret Tespit Komisyonu. [Kaynak: DHA]

Sayfa 6b: Filistin’e giden petrolü protesto eden eylemciler. [Kaynak: karar.com]

Sayfa 7: Sejla Kameric’a ait bir çalışma.

Sayfa 8: Sahra Çölü’nde göçmen çocuklar. [Kaynak: Financial Times]

Sayfa 11: Lübnan’daki Sierra Leoneli göçmen işçiler. [Kaynak: The New Indian Express]

Sayfa 15: Hayv Kahraman’a ait Migrant 3 adlı çalışma. [Kaynak: npr.org]

Sayfa 17: Suriyeli Sanatçı Abdulkarim Majdal al-Beik’e ait bir çalışma.

Sayfa 22: Toros Haşhaşoğlu arşivinden bir aile fotoğrafı.

Sayfa 29: Özgül Sakı

Sayfa 31: Zeki Aldroubi

Sayfa 34: Banksy’ye ait bir stencil çalışması.

Sayfa 41: Göçmenlerle Kardeşiz İnisiyatifi logosu.

Sayfa 45: Adam Parata’ya ait bir illüstrasyon. [Kaynak: The Guardian]

Sayfa 51: Scott Menchin’e ait bir illüstrasyon.

Sayfa 54: Zentrum Kreuzberg tabelası önünde bir protestodan.

Sayfa 62: Şam’daki Emevi Camii’nin minber ve mihrap kısımları.

Sayfa 68: Sağlık sektöründeki ticarileşmeyi gösteren bir çalışma.

Yeni Bir Çözüm Süreci Mi?

Hükümet ortağı Devlet Bahçeli'nin Ekim ayında Abdullah Öcalan'ı gerekirse mecliste konuşturmayı teklif ederek başlattığı “yeni çözüm süreci” birçok garabeti ve bilinmezi barındırarak sürüyor. Yapılan girişimin samimiyeti ve kayda değer bir çözüm teklifi olup olmadığı tartışılmaya devam ediyor. Demirtaş'ın hapiste kalmasının istendiği, İmralı adasına gidecek olan kösterin hâlâ çalışmadığı, kayyum uygulamalarının ara vermeden devam ettiği, hatta Dersim'de bir muhtarlık için bile kayyumun atandığı, anti demokratik

bir süreç işliyor. Tarafların, hesapların ve beklentilerin anlaşılamadığı, Suriye'de savaş siyasetinin sürdüğü bir durum söz konusu. Çözüm süreçlerinin asgari demokratik standartlarının hiçbirisini taşımayan bu yeni hadiseyi merakla takip ediyoruz.

Kasım ayında yeni çözüm süreci tartışmaları başladıktan hemen sonra CHPlı Esenyurt belediyesine kayyum atanmasından sonra Kürtlerin etkili olduğu belediyelere kayyum atamalar devam ediyor. Halfeti, Batman, Dersim, Mardin gibi büyük ve önemli şehirlerde halkın iradesi gasp edildi. Kayyumlardan sonra birçok ilde protestolar ve nöbetler düzenleniyor. Barış, Kürt halkının iradesi gasp edildiği müddetçe gelmeyecek!

Göçmenler Geri Gönderilme Tehlikesiyle Karşı Karşıya!

Suriye'de yaşanan son gelişmelerden sonra Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin ülkelerine dönebileceklerine dair sağ siyasetlerden isimlerden açıklamalar gelmeye başladı. Bu gelişmeler öncesinde de geri gönderme uygulamaları hukuksuzca yürütülüyordu. Halihazırda güvencesiz koşullarda yaşayan göçmenler için herhangi bir soruna çözüm olmayacak bu gibi açıklamalar, göçmenlerin varlığına karşı bir kampanyanın oluşmasına hizmet etme potansiyeli taşıyor. Şaibeli bir şekilde öldürülen göçmen kadın öğrenci Gabonlu Dina'nın ve kaçak işletilen bir madende çalıştığı sırada öldürülüp cesedi yakılan Afgan işçi Vezir Muhammed Nourtani'nin süren davaları, göçmenlerin

yaşadıkları güvencesizliği resmetmeye yetiyor. Henüz dengesini bulmamış ve nasıl bir yola gireceği belli olmayan bir Suriye söz konusu iken, göçmenlerin geri gönderilmek zorunda bırakılmasını kabul etmiyoruz!

Beşşar Esad Devrildi!

Esad ailesinin Suriye'deki 61 yıllık hanedanlığı son buldu. Suriye'de yaşayan halka nefes aldirmayan, Suriye halkına savaştan başka seçenek sunmayan bu zalim yönetim, uluslararası desteğini kaybettiği belli olunca 12 günde yıkıldı. 13 yıldır süren iç savaşta, Esad rejimi meşruiyetini ve kamuoyu desteğini büyük oranda kaybetmiş ve bölgede etkili olmaya çalışan ülkelerin desteğiyle varlığını sürdürmüştü. Esad devrildikten sonra ailesiyle birlikte Rusya'ya sığındı. Yeni durum her kesimden Suriye halkının büyük bir sevinç yaşamasına neden oldu. Bununla birlikte Şam'ı ele geçiren birliklerin bağlı olduğu HTŞ'nin ülkenin geleceğine dair etkileri de endişeyle takip ediliyor. Suriye halkının iradesine selam gönderiyoruz. Demokratik ve eşitlik temelli işleyen, küresel sermaye sistemiyle uzlaşmayan, halkıyla barışık ve Filistin direnişini sahiplenen bir Suriye'nin kurulmasını temenni ediyoruz.

Güney Lübnan'da Ateşkes

Ekim ayının başında güney Lübnan'a kara hareketi başlatan İsrail ile Hizbullah arasında iki aya yakın süren sıcak çatışmalar, 27 Kasım'da yürürlüğe giren ateşkes anlaşması ile sona erdi. Aralık ayı itibarı ile İsrail, askerlerini güney Lübnan'dan tamamen çektiğini açıkladı. Bununla birlikte istihbarat toplamak amacıyla uçuşlara devam edileceği belirtiliyor. İsrail'in çekildiği bölgelere Lübnan ordusu ve Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Barış Gücü (UNIFIL) birlikleri konuşlandı. Daha önce Hizbullah askerinin denetiminde olan bölge, ABD'nin de yer aldığı uluslararası bir koalisyon ve Lübnan ordusunun denetimine verildi. Ayrıca çatışmalar nedeniyle kuzeye göç eden Lübnanlıların evlerine geri döndükleri belirtiliyor.

25 Kasım'da Kadınlar Şiddete Karşı Sokaklardaydı!

25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü'nde her yıl olduğu gibi bu yıl da Türkiye'nin dört bir yanında kadınlar sokaklardaydı. 25 Kasım, kadınların hayatın her alanında maruz kaldığı erkek ve devlet şiddetine karşı verilen mücadele için önemli bir gün. Bu 25 Kasım'da kadınlar, vahşice katledilen İkbâl Uzuner'in ve Ayşenur Halil başta olmak üzere katledilen tüm kadınların hesabını sormak için eylemdeydi. Kadın cinayetleri günden güne artarken, bu cinayetleri ve her türlü erkek şiddetini önleme amacıyla hazırlanmış İstanbul Sözleşmesi'nin hükümet tarafından feshedilmesinin üzerinden tam üç yıl geçti. Aynı zamanda, Filistin'de ve Kürdistan'da devlet şiddetine direnen kadınların mücadelesi, 25 Kasım eylemlerinin öne çıkan gündemlerinden biri oldu. Kadınların erkek ve devlet şiddetine karşı mücadelesi devam edecek.

Polonez İşçileri Direnmeye Devam Ediyor!

Tek Gıda-İş sendikasına üye oldukları için işten atılan ve Temmuz ayından beri direnen Polonez işçilerinin direnişi devam ediyor. 6 Aralık'ta talepleri için Ankara'ya yürümek isteyen Polonez işçilerinin yürüyüşü Çatalca Adliyesi'nin önünde polis tarafından engellendi, onlarca işçi polis şiddetiyle gözaltına alındı. Tarlaya koşan beş kadın işçinin polis tarafından kovalanması ve şiddetle gözaltına alınması, devletin ve onun kolluk güçlerinin patronların çıkarı için işçilere her türlü zulmü uygulamaktan geri durmadığını bir kez daha gösterdi. İşçiler, Çatalca Adliyesi önündeki polis ablukasını yarmak ve seslerini duyurmak için açlık grevine başladılar. 16 Aralık günü bir grup Polonez işçisi ablukayı aşar-

ak Kartal Adliye'sine ve daha sonra Gebze'ye ulaştı. Yürüyüş Ankara'ya doğru devam ederken 18 Aralık'ta sendika görevlileri Çalışma Bakanlığı ile yapılan görüşmelerin olumlu geçtiğini, çözüm için adım atılacağını duyurdu ve yürüyüş durduruldu. Tüm zorluklara ve engellemelere rağmen direnişten vazgeçmeyen Polonez işçilerinin yanındayız. Bu direniş, Türkiye'de sendikalaşma mücadelesi veren tüm işçilerin direnişine dönüştü. Polonez işçileri bir an önce sendikalı olarak işe geri alınsın, sendikalaşmanın önündeki engeller kaldırılınsın!

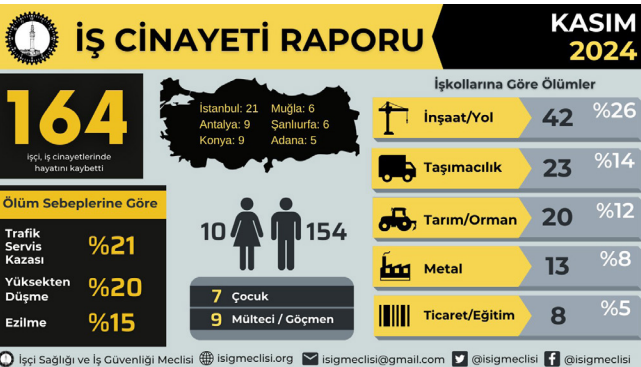
Metal İşçileri Grev Yasaklarını Tanımıyor!

Birleşik Metal-İş sendikasının örgütlü olduğu Hitachi Energy, Schneider Elektrik, Grid Solutions ve Arıtaş Kriyojenik fabrikalarında işçiler MESS sözleşmesinde anlaşma sağlanmadığı için greve çıkmıştı. Hitachi işçileri 4 Aralık'tan beri greve devam ediyordu. İşçiler yüzde 125 ücret artışı talep ederken, patronlar yüzde 40 zam oranında diretiyordu. İnsanca bir ücret için direnen işçilerin grevi, 14 Aralık'ta yayınlanan bir Cumhurbaşkanlığı kararıyla "milli güvenliği" bozduğu bahanesiyle iki ay süreyle ertelendi. Bu erteleme kararı fiili olarak grevlerin yasaklanması an-

lamına geliyor çünkü erteleme kararından sonra işçiler greve devam edemiyor. Bu grev erteleme yaklaşık 2 bin işçiyi kapsıyor. Aziz Çelik'in açıkladığı üzere, AKP döneminde (2002-2024) yaklaşık 197 bin işçinin grevi yasaklanırken grev hakkını kullanabilen işçi sayısı yaklaşık 90 bin oldu. Birleşik Metal-İş üyeleri ise bu grev yasağını tanımayarak hakları için direnmeye ve üretimden gelen güçlerini kullanmaya devam ediyor, işçilerin yanlarındayız.

Çalışırken Ölmek İstemiyoruz!

İSiG Meclisi'nin hazırladığı rapora göre, geçtiğimiz Kasım ayında 164, 2024 yılının ilk on bir ayında en az 1708 işçi hayatını kaybetti. İnşaat, taşımacılık ve tarım, en çok iş cinayetinin yaşandığı işkollarından bazıları. Patronların maliyet görüp İSiG önlemlerini almaması ya da yetersiz alması, devletin gerekli denetimleri yapmaması, ağır iş yükü, uzun çalışma saatleri ve sendikal örgütlenmenin engellenmesi iş cinayetlerinin temel nedenlerini oluşturuyor. Patronların kâr hırsı için işçilerin katledilmesini kabul etmiyoruz!

Asgari Ücret Tespit Komisyonu Görüşmeleri Başladı

Türkiye işçi sınıfının yaşam standardı açısından hayati önemde olan asgari ücret için tespit komisyonu toplantıları başladı. Artık asgari olmaktan daha çok ortalama bir ücret durumuna gelen asgari ücretin ülkede yaşayan işçilerin büyük kısmının yaşam standartlarında belirleyiciliği her geçen gün artmaya devam ediyor. Ülkemizde OECD ortalamasının çok üzerinden bir kesim asgari ücretle geçinmeye çalışıyor. Bu yıl yapılmayan ara zam ve dizginlenmeyen enflasyon nedeniyle geçinmek için yetmeyen asgari ücret, işçi sınıfının ek işler yapmak zorunda kalmasına ve daha uzun saatler çalışmak zorunda kalmasına neden oldu. Şu koşullarda işçi sınıfının elinin rahatlaması için asgari ücretin gerçek enflasyon değerleri dikkate alınarak güncellenmesi gerekiyor. Bununla birlikte yapılan zam bahane gösterilerek karşılaşılan sahte fiyat artışlarına engel olunması ve asgari ücretin yıl içerisinde, fiyatı sürekli güncellenen temel tüketim maddeleriyle paralel olarak düzenli arttırılması gerekiyor. Fakat, asgari ücreti “belirleyecek” tespit komisyonun yapısı bu kararın bu komisyondan çıkmayacağını ortaya koyuyor. Komisyonda patronların örgütü TİSK’ten 5 kişi, hükümet yetkilisi 5 kişi ve Türk-İş sendikası’ndan 5 kişi var. Komisyondan çıkacak kararın, işçi sınıfının değil patronların çıkarlarına uygun bir karar olacağını tahmin etmek zor değil. Buna karşın, işçilerin insanca bir ücret ve insanca bir yaşam için mücadelesi meydanlarda, fabrika önlerinde, işyerlerinde devam edecek.

Erdoğan’ın Konuşması Filistin Protestosuyla Kesildi!

Cumhurbaşkanı Erdoğan TRT World Forum’da konuşma yaptığı sırada, Filistin dostu 9 kişi SOCAR’ın Türkiye üzerinden gerçekleştirdiği petrol nakliyatını ve sürdürülen ticareti protesto etti. Bu protesto nedeniyle farklı gruplardan oluşan Filistin dostları, cezası hapis olmayan bir iddia için tutuklu yargılanmak üzere gözaltına alındılar. Kameraların önünde Filistin’de süren vahşette Türkiye’nin payı olduğunu, “Neden Azerbaycan petrolü Türkiye üzerinden İsrail’e gidiyor?” diyerek protesto etmelerinin karşılığı olarak Cumhurbaşkanı’na hakaret etmiş oldukları öne sürülerek tutuklanmaları istendi. Kamuoyunda oluşan tepki ve baskı nedeniyle alınan tutuklu yargılama kararı, yine bu kararı alan savcının iptal etmesi sonrasında kalktı. Filistin dostları, Türkiye’den işgalcilere sevkiyat devam ettikçe her alanda Filistin direnişinin sesini yükseltmeye devam edecek.

GÖÇ, GÖÇMENLER VE TOPLUMSAL MUHALEFET

Göçmenler, Kapitalizm, Sol

FİKRET SOYSAL

Göçmenlerin, onları göçmen haline getiren krizi daha önce kriz olmayan bir yere getirdikleri düşünülüyor. Bedenlerini hareket ettirerek kültürlerinin, adetlerinin, ön yargılarının, değer sistemlerinin yanı sıra çok daha fazlasını da getiriyor gibiler. Onları yola çıkaran atmosferin bir parçasını yanlarında getiriyorlar. Bu, onlara içine girdikleri ortama uyum sağlayan bir virüs muamelesi yapılmasına sebep oluyor. Önceden insanlık sorununu olarak görülen göçmenler, ayaklı bir krizin cisimleşmiş haline dönüşüyorlar. Böylece bir yerden diğerine hareket

eden, bulaşıcılığını tekrar tekrar gösteren bir krizin figürleri haline geliyorlar.

Yukarıdaki yaklaşımdan yola çıkarak, göçmen figürünün, tıpkı Yahudi figürü gibi, dünyayı ele geçirecek bir tehlike olarak görülmesi gerici popülizmin temel argümanlarından. Popülizmin temel

hamlesi, ortaya gayet somut düşmanlar belirlemek, gayet somut mücadeleler koymaktır. Burada faşizm ile popülizmi ayıran bir fark var; göçmenlerin aksine Yahudi figürü doğrudan düşman figürü değildir; daha çok soyut bir kategoridir. Bu yaklaşıma göre “Yahudi”, dünyayı yönetmeye çalışan, her işin arkasında bulunan ötekidir.

Mülteci, göçmen, yabancı ise soyut kategoriler değil, somut öteki figürleridir. Gerici popülizmin stratejisi, faşizmden farklı olarak, tahakkümün gerçek yani soyut biçimlerine, verili sistem-

deki çatışma ve çelişkilere temas etmeye çabasına bile girmeden, insanlarda hüsrana doğuran aktif mekanizmalara hiç dokunmadan halka somut ve elle tutulur bir düşman sunmaktır. Popülizm, göçmeni, “Yahudi” figürüne atfedildiği gibi, bir pozisyonu ifade etmemesine rağmen siyaset teklif ettiği toplumun geleceğine yönelik bir tehdit

olarak sunar. Oysa göçmenlerin, “Yahudi” figürüne atfedildiği gibi sistemi yönlendirme ve geleceğe dönük bir müdahale üretme gücü söz konusu değildir. Popülizmin ayaklı kriz olarak gördüğü göçmen meselesinde liberal görüş, alttan alta Batı’nın üstünlüğünü gözetken, yapısal sorunları göz ardı eden, ucuz iş gücünü hesaba katan, sınırları açmak şeklindeki geçici çözümdür. Hem popülist yaklaşım hem de liberal görüş kapitalizmin krizdeki başat rolünü gizler. Bu gizleme hali gelişen milliyetçilik ve küresel kapitalizmin yarattığı sorunlara karşı ulus devletin yegâne çözüm olduğunu savunanlar için de geçerlidir. Oysa liberalizm ile büyüyen milliyetçilik bir elmanın iki yarısı gibidir. Milliyetçilik, küresel kapitalizme karşı bir tepkiden ibaret değildir; küresel kapitalizmin mantığı tarafından üst belirlenmekte ve onun içsel bir parçası olarak var olmaktadır. Günümüzdeki milliyetçilikler, sermayenin serbest hareketine engel olmazken, sermayenin iç sınırları ve çelişkilerinin aşılması için yeni bir biçim ve yol oluşturmaya çalışıyorlar.

Liberal kimlik siyaseti ve popülist milliyetçi sağcı hareketler birbirlerine karşıt gibi görünseler de kullandıkları dil aynıdır. Her iki taraf için de söz konusu adaletsizliklerin ve incinmişliklerin telafisi için kendimizi ve kimliğimizi muhtemel hasarlardan korumak, bir ötekiye müracaat ile mümkünmüş gibi konuşulur. Öte yandan, göçmenlerle İslami terörle bağdaştıran mantıkta medeniyetler çatışması ideolojisini ayakta tutan bir yan var. Bu yaklaşım bir kesim insanın tamamına Müslüman rengi veriyor ve onları homojen olarak görüyor. İslam dünyası ile Batı liberalizminde ortak olan hayati önemli bir unsur var: Kapitalizm. Medeniyetler çatışması karşıtlığını her iki taraf için de aynı sömürge diliyle harekete geçiren de kapitalizmdir. Homojen varlıklar olarak Batı dünyası ve İslam dünyası diye bir şey yoktur; bunlar kendi içlerinde fena halde bölünmüş varlıklardır.

Kapitalizmi temel bir mesele olarak görmeyen bütün yaklaşımlar, göçmen meselesine cevap üretemez. Afrika ve Orta Doğu’dan kitleler halinde Avrupa’ya doğru hareketi, küresel kapitalizmin işleyişi içinde konumlandırmak gerekiyor. Göçmenlerin hareketinin

Liberal kimlik siyaseti ve popülist milliyetçi sağcı hareketler birbirlerine karşıt gibi görünseler de kullandıkları dil aynıdır. Her iki taraf için de söz konusu adaletsizliklerin ve incinmişliklerin telafisi için kendimizi ve kimliğimizi muhtemel hasarlardan korumak, bir ötekiye müracaat ile mümkünmüş gibi konuşulur.

arkasındaki temel neden, Orta Doğu ve Afrika ülkelerinin kapitalist dolaşımın dinamiğine yakalanma tarzlarıdır. Kapitalizmin dinamik gelişmeleri ve dünyanın farklı bölgelerinde yarattığı kriz arasındaki gerilim, esas nedenleri gösteriyor. Diğer bir neden ise Batı’nın yaptığı askeri müdahaleler sebebiyle kaos yaratan yeni sömürgeciliktir. Şu anki krizin ideolojik, siyasal ve ekonomik temelleri önceden atılmıştır. Günümüzde göçmenlik olgusu, çok büyük oranda tüm insanların yaşam biçimini değiştirmiş olan kapitalizmin ve sömürgeci genişlemenin doğrudan sonucudur. Ekonomik neosömürgecilik ve askeri müdahaleler sonucunda milyonlarca insan, iki seçimle karşı karşıyadır: Ya göçmen olmak ya da Afrika’da milis liderlerine, Orta Doğu’da IŞİD’e katılmak.

Öte yandan, göçmenler sadece savaştan kaçanlar değil, refah arayışıyla yaşam standartlarını yükseltmek için de gelenlerdir. Bu, göçmenliğin doğasının değişmekte olduğunun göstergesidir. Alışılmış işçi göçmenler yerine, daha iyi bir yaşam arayan göçmenler; Güney İtalya’ya varan, İskandinavya’ya, Balkanlar’a varan Almanya’ya, Fransa’ya varan İngiltere’ye gitmek istiyor. Rüyalarını kayıtsız şartsız bir hak olarak görüyorlar. Kapitalizmin yarattığı sahte umutlar ve kendini yenileyerek var olma biçimleri, bu hayalleri harekete geçiriyor. Oysa göçmenlerin Norveç rüyası peşinde koşması beyhudedir; Zizek’in dediği gibi: “Norveç diye bir şey yok. Norveç’t bile yok.”

Peki solun pozisyonu ne olmalı? Liberal, popülist, milliyetçi, İslamcı anlayışların kapitalizm ile bitişik, onu besleyen yönünü hesaba katarak yönelimini tartışmak gerekiyor. Solun epeydir sadece popüler sağın gündemine yanıt olarak var olmak gibi bir sorunu var; sağın belirlediği saha dışına çıkamıyor. Sol, soyut evrensel düzeyde mücadele etmekten çoktan vazgeçti; gitgide özgül ve somut düzeyde çatışmalara giriyor. Popülizmin kötü öteki diye dışarı attığı tüm ötekileri, koruyucu kanatları altına aldı. Ötekilerin hakları için savaş, temel gündemi oldu. Bu liberal hoşgörü talebi, liberal sağın oluşturduğu perspektifi kabullenmek demek. Irkçılık, şiddet, yoksulluk, cinsiyet ayrımcılığı, kökten dincilik ve benzeri gibi, solun teşhis ettiği sorunların hepsi aslında temel siyasal sorunların en azından ilkece ya da kağıt üstünde çözülmüş olduğu bir toplumsal uyum manzarası temelinde ortaya çıkıyor. Solun, tüm bu mücadelenin henüz çözülmemiş olduğu gibi, aslında daha kötüye giden temel bir toplumsal antagonizmanın parçası olduğu fikri ile buluşması ve ilişki kurması gerekiyor. Tüm bu sorunların evrensel ve özgürlükçü bir taleple, eşitsizlik ve sömürü karşısında daha genel bir mücadelenin cisimleşmiş hali olması gerekiyor. Böyle yapılırsa, şaşırtıcı ittifaklar doğurabilir ve bu örgütlenme biçimleri, toplumsal adaletsizliğin sistemik parametrelerini gündeme getirir, ona dokunabilir. Bu da bunu yapacak iktidara sahip olma meselesidir. Sol, rahat konumunu terk ederek fiili siyasi iktidar hevesini

yeniden önüne koymalıdır. İktidar, siyaset için elzemdir; ikincil bir şey değildir. İktidarın yarattığı problemler olsa bile, günümüzün acil sorunları veya radikal sağın güçlenmesi bunu zorunlu kılmaktadır.

Sol, refah devletinin ortadan kalkan kalıntılarını muhafaza etme mücadelesine indirgenmiş durumdadır; bu finansal elitlerin işine geliyor. Oysa yapılması gereken yapısal problemlere odaklanmak ve halka kulak vermek. Halkı anlamak gerektiği gerçeği solu milliyetçiliğin ve popülizmin alanına çekmemeli. Daha önce belirttiğimiz gibi liberalizm, popülizm ve milliyetçilik kapitalizmi besleyen anlayışlar. Kapitalizmi temel problem olarak gören bütün tarafların grupların vb. arasında kurulacak bağlar politik mücadele açısından önemlidir.

Solun göçmen meselesindeki yerini de belirlemek, kapitalizme yönelik sahici bir mücadele ile ilgilidir. Şu an sol ahlaki fail rolünü oynuyor, göçmenlerin içinde bulundukları kötü durumu insanileştirme çabasıyla meşgul. Göçmenlere sadece sempati duyduğumuzda krizin nedenini depolitize etmiş oluyoruz. Böylece mesele sadece ahlaki bir düzleme indirgeniyor. Göçmen meselesi salt ahlaki bir kriz değil, küresel geç kapitalizmin dinamiklerinin ön ayak olduğu ve şiddetlendirdiği bir kriz görüntüsüdür. “Onlar da bizim gibi” sloganı ırkçılığın nihai biçimi; sınıf mücadelesinin yerini empatinin olmasına hizmet ediyor.

Yeni Savaş Düzeninde Göç

ERCÜMENT AKDENİZ

Toprak, enerji ve pazar paylaşımlarında yeni bir karanlık dönem başlıyor. Dünya yeniden bir kapanma ve savaş sürecine giriyor. Vekâlet savaşları, iç savaş ve çatışmalarla ilerleyen savaş rüzgârı Üçüncü Dünya Savaşı'nın kapılarını çalıyor. İlk ikisine benzemeyen üçüncü ve yeni türde büyük dünya savaşı analizi yapanlar da az değil.

20. yüzyıl savaşları insanlığı kanlı boğazlaşmaların, kitlesel kırım ve göçlerin, Avrupa'da faşizmin ortaya çıkmasına neden olan ve kimsenin geri dönmek istemediği,

geri dönülmesi pek de mümkün görünmeyen, arzu edilmeyen savaşlardı. İki bininci yıl bu yüzden "milenyum çağı" olarak ilan edildi. Fakat daha 21. yüzyılın ilk çeyreği dolmadan kanlı boğazlaşmalar yeniden tırmandı. Milenyumun ve onu satan emperyalist hegemonik kültürün cilası beklenenden çok daha erken döküldü.

"Yeni Dünya Düzeni" geride kalırken, pergelin bir ucunun Ukrayna'ya diğer

ucunun ise Orta Doğu'ya saplandığı "Yeni Savaş Düzeni"ne geçildi. Haritaların kanla yazıldığı savaşlar yeniden başlıyor. Evrensel hüküm olarak bağıtlanan İnsan Hakları Beyannamesi, uluslararası hukuk kuralları, 1951 BM Cenevre Mülteci Sözleşmesi ve hatta savaş suçlarına dair normlar büyük bir hızla ve de facto olarak ihlal edildi. NATO'nun

ilan ettiği "2030 Soğuk Savaş Konsepti" ne bakıldığında, büyük kapışma yönünün giderek Pasifik'e, Çin'i kuşatan bir sıcak savaşa doğru ilerlediği görülür. Dolayısıyla

orman kanunlarına dayanan Yeni Savaş Düzenine dair şu ana kadar gördüklerimiz buzdağının sadece görünen yüzü.

Karanlık Laboratuvar

Sözün bittiği yerdeyiz. Gazze işgalinde İsrail ordu güçleri bombalanmadık mülteci kampı bırakmadı. UNRWA bünyesindeki mülteci kampları kanlı kırımlarla yerle bir edildi. Bu elbette soykırım planının en bar-

NATO'nun ilan ettiği “2030 Soğuk Savaş Konsepti”ne bakıldığında, büyük kapışma yönünün giderek Pasifik’e, Çin’i kuşatan bir sıcak savaşa doğru ilerlediği görülür. Dolayısıyla orman kanunlarına dayanan Yeni Savaş Düzenine dair şu ana kadar gördüklerimiz buzdağının sadece görünen yüzü.

bar aşamasıydı. Ne BM’nin ne de BM üyesi devletlerin cesareti İsrail’e “dur” demeye yetmedi.

Kale Avrupası mültecilere karşı sınırlarında, Ege ve Akdeniz’de acımasız bir muharebe başlatmışken, İsrail ve arkasındaki güçler el yükselttiler ve Filistin mülteci kamplarını kana boğdular. Sayılar değil, kadın ve çocuklar, on binlerce can vahşice katledildi. Gazze işgalinin, evrensel mülteci hakları bakımından temel bir kırılma, karanlık bir laboratuvar olduğunu kayda geçebiliriz. Küresel kabul daha büyük kırımlara kapı açacak, orası kesin.

Filistin mülteci toplumu 5,2 milyonluk devasa nüfus yapısı ve “kendi yurdunda mülteci” olması hasebiyle aslında devletlerin utanç yüzü olageldi. Gazze işgali ve soykırım girişimi neticesinde yerinden edilenlerin sayısı 7 milyonu aştı.

İsrail güçlerinin Lübnan’a yönelik saldırısı, bu toprakların hayli zamandır geride bıraktığı büyük dışa göçü yeniden alevlendirdi. Kısa sürede 1 milyondan fazla Lübnanlı yerinden edildi. 1972-1990 yılları arasında cereyan eden iç savaştan bu yana yaşanan en kitlesel göçtü bu. Yeni Savaş Düzeni savaş ve göç travmalarını henüz atlatmakta olan yeni nesil Lübnanlıları bir kez daha kaotik bunalıma sürükledi.

Rusya Ukrayna arasında devam eden savaş ve çatışmalar ise aralıksız devam ediyor. Bugüne ka-

dar 10 milyondan fazla Ukraynalı yerinden, yurdundan edildi. Göçün daha nereye kadar evrileceğini öngörmek zor.

Suriye’de yeniden alevlenen vekâlet savaşları ise yeni göç hareketlerinin habercisi. 2011 savaşından bu yana 10 milyonu aşkın insan zaten mülteci durumuna düşmüştü. Şimdi göç toplumuna yenileri eklenecek. Üstelik adına “güvenli bölgeler” denen ve bu bölgelere zorla ya da “gönüllü formlar” imzalatılarak geri gönderilen mülteciler de güvende değiller artık. Hak savunucuları “ne yazık ki” haklı çıktı ve nihayetinde mülteciler bir kez daha alev topraklarının arasına da kaldılar.

Bir Savaş Enstrümanı Olarak: Demografik Dizayn

Demografi en genel anlamda nüfus bilimi olarak tanımlanır. Ne ki, emperyalist ve kapitalist göç rejiminde demografi, politik dizayn, baskı ve şantaj politikalarının bir enstrümanı haline getirildi.

Örnek vermek gerekirse, Suriye’de 2011 yılında başlayan savaş, sahada dahli olan devletlerin demografiyi kendi çıkarlarına uygun değiştirmeye çalıştıkları bir satranç oyununa döndü. Suriyeli sivililler silah zoruyla ülke içinde ve dışında oradan oraya sürüldüler. Kimi zaman etrafları dikenli tellerle çevrildi. Rejim güçleri “silahlı cihadist unsurları” gerekçe göstererek sivil yerleşim mahallelerini vurmaktan çekinmedi. Tipik bir göçe zorlama eylemiydi bu. Benzer eylemler IŞİD vb. örgütler tarafından da gerçekleştirildi.

AKP iktidarı ise Esad rejiminin ayağını siyasi bakımdan kaydırmak üzere göç hareketlerini pragmatist biçimde kullandı. Hükümetin bir projesi de mülteci toplumu para ve siyasi pazarlık karşılığında AB’ye karşı kullanmaktı. Ki mültecileri Türkiye’ye hapseden Geri Kabul anlaşması da bu saikten doğdu.

Bugün “vekil güçler” ve arkasındaki devletler bir kez daha Suriye yangınına odun taşıyorlar. Etnik ve mezhepsel çatışmalar yeni bir boyuta doğru ilerliyor.

Kimin kime kurşun sıktığı belli olmayan kirli savaştan kaçan Suriyeliler ya da bir biçimde ülkelerine dönmüş olanlar, bu kez intikam ve rövanş hırsıyla daha büyük nefretin ve pogromların eşiğindeler. Irkçılık yeni türevleriyle her yerde hortluyor. Yeni Savaş Düzeni, taşlar yerine oturana dek yeni kurbanlar talep ediyor. Parlamentolarda havaya kalkan eller, barış yerine savaş tezkerelerini oyladıkları için ne kan ne de göç duruyor.

Sosyal Fay Hatları

Kaderini kendi ellerine alamayan halklar gerçeği devam ettiği sürece coğrafyanın kaderi egemenler ve ezenler tarafından yazılmaya devam edecek. Bu bedbaht tablo içinde Orta Doğu halkları göç devinimini ağırlaşan bir sorun olarak yaşıyor. Öyle ki, yakın tarih boyunca, Filistin, Suriye, Lübnan, Irak, Ürdün, Mısır, Türkiye göç kervanlarının iç içe geçtiği tuhaf bir devinim içinde debeleniyor. Bu nedenle sosyal fay hatlarındaki birikme sadece savaş sahalarında değil, göçü "ithal" eden ülkelerde de giderek bir çatışma dinamizi biriktiriyor.

En son Kayseri olaylarına bakalım. Bir çocuğun istismar haberiyle başlayan öfke ve galeyan, provokatif kışkırtmayla Suriyeli mültecilere yönelen linç saldırıyla sonuçlandı. Türkiye’de baş gösteren dördüncü büyük linç dalgasıydı bu. Yaklaşık üç bin mülteci Kayseri’yi terk etmek zorunda kaldı. Aynı günlerde bir provokasyon da sınırın diğer tarafında, Afrin’de yaşandı. Silahlı ve cihadist gruplar Türk bayrakları yakarak Türkiye hâkimiyetindeki karakollara yürüdü. Tırların önü kesildi, şoförler darp edildi. Kendi başına bu durum, her savaş ve çatışma dinamiğinde hem sınır içinde hem de sınırın ötesinde fay hatlarının kırılması anlamına geliyor. Savaş politikalarıyla rüzgâr ekenler en sert fırtınaları kendi içlerinde yaşamaya aday. En büyük zararı ise halklar görüyor. Verili iklimde sosyal şovenizm ve ırkçılık toplumu hızla zehirliyor.

Suriye’de cereyan eden son silahlı hareketler ve çatışmalar sonrasında, gerek Türkiye içinde, gerekse Avrupa’da ve diasporada mülteci gençleri silah

başına çağıran açıklamalar gördük. Tertiplenmiş bazı nümayişler de bunu destekliyor. Oysa bütün bunlar sivil masum mülteciler için büyük bir tehlikeye işaret ediyor. Zira sivil mülteci toplum her türden saldırı ve nefrete açık hale geliyor. Öte yandan Alevi-Sünni, Türk-Kürt, laik-anti laik benzeri kamplaşmalar da gerici propagandanın etkisiyle patlama dinamiklerini biriktiriyor. Türkiye iktidar eliyle Suriye’de ya da Orta Doğu’nun herhangi bir yerinde ne zaman savaş politikalarına sürüklense bataklık adeta Türkiye’nin de içine giriyor. Bu nedenle ülkede ve bölgede barış, ülkede tam demokrasi her zamankinden elzem bir talep.

Paylaşım Savaşında Ucuz İşgücü Transferi

Tam da burada toprak, enerji ve pazar paylaşımına "göç paylaşımını" eklemek gerek. Çünkü emperyalist/kapitalist talan ve yağma sadece şehirleri yıkmıyor, şehirlerini terke zorlanan göç toplumlarını kapitalist işgücü pazarına itiyor. Merkez kapitalist ülkeler mültecilere bariyerler örerken, "göçmen deposu" ülkelerde genç, nitelikli işgücü yetiştirmek üzere kamplar oluşturuyor. Nüfusu yaşlanan Avrupa, geçici sözleşmeler ve kalkınma ajansları yoluyla göçmen işçi transferini hızlandırıyor. Savaş aynı zamanda "göçmen emeğinin" ihracına neden oluyor.

Bu strateji, aynı zamanda yerli ve göçmen emekçiler arasında acımasız ve kurlsız bir rekabetin başlaması

Merkez kapitalist ülkeler mültecilere bariyerler örerken, "göçmen deposu" ülkelerde genç, nitelikli işgücü yetiştirmek üzere kamplar oluşturuyor. Nüfusu yaşlanan Avrupa, geçici sözleşmeler ve kalkınma ajansları yoluyla göçmen işçi transferini hızlandırıyor. Savaş aynı zamanda "göçmen emeğinin" ihracına neden oluyor.

demek. Buna mukabil, işçi sınıfı ve sendikalar “aşırı sağ” partilerin ve şoven-bürokratik sendikacılığın bayrağı altına çağrılıyor. Öyle ki, gelinen yerde, eski nesil göçmenler dahi yeni nesil göçmenlerle rekabete zorlanarak “aşırı sağ” partilere yönlendiriliyor. Son ABD ve AB seçimlerinde yükselişe geçen “aşırı sağ” akımların başarısındaki bir neden de bu.

Çarkı Kıracak Olan

Bozuk düzende sağlam çark olmaz. Pir Sultan Abdal ne de güzel söylemiş. Bozuk düzeni de, onun çarklarını da, dişlilerini de kıracak olan bir mücadele perspektifine ihtiyacımız var. Kapitalist göç rejimine ve barbarlığı ilke edinmiş Yeni Savaş Düzenine karşı baş-

ka bir çıkış yolu yok. Çünkü göç sorunu siyaset üstü bir sorun değil, tersine politik bir sorun.

Emek, barış, demokrasi, özgürlük, halklar arasında dayanışma, sınıf mücadelesinde enternasyonalizm. İnsanlık 20. yüzyıldan sadece kötü miraslar devralmadı. Umudu her daim ayakta tutacak olan mücadele mirasına bakmak bunun için gerekli. Göç politikaları ise egemenlere bırakılmayacak ve üstünden atlanmayacak raddede önem kazandı.

Ed. Notu: Bu yazı yazıldığında Suriye’de Esad henüz devrilmemişti.

Göçmen Bir Kadın Olmak

LEEN ALİ

Türkiye'ye 11 yaşında, çocukluğumu ardımda bırakarak geldim. Doğup büyüdüğüm Rakka, 2013 yılında Esed rejiminden kurtulmuştu. Özgür Suriye Ordusu ile rejim güçleri arasındaki çatışmalar bir hafta boyunca sürdü. O hafta, evimizin köşelerinde saklanarak ve kurşun sesleriyle yaşamaya çalışarak geçti. Çocukluğumun en zor haftasıydı. Sürekli kulağımda yankılanan silah sesleri bir gün aniden kesildi. Ve o derin sessizlikte, Rakka'nın kurtuluş haberini aldık.

Haberi alır almaz teyzemin evine koştum. Herkes birbirini tebrik ediyordu; mutluyduk, umutluyduk. Ama bu mutluluk uzun sürmedi. Aynı gün uçaklar şehrimizi

bombalamaya başladı. Hemen ardından İran'dan gelen askeri desteğin Rakka'ya doğru yola çıktığını öğrendik. Katliam haberleriyle dolu diğer şehirlerden onların geçişini çok iyi biliyorduk; şehirden

çıkmanız gerektiğine karar verdik. Bir çocuk olarak yaşananları tam olarak anlayamıyordum. Ama bir şeyi çok iyi biliyordum: Ölmek istemiyordum. Türkiye'ye gelmeye başta direnen annemi, gözyaşlarım ve yalvarışlarımla ikna ettim.

Annem demişken, ondan bahsetmeden olmaz.

Annem, beş kız çocuğunu hem savaşın içinde hem de gurbette tek başına büyüten bir devdi. Türkiye'ye geldiğimizde, "nasıl olsa geri döneceğiz" düşüncesiyle yanımıza neredeyse hiçbir şey almadık. Kelimenin tam anlamıyla sıfırdan başladık. İlk zamanlar her şey çok zordu.

Türkiye'de mülteci olarak karşılaştığım ilk şok, Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına alınmamasıydı. Komşu çocuklarının okula giderken neşeyle koştuklarını izlerken, pencereden onlara özenerek baktığım

günleri hatırlıyorum. Neyse ki bu durum altı ay sonra değişti; Suriyeli çocuklar için özel okullar açıldı ve ben de eğitime devam edebildim. Çocukluğum, kendi toplumumun etrafında geçtiği için ırkımdan dolayı çok fazla dışlanmadım. Bu açıdan kendimi biraz şanslı hissediyordum. Ancak ergenlik dönemime girdiğimde, göçmen bir kadın olmanın zorluklarıyla yüzleşmeye başladım.

Bir gün annemle hastanedeydik. Yanımıza yaşlı bir kadın geldi. Annemle sohbet ederken bana dönüp, “Kızını evlendirmeye ne dersin? 50 yaşlarında, zengin bir tanıdığım var; gelin arıyor. Evlendirirsen size bakar,” dedi. Bu olay Suriye’de olsaydı, annem bu kadına bağırıp çağırırdı. Ama burada, Suriyeli mülteci statümüzün getirdiği çaresizlikle, annem kadına sadece “kuzeniyle sözlü,” diyerek geçiştirdi. O gün eve döndüğümüzde, sabaha kadar ağladım. Ve o gün, burada sıradan bir hayatım olmayacağını anladım.

Lise yıllarımda bu gerçeğe daha çok yüzleştim. Polislerin bizi yolda durdurup, “Bu bir güvenlik tedbiri,” diyerek telefon numaralarımızı alması... Göç idaresinde çalışan memurların mesai saatleri dışında bize mesaj atması... Türkçe öğretmek için okula gelen genç

öğretmenlerin Suriyeli kızlara ilişki teklif etmesi... Tüm bunlar bana, artık ne bir kadın ne de bir insan olarak haklarımın olmadığını fark ettirdi.

Zamanla haklarımı öğrenen bir genç kadın oldum. Ama haklarımı bilmenin, onları savunmam için yeterli olmadığını gördüm. Yanımdaki kadınları haklarını aramaları için cesaretlendirmek yerine, göçmen statüsünün kırılğanlığı içinde susmaya başladığımı fark ettim. Bu, içimde derin bir karanlık yarattı.

Çocukken geleceğe hep umutla bakardım. O zamanlar yaşadığımız zorlukların çoğunu dil bilmememize bağlıyordum. Ancak Türkçeyi ana dilim gibi öğrenip kullanmaya başladığımda, sorunlarımın azalmadığı, aksine iki kat arttığı gerçeğiyle yüzleştim. Türkçe bilmek; toplumun bize olan bakış açısını, kadın dayanışma derneklerinin mülteci kadınları nasıl görmezden geldiğini, siyasetçilerin mülteci genç kadınları nasıl açıkça hedef alabildiğini anlamamı sağladı.

Bugün, bir göçmen genç kadın olarak kendim ve hemcinslerim için çok endişeliyim ve bu endişemin pek yakın bir zamanda bitebileceğini düşünmüyorum.

Zamanla haklarımı öğrenen bir genç kadın oldum. Ama haklarımı bilmenin, onları savunmam için yeterli olmadığını gördüm. Yanımdaki kadınları haklarını aramaları için cesaretlendirmek yerine, göçmen statüsünün kırılğanlığı içinde susmaya başladığımı fark ettim. Bu, içimde derin bir karanlık yarattı.

Bir Tespit, Suriyeli Göçmenlerin Ahvalı ve Bir Öneri

MUHAMMED GAZALİ KILINÇ

Bir tespit

Günümüzde solda ya da İslamcılar arasında göçmenlerin lehine kampanya örme ya da göçmenleri örgütleme iradesi zayıf. Mevcut çabalar ise akamete uğramış durumda. Göçmenleri de içermeyi amaçlayan sendika, dernek, dayanışma gibi girişimlerin çoğu bir süre sonra işlerliğini yitirerek sırf tabelalara dönüşüyorlar. Göçmenler lehine örülen kampanyaların ömrüye genelde birkaç yıla vefa etmiyor. Göçmenler için (ya da göçmenler ile) yapılabilen yegâne şeyin sosyal yardımlaşma ve

yardıma bağlamış. Bu, göçmenleri terk ettiğimiz vaziyet.

Bu akametini sebebinin tespit, inkıta uğramış girişimleri teker teker incelemeyi gerektiriyor. Göçmenler yararına çalışan dernek ve örgütlere tek tek gidip mülakatlar yaparak “hayrola, vaziyet neden böyle” diye sormak

faydalı olabilir. Fakat yazımızın konusu bu değil. Alanda birkaç yıldır bulunan insanların rahatlıkla iştirak edeceği temel bir-iki saptamanın bu hali açıklamak açısından şimdilik yeterli olacağını düşünüyorum. İlk olarak belirtmek gere-

eğitim çalışmaları olduğunu görüyoruz. Bunlarsa genellikle İslamcı veya muhafazakâr derneklerin başı çektiği projeler. Bu hayır işlerinin siyasal bir gayesi olmadığı gibi göçmenleri alıcı konumda tutmaya yaradıkları da pekâlâ söylenebilir. Alıcı, pasif ve acziyetini gidermeyi dışarıdan gelen

ki Türkiye’de göçmenlerin parçalı yapısı ilişki geliştirmek noktasında girişimleri zora sokuyor. Parçalı yapıdan maksat yalnızca farklı ülkelerden gelmiş geniş kitleler olmaları değil, aynı zamanda yasal statülerin farklılaşıyor olması ve buna bağlı olarak bambaşka yaşayış biçimleri geliştirilmesi.

Örneğin Sierra Leoneli bir göçmen ile Suriyeli göçmen birbirinden bambaşka hayatlar yaşıyorlar. Bu parçalı yapı içinde kapsayıcı bir kampanya ya da girişim başlatmak genellikle mümkün olmuyor. İkinci sebep ise bu parçalı yapıya dair bütüncül bilgi sahibi olmamak. Hangi göçmen grubu hangi yasal statülere sahip olabilirten tutun, göçmenlerin gündelik yaşantılarının nasıl şekillendiğine dair teorik ya da pratik bilgiden yoksunluk, göçmenlerin lehine iş yapmak isteyenlerin önünü tıkkıyor. Belki üçüncü bir sebep olarak kimi göçmen gruplara politik ve kültürel uzaklığı da saymak gerekebilir. Uzak diyarlardan ya da yanı başımızdaki ülkeden Türkiye'ye gelen kimselerin dünya görüşleri ve hayat tarzları onlarla ilişki kurmayı zorlaştırıyor. Farklı mahalleden olunca evi yağmalanmasın diye öne atılmak daha güç hale geliyor. Bu uzaklık kendisini Suriye meselesi üzerinden geçen haftalarda tekrar gösterdi. Elbette bu sebeplerin yanına örgütsel ve güncel siyasete dair birçok sebep eklenebilir. Fakat "bismillah" deyip bu tür işlere kalkışanların genelde takıldıkları şeylerin bunlar olduğunu düşünüyorum. İnsani yardım ve eğitim derneklerinin takılmadığı noktalar da tam buralar. Yasal statüleri de benzer olmak üzere küçük bir grup seçiyorlar ve asla siyasal bir gaye taşımadıkları için muhtaç kimsenin kimliğiyle doğrudan ilgilenmek zorunda kalmıyorlar.

Bu yazı, en azından bütüncül bilgiye sahip olmak ihtiyacını gidermek amacıyla Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin yasal statülerinden kaynaklı karşılaştıkları sorunlara dair bir özet içerecek. Buradan itibaren göçmen kelimesinden maksat geniş anlamıyla Suriyeli göçmenler, dar anlamıyla geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeliler olacak.

Suriyeli Göçmenlerin Ahvali

Geçici Koruma Statüsü Nedir?

Geçici koruma statüsü, kitlesel göç olaylarında acil ve geçici çözümler bulmak üzere geliştirilmiş bir statü. Mülteciliğin düşük profilli ve uluslararası geçerliği olmayan bir versiyonu olarak düşünülebilir. İlgili sözleşmeye (1951 Cenevre) konulan coğrafi şerh ned-

eniyle Suriyelilere mültecilik statüsü vermeyen devlet, 2011'den beri kademeli bir şekilde artan Suriyeli göçünü geçici koruma statüsü vererek kontrol etmek istedi. Bu statü üç temele dayanır; ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesi ve temel ve acil ihtiyaçların karşılanması. Bunların nasıl gerçekleştirileceği ve geçici korumanın nasıl uygulanacağına dair bütün usuller ilgili yönetmelik tarafından düzenlenmektedir.

Geçici koruma statüsü bir adrese bağlı olarak verilir. Göçmenin bulunduğu ya da atandığı ilde ikamet ettiği adresi ilgili göç idaresi şubesine beyan etmesi ve ilgili adreste yaşadığını yapılan kontrollerde adreste bulunarak ispat etmesi gerekir.

Geçici koruma statüsü kapsamındakiler ülkedeki sağlık hizmetlerinin bir kısmından ücretsiz faydalanmaktadır. Sağlık ocakları ve polikliniklerdeki muayeneler, taramalar ve testler ve bir kısım tedavi ve ameliyatlara ücretsiz yapılmaktadır. Fakat bir kısım işlemler için geçici koruma kapsamındakilerin ücret ödemesi beklenmektedir. Bu durum birçok kez hastaların tedavi olmasına mâni olmakta, çoğunlukla yoksul olan Suriyeli göçmenlerin zor durumda kalmasına sebep olmaktadır.

Bu hayır işlerinin siyasal bir gayesi olmadığı gibi göçmenleri alıcı konumda tutmaya yaradıkları da pekâlâ söylenebilir. Alıcı, pasif ve acziyetini gidermeyi dışarıdan gelen yardıma bağlamış. Bu, göçmenleri terk ettiğimiz vaziyet.

Geçici koruma kapsamındaki çocuklar ve gençler adreslerine yakın okullara ücretsiz kaydolurlar. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini tamamlayan bir Suriyeli genç üniversiteye girişte harç problemiyle karşılaşır. Bu meselenin detayı aşağıda.

Geçici koruma statüsündeki şahsın seyahat özgürlüğü kısıtlanmıştır. Kendisine atanmış ilin dışına çıkmak için il göç idaresinden yol izin belgesi alması gerekir. Bu izin başvuruları birçok kez gerekçesiz bir şekilde reddedilebilmektedir.

Hükümetin geçici koruma kapsamındakiler için yaptığı bütün kamu harcamaları AB ve BM tarafından finanse edilir. Suriyelilerin alabildikleri sosyal yardımlar ya kamu dışı özel vakıflardan gelir ya da yine uluslararası örgütlerin finanse ettiği Kızılay Kartlardan ibarettir. Sağlık hizmetlerindeki harcamalar ve diğer harcamaların da pek azı devlet kasasından yapılır.

Adres Kaydı ve İkamet

Geçici koruma kapsamındakiler kimlik kayıtlarının sürdürülmesi için ikamet ettikleri adresi göç idaresine bildirmekle yükümlüdür demiştik. Adresi değiştiği halde güncellemeyen ya da polis tarafından yapılan

teftişlerde adresinde bulunamayan göçmenlerin adres kaydı pasife düşer, üzerlerine tahdit kodu konur ve bir süre sonra geçici koruma kapsamından çıkarılarak kaçak konumuna düşerler. Bu durumda kalan göçmenlerin belli bir süre içinde göç idaresine giderek adres kayıtlarını güncellemeleri gerekir. Güncellemedikleri takdirde, üzerlerinde tahdit kodu bulunurken kimlik kontrol noktalarında polise yakalanırlarsa Geri Gönderme Merkezleri'nde idari gözetim altına alınırlar. Adres kaydının güncel olmaması sebebiyle sınır dışı işlemleri tamamlanmış geçici koruma kapsamında epey bir göçmen bulunuyor.

Üniversite Harçları

Suriyelilerin çoğu çocuklarını okula göndermekte istekli. Zira bir topluma uyum sağlamanın yolu o ülkenin eğitim sisteminin tornasından geçmekten geçiyor. Fakat pek çok kez bürokratik ya da yasal engeller, zaten maddi sıkıntı çeken Suriyeli ailelerin özellikle erkek çocuklarını lise ve üstü eğitime devam ettirmek yerine çalıştırmayı tercih etmesine sebep oluyor. Bu yasal engellerin en başında üniversite harçları gelir. Harçların fahiş fiyatları gençlerde “zaten üniversiteye devam edemeyeceğim” gibi geleceksizlik hislerini doğuruyor. Bu da liseden dahi önce okula devam etmeme/ettirmeme eğilimini güçlendiriyor.

Belirtmek gerekir ki Suriyeliler için olan harç ücretleri 2021 yılına kadar makul bir sınırdıydı. Ancak 2021 yılında yayınlanan bir CBK ile geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ödemesi gereken harç ücretleri uluslararası öğrencilerin ödemesi gereken miktar ile eşitlendi. Çok derin farklılıklar barındıran bu iki statüye eşit ücret uygulaması bir eşitsizlik oluşturuyor. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli öğrenciler Türkiye'den (Suriye hariç) çıkış yapamazlar. Çıkış yaptıklarında geçici koruma kapsamından çıkarılır ve ülkeye alınmazlar. Dolayısıyla onlar pasaportlarıyla vize alarak farklı ülkelere giriş çıkış yapabilen uluslararası öğrencilerden farklı bir yasal statüye sahiptir. Bu durum şunu gösteriyor: Uluslararası öğrenciler (yani farklı ülkelere Türkiye'ye okumak amacıyla gelenler) Türkiye dışındaki ülkelere yaşama ya da eğitim alma şansına

Uluslararası öğrenciler (yani farklı ülkelere Türkiye'ye okumak amacıyla gelenler) Türkiye dışındaki ülkelere yaşama ya da eğitim alma şansına sahipken, yani Türkiye'de okumak onlar için bir lüks ya da bir tercih iken Suriyeliler için bir zorunluluktur. Suriyelilerin Türkiye dışında bir ülkede üniversite okuma imkânı yoktur. Dolayısıyla bu bakımdan durumları uluslararası öğrencilere değil, yerli öğrencilere benzer.

sahipken, yani Türkiye’de okumak onlar için bir lüks ya da bir tercih iken Suriyeliler için bir zorunluluktur. Suriyelilerin Türkiye dışında bir ülkede üniversite okuma imkânı yoktur. Dolayısıyla bu bakımdan durumları uluslararası öğrencilere değil, yerli öğrencilere benzer. Yasal statü bir kenara, genellikle Türkiye’ye gelen uluslararası öğrenciler ile Suriyeli öğrenciler arasında sosyo-ekonomik bir farklılık da olur. Suriyeli öğrencilerin ekseriyeti yoksul işçi ailelerin çocukları, bir kısmı ise kendi hesabına çalışan esnaf ya da zanaatkarların evlatlarıdır. Uluslararası öğrencilerin çoğunluğuysa Ortadoğu, Afrika ve Asya ülkelerinin memur-bürokrat, tüccar veya patron çocukları oluşturur. Uluslararası öğrencilerin arasında bulunan az sayıdaki yoksul çocuklar genellikle Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’nın sağladığı burslar ile Türkiye’deki eğitimlerine ücretsiz devam ederler. Burslu ya da burssuz olarak uluslararası öğrencilerin mevzubahis harçları ödemesi daha olasıyken Suriyeliler genellikle harcı ödeyemedikleri için eğitimlerine devam edemiyor.

Bir anda değişen bu harç politikası, genç Suriyelilerin eğitimlerini yarıda keserek kayıt dışı işgücüne katılmalarını teşvik ediyor. Bu perspektiften bakıldığında, hükümetin politika değişikliği anlam kazanıyor: genç nüfustan olabildiğince kâr edilmesini sağlayacak, kayıt dışı, ucuz ve güvencesiz bir işgücü piyasası oluşturmak.

Çalışma izni ve Güvencesizlik

2024 Mayıs resmi verilerine göre Türkiye’de 15-64 yaş arasındaki Suriyeli erkeklerin sayısı 928 bin. Uluslararası işgücü Genel Müdürlüğü’nün tüm göçmenlere vermiş olduğu toplam çalışma izni sayısı ise 250 binin altında. Bu demek oluyor ki yüzbinlerce Suriyeli ve diğer milletlerden göçmenler Türkiye’de çalışma izni olmadan çalışıyorlar. Çalışma izni olmadan çalışmak yoksulluğa ve güvencesizliğe mahkûm olmak demek. Zira izin olmadan asgari ücretten az maaş almak, yarın işsiz olmamaya dair hiçbir güvence sahibi olmamak, yapılan işi en sağlıksız ve emniyetsiz koşullarda yerine getirmek ve herhangi bir hak gaspı durumunda hakkını arayamamak demek.

Öte yandan Türkiye’de çalışma iznine dair problem sadece çalışma izni olmaması değil, onu almak da zor. Zira şahısların kendileri adına başvuru yapması mümkün değil. Bir işverenin işçisi için başvurarak, çoğunlukla bir yıllığına alabildiği bir izin politikası var. Bu da göçmen işçileri işverene bağımlı hale getiriyor. Ücret ve haklar açısından pazarlık imkânı tanımadığı gibi aslında o kişinin Türkiye’de yasal kalışını dahi patronun iki dudağı arasında bırakıyor. Çünkü izinsiz çalışmak kanunen suç addediliyor ve yakalanması halinde göçmenler açısından sürecin deport işlemiyle sonuçlanması çok muhtemel. Elbette devlet işyerlerini bu açıdan teftiş etmiyor. Fakat yine de patronun işçisi hakkında şikâyetle bulunması, çalışma izni olsun olmasın, göçmen işçinin sınır dışı edilmesiyle sonuçlanabilir.

Tahdit Kodları

Türkiye’de genel olarak bütün göçmenlere, yasal statülerinin gerektirdiği yasal ve bürokratik sınırların dışına çıktıkları ya da herhangi bir suça karıştıkları takdirde tahdit kodu konur. Örneğin, bir göçmenin hırsızlık yaptığı kolluk kuvvetlerince tespit edilirse hakkında tahdit kodu konur. Tahdit kodları göçmenlerin yasal durumlarını işaretlemek amacıyla kullanılır ve genellikle üstünde tahdit kodu olan bir göçmen idari gözetim altına alınmak üzere GGM’ye götürülür. Ne var ki bu kodlar genelde kötüye kullanılıyor. Mesele geçen yaz Kayseri’de dükkanları, evleri ve araçları yağmalanan Suriyeliler, faillere karşı suç duyurusunda bulunduklarında “olayın tarafları” oldukları için onlara tahdit kodu kondu. Birçok aile bu sebeple adalete başvurmadı, başvuran yaklaşık 20 aile 87 numaralı tahdit kodu ile GGM’ye alındı. Bir kısmının sınır dışı edildiği söyleniyor.

Dahası, karakola müşteki ya da şüpheli sıfatıyla ifade vermeye giden Suriyelilere bile tahdit kodu konuyor. Bu sebeple kişiler aile bütünlüğü parçalanarak Suriye’ye gönderiliyor. Kanıtlanmış suça dayanmaksızın konulan bu kodlar mahkemesi süren şahısların sınır dışı edildiği garabet bir vaziyete sebep oluyor. Ayrıca adres kaydını yapmayan Suriyelilere de tahdit kodu konulduğu oluyor. Hakkında tahdit kodu bulunduğunu

dahi bilmeyen Suriyeliler, kamu kurumlarına müracaat ettiklerinde hemen gözetim altına alınıyor ve Geri Gönderme Merkezine sevk ediliyor.

Geri Gönderme Merkezleri

GGM'ler, ilgili yönetmelikte, idari gözetim ve sınır dışı işlemleri süresince yabancıların kalacağı birimler olarak tarif ediliyor. AB fonu ile inşa edilen ve personel ihtiyacı karşılanan GGM'ler göçmenlerin yaşadıkları en büyük mağduriyetlere sahne oluyor. Her şeyden önce haksız idari gözetim ve sınır dışı işlemleri burada gerçekleşiyor. İkamet, öğrencilik, yol izni ya da herhangi bir adli vaka dolayısıyla tahdit kodu konmuş kayıtlı ya da kimlik kontrol noktalarına takılmış kayıtsız göçmenler GGM'lere sevk ediliyorlar.

GGM'ye alınmış bir göçmenin sınır dışı edilmesine ya da salınmasına karar verilmesi ve işlemin gerçekleştirilmesi çok kısa ya da çok uzun vadede gerçekleşebiliyor. Bir hafta ile altı ay arasında değişen bu süre boyunca göçmenler GGM'lerde kalıyorlar. GGM'ler kötü muamele ve yetersiz hizmetin kurum kimliği haline geldiği birimler. Mağdurların ifadesine göre GGM'lerde temel ihtiyaçları karşılamak dahi zaman zaman mümkün olmuyor. İdari gözetim alanlarında kapasiteden fazla göçmen tutuluyor, hijyenik koşullar sağlanmıyor, yeterli gıda ve su dahi sunulmuyor. Göçmenlerin avukatları ya da aileleriyle görüşmesine izin verilmiyor. GGM'ler sivil ya da kamu kurumları tarafında hiçbir denetime ya da yaptırıma tabi tutulmuyor. GGM'lerin güncel durumuna dair Mazlumder'in hazırladığı "Göç İdaresi Uygulamalarında Yaşanan Sorunlar Raporu"[1] ya da TIHEK'in Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında gerçekleştirdiği ziyaret raporlarına[2] göz atılabilir.

Bir öneri

Bugün Türkiye'deki göçmenlerin hak ve özgürlüklerini yasal ve bürokratik engeller tıkıyor. Çalışma hakkı, eğitim hakkı, seyahat hakkı gibi temel hakların kısıtlanması Türkiye'nin göç politikasının temelini teşkil ediyor. AB'ye yönelen göç akını durdurularak Türkiye göçmenler için bir açık hava hapishanesine dönüştürülüyor. Türkiye'de biriken göçmen nüfusun çoğu burada kalmak dahi istemiyorken, nefret söylem ve suçlarının hedefi oluyorlar. Özellikle 2023 seçimlerinden sonra artan geri gönderme dalgası da bu göç politikasına son yıllarda eklendi. Kayıtlı/düzenli olmalarına rağmen Suriyeli göçmenler çeşitli yollarla (usulsüz tahdit kodları, adres problemleri, keyfi uygulamalar) düzensiz hale getirilerek "düzensiz göç ile mücadele" kapsamında sınır dışı ediliyorlar. Son iki yılda 1 milyona yakın göçmen Türkiye'den deport edildi. Göçmenler lehine kampanya örgütlemek isteyenlerin ödevinin bu yasal ve bürokratik engelleri ortadan kaldırmak olduğu söylenebilir. En temelde Avrupa'ya geçişlerin önünün açılması ama belki daha acil olarak zorla geri göndermelerin durdurulması, GGM'lerin denetime açılması ve ülkede bulunan göçmenlere çalışma izni sağlanması gibi talepler etrafında bir kampanya organize edilebilir.

Dipnotlar:

- [1] MAZLUMDER Göç İdaresi Uygulamalarında Yaşanan Sorunlar Raporu, Link: <https://www.mazlumder.org/tr/main/faaliyetler/basin-aciklamalari/1-nisan-2014-ihlal-haberleri/mazlumder-goc-idaresi-uygulamalarinda-yasanan/14367>
[2] TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU, Ulusal Önleme Mekanizması, Link: <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/Ulusal-Onleme-Mekanizmasi>

Göçmen Nereye Aittir?

TOROS HAŞHAŞOĞLU

İki bin on yılındaki İstanbul ziyaretimde, Fransızca'dan amatörce yaptığım şiir çevirilerinden dolayı tanıştığım şair, Kadıköy'deki bir toplantıya davet etmişti. Tanışma ve konuşmaların sonrasında bir dinleyici sanırım "kimliğime" dair kafasındaki bulanıklığı netleştirmek için benim kendimi "Türk mü, Ermeni mi, Fransız mı ya da Fransız Ermenisi mi, nasıl hissettiğimi sordu.

Soran şahıs, aidiyet sadakatini ölçmeye yönelik böylesi bir sorunun niyetinde barınan "kötülüğün" farkında değildi.

Cevaben, duruma göre nabza şerbet vericesine kimliğimdeki Türklüğü, Ermeniliği, Fransızlığı sıralamam ya da "kendimi dünya vatandaşı hissediyorum" gibi kulağa hoş gelen ama içi boş bir kalıba sığınmam da benim için mümkün değildi.

"Babam 1950'li yılların başında Sıvaz'dan İstanbul'a 48 saatte gelmiş, ben ise Fransa'nın güneyindeki Montpellier kentinde yaşadığım evin ana kapısından sokağa ayak bastıktan 12 saat sonra, rahmetli babamdan yadigar kalan dairenin bulunduğu apartmanın ana kapısını açıyorum," diye başladım cevaplamaya. İzleyen diyalogları hatırlamıyorum. Fakat yukardaki cümleler hafızamda kazılı.

Göçmen nereye aittir? Doğduğu toprağa mı, karnını doyurabildiği "memlekete" mi?

Ya da, doğduğunuz toprağa, kente, şehre aidiyet hisleriniz zayıfladığında mı göç başlar?

Babam doğduğu, büyüdüğü, askerlik yaşına kadar yaşadığı köye ayrıldıktan

sonra bir daha ayak basmadı. Ben ise ondört yıllık “mülteci ayrılığı”ndan sonra, doğduğum şehri her yıl bir kez, kimi yıllar birkaç kez ziyaret ediyorum. Babam doğduğu köyden ailesi ile temelli göçmüş. Tek başıma bineceğim “uçğa” havalimanında beni, babam değil “yeniden görüşmek üzere” arkadaşlarım yolcu etti. Ebeveynlerim hayatta iken, onları İstanbul’da en az yılda bir kez ziyaret etmek farz idi. Şimdi ise İstanbul ziyaretlerimde, onları kabristandaki huzurlu uykularında ziyaret ederken hafızamda renklenmiş çocukluk yıllarımın görüntüleri ile dolaşıyorum, kabir aralarında.

Hafıza nereye ve kime aittir?

Bu yılın başında fakülteden bir arkadaşım Fransa’ya göç etmekle ilgili düşünce ve tavsiyelerimi yazmamı istedi. Mektuba nasıl başlayacağımı kestiriyordum ama sonunu bir türlü bağlayamıyordum. Bildiğim; ondokuzuncu asırda buharlı gemiler yoksulların “Yeni Dünya”ya göçlerini hızlandırdı. Buharlı trenler kırdan şehirlere giden gurbetçilerin sayısını her geçen yıl katlayarak artırdı. Yirminci yüzyılda yaşanan iki büyük savaş; gurbeti/yaban ellerini savaşlarla çizilen, ya da tepeden dayatılan “ulusal sınırların” dışına ve içine doğru yaşanan sürgünlere, temelli göçlere, akabinde düzenli ve pasaportlu iş gücü göçlerine evirdi. “Ulusal” dillerde hasret, vuslat, hicran, ayrılık acısı, özlemin türküleri, şarkıları söylendi, öyküleri, şiirleri romanları yazıldı. Tiyatro ve sineması ile göç hikayeleri renklendi, kaynaşma ve uyum ile yeni kuşakların kültürel zenginliği de arttı. Bunları konuyla ilgili olanlar üç aşağı beş yukarı bilirler. Peki bana has olan neydi?

21. yüzyılda yız. Bir yanda doğduğu memleket ile ekmeğini kazandığı metropoller arasında “dolmuş” gibi çalışan uçakların her geçen yıl katlanarak artan sayıları, öte yanda yaya yollara düşmüş, habire uzayan ve yükselen sınır bariyerlerini zorlayıp geçen milyonlar. İptidai botlar ile denizleri aşmaya girişen onbinlerce kazazede. Ve yoldakilerin her adımını ellerindeki smartfonlar ile “naklen” izleyerek yollara düşmeye hazırlananlar.

Yazıya, ailemden ve hayat tecrübemle tanıdığım 20. yüzyılda “bizim topraklara” has, “gayri Müslüm”leri “azınlığa” dönüştürdükten sonra ufak ufak “kışkırtılan” göçmenlik hikayeleriyle sürdüreyim. Dosyanın ana teması olan, yirminci yüzyılda “yerleşik” hayata geçmiş olanların “sığınmacı istilası” olarak gördükleri 21. yüzyıldaki “göçlerin” doğrudan muhatabı olmasam da (BM verilerine göre yalnızca 2023 yılında doğduğu topraklardan zorla edilenlerin toplam sayısı 127 milyon) edindiğim gözlemleri paylaşayım.

Fotoğraflar

19. yüzyıl sonu ve 20. yy’daki göçlere buharlı gemiler, trenlerin yanı sıra eşlik eden bir teknik gelişme daha vardır; fotoğraf makinaları. Ayaklı fotoğraf makinaları ile kasaba kasaba dolaşan fotoğrafçılar göç hazırlığına girişenlerin aile simalarını kağıtlara tab edip, hayaller eşliğinde yollara düşmesine vesile olurlar. Ya da gurbette çalışanların memleketindeki akrabalarına sağladığı maddi desteğin, okulların inşasına, ibadethanelerin onarımına yaradığını belgeleyen fotoğraflar sayesinde gurbette katlandıkları çile ve eziyetlerin ağırlığı hafifler. 20. yy’da fotoğraf stüdyolarında çekilen kimi fotoğraflar ise, gurbetten dolayı birbirini göremeyenlerin, “görücü usulü” evlilik geleneğini sürdürmelerine refakat edecektir.

Ben ise ondört yıllık “mülteci ayrılığı”ndan sonra, doğduğum şehri her yıl bir kez, kimi yıllar birkaç kez ziyaret ediyorum. Babam doğduğu köyden ailesi ile temelli göçmüş. Tek başıma bineceğim “uçğa” havalimanında beni, babam değil “yeniden görüşmek üzere” arkadaşlarım yolcu etti. Ebeveynlerim hayatta iken, onları İstanbul’da en az yılda bir kez ziyaret etmek farz idi.

Aile hikayemin göçlerine dair iki önemli fotoğrafından ilki, rahmetli babamın yattığı yatağın sol duvarında küçük kahverengi tahta bir çerçevenin içindeydi. Sıvaz'da 1930'lu yılların başında çekilmiş olmalı. Dedem, kucağında babam. Dedemin yanı başında, kucağında büyük amcam ile oturan Toros dede. Ayakta solda, Toros dedenin hanımı, yani babamın "Metzs mayrı" (ninesi). Ortada yayam, kucağında ortanca küçük amcam. Resim karesinin sağ tarafında ayakta duran ama kameraya bakmayan bir erkek şahıs var. Aile fertlerinden değil. Kimliğine dair hakkında, çocukken sorduğumuz sorularımıza yaşayan ebeveynlerimizin verdiği, "resim çekilirken oradaymış" gibi geçiştirici yanıtın dışında bir şey bilmiyoruz.

Babamın amcalarından biri 1914'ten önce Samsun üzerinden Batum'a gurbete (çalışmaya) gitmiş. Derken Büyük Harp başlamış. Osmanlı Ermenileri'nin üstüne "1915 Metz Yeğern' (Büyük Cinayet) felaketi çökmüş. Çarlık Rusya'sında, 1917 Ekim Devrim'i sonrasında Kafkasya milletleri iç çatışmalarla alt üst olmuş. Derken Anadolu topraklarında "Misakı Milli", ulus devletin kuruluş sürecinde "dinî aidiyet" temizliği olurken yıllarca bu amcadan haber alınamamış. 1920'li yılların sonunda hayatta kalanlar bir biçimde iletişime geçebilmişler.

Asırlardır yaşadıkları topraklarda artık Ermeni kimliği ile çocuklarına bir gelecek göremeyen büyüklerimiz Sovyetler Birliği'ndeki "Hayasdan"a ailecek göç etmek için hazırlığa girişmiş olmalılar. Hazırlıklardan biri de aradan geçen yılların çehrelere kazıdığı çizgileri ve yeni doğanların ısıltı bakışlarını kâğıt üzerine işleyip vuslat öncesi ulaştırmak olmuş.

Ne var ki, o devirde ha denince yola koyulmadığından, bu göç hayali gerçekleşmeden ikinci dünya savaşı başlamış. Gayri müslimler için "varlık vergisi", koca bir Anadolu için "kıtlık" yılları.

2. dünya savaşı sürecinde "Yirmi Kuracı" İstanbul Ermenileri, "felaket" sonrası Anadolu'nun değişik

Babamın amcalarından biri 1914'ten önce Samsun üzerinden Batum'a gurbete (çalışmaya) gitmiş. Derken Büyük Harp başlamış. Osmanlı Ermenileri'nin üstüne "1915 Metz Yeğern' (Büyük Cinayet) felaketi çökmüş. Çarlık Rusya'sında, 1917 Ekim Devrim'i sonrasında Kafkasya milletleri iç çatışmalarla alt üst olmuş. Derken Anadolu topraklarında "Misakı Milli", ulus devletin kuruluş sürecinde "dinî aidiyet" temizliği olurken yıllarca bu amcadan haber alınamamış. 1920'li yılların sonunda hayatta kalanlar bir biçimde iletişime geçebilmişler.

vilayetlerinde hayatta kalmış Ermenilerin varlığını öğrenmiş. Anadolu vilayetlerinde ise, el konulmuş okulları, ayin yapılamayan ibadethaneler yanı başında küçük cemaatler halinde Ermeni aidiyetleriyle hayata tutunmaya çabalayanlar, İstanbul'da Ermeni kilise ve okullarının faaliyetlerini sürdürebildiğinden haberdar olmuş. Toros dede ve eşi, Hayasdan'daki oğlunu göremeden rahmetli olunca, geride kalanlar göç istikametinin ibresini İstanbul'a çevirmiş. Ara ara "gurbete" gelen babamın iki amcası ilk önce eşleri ile İstanbul'a yerleşmiş, ardından geride kalanlar tası tarağı toplayıp Sıvaz'ın Mancınığ'ından ayrılmışlar.

Demokrat Partili yıllarda, okulu, kilisesi, vefat edenlerin huzur içinde uyuduğu bakımlı kabristanların olduğu İstanbul'daki cemaat yaşamının nisbi huzurunda, Türkiye Cumhuriyeti'nde çocukları için bir gelecek tasavvur edebilen ailelerimiz evlenip çoluk çocuğa karışmış. Ne var ki 6-7 Eylül olayları, bir türlü bitmeyen "Kıbrıs davası"nın kargaşalıkları, İstanbullu Rumları Yunanistan'a, yoksul Musevileri İsrail'e göçtürürken, Anadolu'dan İstanbul'a göç eden Ermeniler ise sürekli diken üzerinde sürdürmüşler "yeni hayatlarını".

Bir diğer fotoğraf, 1974 "Kıbrıs harekâtı" sonrasında küçük ailemizin, mamam, babam, benden

ondört ay önce dünyaya gözlerini açmış olan kız kardeşimin stüdyoya gidip birlikte çekildiğimiz fotoğraftır.

O yıllar büyük amcamın eşi, aynı zamanda ablam ile benim “ginkamayım” (vaftiz anası) olan yengem, Hayasdan’a, yani Sovyet Ermenistan’ına turistik bir ziyaret yapmış. Ginkamayım, Toros dedenin yıllar önce vefat etmiş olan oğlunu göremese de eşini ve çocuklarını, gelinini bulmuş, onlara İstanbul’daki akrabaların hikayelerini anlatmış.

1970’li yıllarda refah seviyesi hızla yükselmiş olan Erivan’daki Ermenilere dair hoş gözlemlerle İstanbul’a dönen Ginkamayım vaftiz evlatları için Erivan’da daha “ışıltili” bir gelecek görmüş olmalı ki babamı, küçük ailemizin topluca “Hayasdan” a göçü için ikna etmiş.

O fotoğrafın bir örneği Hayasdan’a gitmiş olmalı ama bizler fotoğrafın izinden gidemedik.

Tasvir ettiğim bu iki fotoğrafın ortak hedefi; kimliğinden dolayı çocuklarının ayrımcılığa uğramadığı, aşağılık hislerinden azade olabildiği üstelik de “bizim” diyebileceğimiz bir memlekette huzura erişmekti.

“Biz Büyüdük ve Kirlendi Dünya”

11 Eylül 1973 Pinochet darbesiyle Latin Amerikan’ın en iyi örgütlenmiş Şili işçi sınıfının önderlerini statlara dolduran Neo-Liberalizm, uzun bir süredir adım adım içine çektiği Türkiye’nin destabilizasyon sürecinin, tamamen bir kaosa evrilmesi için 1977 1 Mayıs’ında düğmeye basınca, ailelerimizin tek düşüncesi çocuklarını, her geçen gün artan “terör girdabından” korumak ve bu bitmek bilmeyen “anarşi”den kurtarıp sakin bir limana ulaştırmaktı. Büyük ailenin hayatta olanlarından ilk, küçük amcam ailesiyle Fransa’ya göçenlerin kervanına katıldı. Onları ortanca halam ailesiyle izledi. Büyük halamın çocukları ise istikameti uzak kıtaya Avusturalya’ya çevirdiler. Birkaç yıl sonra

Ben, 12 Eylül rejiminin getirdiği kısıtlamalardan dolayı pasaport alamadığımdan darbenin tetiklediği “büyük göç” kervanına dahil olmadım. Fakültedeki eğitimimi tamamladıktan sonra, “vatani görevimi” yerine getirdim. Temelli göç fikri ile değil, eğitimimi belki Fransa’da sürdürebilirim düşüncesiyle Türkiye dışına çıkmayı planlıyordum. “Şartlar” siyasi mülteciliği dayattı.

Fransa’ya gidenlere küçük amcamın oğlu katıldı. “Göç” kervanına ana tarafından katılanları saymaya gerek yok. Dağılan tespih tanelerini görmek için bu kadarı yeterli.

Ben, 12 Eylül rejiminin getirdiği kısıtlamalardan dolayı pasaport alamadığımdan darbenin tetiklediği “büyük göç” kervanına dahil olmadım. Fakültedeki eğitimimi tamamladıktan sonra, “vatani görevimi” yerine getirdim. Temelli göç fikri ile değil, eğitimimi belki Fransa’da sürdürebilirim düşüncesiyle Türkiye dışına çıkmayı planlıyordum. “Şartlar” siyasi mülteciliği dayattı.

1988’in Eylül ayında Paris’e ulaştığımda, 1980 darbesinin Avrupa’ya savurduğu siyasi mültecilerin “yurda dönüş” tartışmalarına tanık oldum. Onlar zorla ayrıldıkları vatan hasretiyle ve mücadeleyi yurtlarında sürdürme hevesiyle “yurda dönüşü” planlarken, ben “nerede yanlış yaptık, eksiklerimiz nelerdi?” sorularına cevap bulabileceğim kanalları açmayı istiyordum. Derken 1989 yılının Kasım ayında Berlin duvarı yıkıldı. Akabinde doğu Avrupa ülkeleri tek tek çözüldü, Sovyetler Birliği dağıldı, Kafkasya milletleri 1921’de bıraktıkları kavgalarına kaldıkları yerden devam ettiler. Yeryüzünün jandarmalığına soyunan ABD, bütün aleme birinci körfez savaşını naklen izlettirerek “gücünü” kanıtlamaya girişti. Avrupa’nın ortasındaki Yugo-

slavya “Neo-liberalizm”in sırtlanları tarafından paramparça edildi. 19. yüzyılın köklü ulusal devletlerinin dahi neo-liberalizmin borç batağında rehine durumuna sürüklendikleri zaman ve alemde, “mini mini” ulus devlet illüzyonlarıyla egemenlik taslayanlar birbirlerinin evlerini yıkıp, yuvalarını dağıtıp yersiz yurtsuz “mülteci kaçakçılığının” kurbanlarına evrildiler.

21. yüzyılın ilk yıllarından beri boyutu katlanarak artan felaketlerin ise ya doğrudan kurbanı ya da hepimiz dolaylı şahitleriyiz.

Dergi Kapağındaki Felaket İmajı ve Ütopya

1972 yılının Haziran ayında, Birleşmiş Milletler’in çevre meseleleriyle ilgili İsveç’in başkenti Stockholm’de düzenlediği ilk toplantıdan yirmi yıl sonra, 1992 yılının Haziran ayında Brezilya’nın Rio kentinde toplanan konferans vesilesi ile, Fransa’da yayımlanan *Le Nouvel Observateur* dergisinin özel sayısının kapağı; “Demain La Terre”[1] başlığını taşıyor.

Dergideki ilk yazı, gazeteci Jean Daniel’in Jacques-Yves Cousteau ile yaptığı uzun soluklu görüşme. Başlığı ise; “L’utopie ou la mort”. [2]

Jacques-Yves Cousteau’yu bizim kuşağımızın gençliği, denizlerde, okyanuslarda, tatlı sulardaki canlıların hayatlarına dair hazırladığı TRT’de de yayınlan belgeseller sayesinde “Kaptan Cousteau” adıyla bilir.

Görüşme yazısının ilk sayfasında iri puntolarla mülakattaki şu sözlere dikkat çekiliyor:

“Pendant que nous sommes en train de discuter de la pureté de l’air et de l’eau, de la façon de disposer des ordures, nous courons vers le génocide le plus fantastique qu’on ait jamais connu. De plus en plus de gens n’hésiteraient pas à utiliser la bombe atomique si un milliard d’individus se précipitaient vers l’Occident.”

(“Bizler havanın, suyun temizliği, atıkların tanzimini tartışırken bugüne dek görülmemiş bir soykırıma doğru (dört nala) koşuyoruz. Eğer bir milyar fert Batı’ya doğru atağa kalkarsa, atom bombasını çekinmeden kullanacakların sayısı habire artacaktır.”)

Jacques-Yves Cousteau’nun bu uzun mülakatta beyan ettiği fikirleri birkaç cümlede özetlersek: Çevre sorunlarına çözüm getirme iddiasında olan çevrecilik akımları siyasi mücadele araçlarına dönüştüklerinde asli sorunu çözemezler. Çünkü çevre sorunları bir iktidar meselesi değil, insanlığın varoluşuyla ilgilidir... Yeryüzündeki varlıklar adil paylaşılmaz ise, Güney’de artan yoksulluk aşırı nüfus artışını hızlandırır, güneyde sindirilemeyen yoksullar ham maddeler eşliğinde Kuzey’e akar. İktidar ayrıcalığını ne pahasına olursa olsun korumaya kararlı delilik ise, atom bombalarının butonlarına çekinmeden basar.

Yani, bir yer biri bakar kıyamet ondan kopar...

Görüşmenin sonlarında yer alan şu cümleleri de not düşmeli: *“L’université devient un bureau de placement alors qu’il faudrait aider les originalités innées à se développer pour produire des hommes inattendus, variés, créativité. Ce n’est pas du tout ce qu’on fait. On fait des robots.”*

(“Üniversite yatırım bürosuna dönüşüyor. Halbuki doğuştan gelen orijinal özellikler desteklenmeli ki, beklenmedik-sıradışı, birbirinden çok farklı, yaratıcı insanlar gelişebilesin. Yaptığımız tamamen bundan farklı. Robot yapıyoruz.”)

Dergi kapağındaki “Demain La Terre” başlığının altına; *“Les prophéties de Jacques-Yves Cousteau, le diagnostic de quarante experts”* (“Kaptan Cousteau’nun kehanetleri, kırk uzmanın teşhisleri”) notu düşülmüş.

Derginin gün ışığı görmesinin üzerinden 32 yıldan fazla bir zaman dilimi geçmiş. Kaptan Cousteau’nun kehanetleri kapı tokmağına yapışmış

vurmak için bekliyor. Her geçen yıl artan ve bir hastalık gibi yayılan iklim “uzmanları” ise şatafatlı kongre salonlarında dağıtılacak “kırıntıların” pazarlıklarını yapıyorlar.

Popülizm kurbanı olmakla hor görülen “halkın”, sandıklardan Trump gibi milyarderlerin çıkmasına oylarıyla vesile olmasının sebebi, “aydınlanmadan” pay alamamış olmaları ya da “ilim”den nefret etmeleri değil de, zenginliğin adil paylaşılmadığı bu sistemde, sömürülmelerinin üstüne, bir de sabah akşam “diplomalı robotların” aşağılamalarına sürekli maruz kalmaları mıdır?

“Umudu öldürmek bir insanı öldürmekten daha büyük bir suç değil mi?”[3]

Dünya çevre sorunları ile ilgili ilk toplantı Stockholm’de yapıldığında ben on yaşındaydım. Daha yaşanası, zenginliğin adil paylaşıldığı idealler ile sarıp sarmalandı ilk gençlik yıllarım. ABD’nin atom başlıklı füzeleri Avrupa’daki NATO üstlerine yerleştirmesine karşı milyonlarca insan mücadele ediyordu. 1990 yılların başında iki kutuplu dünya çözülürken, dünyanın tepesinde sallanan nükleer

1990 yılların başında iki kutuplu dünya çözülürken, dünyanın tepesinde sallanan nükleer savaş kılıcından da kurtulacağımızı umduk. Ne var ki ABD’nin jandarmalığında yeryüzündeki toplam zenginliği kontrol edenlerin yüzdesi hızla azalırken, kredili tüketim çılgınlığı hastalığı tüm dünyaya yayıldı. Hedefsiz iktidar kavgaları ve silahlı çatışmalar milyonlarca aileyi dağıttı, yüz milyonlarca ferdi yerinden, yurdundan etti, etmeyi de sürdürüyor.

savaş kılıcından da kurtulacağımızı umduk. Ne var ki ABD’nin jandarmalığında yeryüzündeki toplam zenginliği kontrol edenlerin yüzdesi hızla azalırken, kredili tüketim çılgınlığı hastalığı tüm dünyaya yayıldı. Hedefsiz iktidar kavgaları ve silahlı çatışmalar milyonlarca aileyi dağıttı, yüz milyonlarca ferdi yerinden, yurdundan etti, etmeyi de sürdürüyor. Plansız, çarpık yerleşim alanlarında bir biçimde başını sokacak barınak edinmiş milyonlarca insan, ardi ardına gelen doğal felaketler karşısında çaresizler. Bir kısmı doğdukları topraklarda erozyona uğrayan refah ve zenginliği başka diyarlarda bulabilecekleri sanısına sığınıyorlar.

20. yüzyılda tab edilmiş fotoğraflardaki bakışlarda derin bir hüznün olsa da ebeveynlerimiz çocuklarını özgür ve refah seviyesi yüksek bir diyarda büyütebilmek umudu ile baktılar objektife. Babam bu dünyaya gözlerini yumarken benim geleceğimden kaygılı değildi. Bugün ben oğlum için benzer bir huzuru maalesef taşıyamıyorum. Babam dünyayı, radyo ajanslarından, gazete sayfalarından takip ediyordu. Özellikle futbol müsabakalarını. Dünyanın, insanların ortak acılarıyla hemhal olabiliyordu. Benim elimin altında, anında dünyanın en ücra köşesiyle iletişime geçebilecek teknolojik hizmet var. Bırakın insanlığın acılarına ortak olmayı, yanı başımda sokaklarda yatanların acılarını hissedemiyorum. El açıp talep ettikleri üç beş kuruşu, karınlarını doyurmak için değil, maruz kaldığımız adaletsizliğe ve katlandıkları sefilliğe uyuşturucu kullanmadan dayanamayacaklarını bildiğim halde veremiyorum.

Günümüzde Fransa’da on üç milyon fert yoksulluk seviyesinin altındaki bir gelirle, sağlıksız barınaklarda hayata tutunuyor. Gözlerimin önünde her geçen gün artan israf ve sefalet görüntülerini burada tasvir etmem gereksiz.

Yıllardır bir markette asgari ücretin biraz üzerinde bir maaşla çalışan kişi mesai sonrası, markete ait çöp bidonlarındaki son kullanım tarihi geçmiş gıda ürünlerinden birkaçını alıp evine götürdüğü için işten atılıyor. Bu davranışı “ticari” bir amaçla değil,

eşinin işini yitirmesi ve aldığı maaşın ailesinin temel ihtiyaçlarına yetmediğinden yapmak zorunda kaldığını mahkeme kürsülerinin önünde kanıtlaması ise yıllarını alıyor. Acı olan böylesi vakaların, Viktor Hugo'nun *Sefiller* romanının gün ışığına kavuştuğu topraklarda, yazıldığı tarihten bir buçuk asır sonra her geçen gün katlanarak artması.

20. yüzyılda iki büyük savaşın yıkıntılarına maruz kalmasına rağmen, 1970'li yıllarda Batı'sı ve Doğu'sunda fertlerinin barınma, sağlık, eğitim, çalışma, dinlenme ve bireyin kendine has yeteneklerini geliştirmek gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabildiği refah seviyesine erişebilmiş Avrupa'da sefalet manzaralarının günümüzde hızla yayılmasının müsebbibi ne yabancı göçmenler ne de "sığınmacı istilası". Bu kesimler 20. yüzyıl göçmenlerinden farklı olarak bir illüzyonda iki kez kurban oluyorlar. İlki doğdukları topraklardan yola çıkarken, ikincisi vardıkları metropollerde içine

düşükleri sefalette debelenerek, yollarda itina ile taşıdıkları umudun son kırıntılarını da yitirirken.

Şimdi karşımızda dağ gibi dikilen bir soru var. Me-sele yalnızca, *"yeryüzündeki zenginliği asla adil paylaşmaya yanaşmam. Her türlü ayak oyununu oynar, iktidarımдан olmaktansa yeryüzünü yakarım"* diyen "çılgınlar" değil ki, onlar ve şürekalarının, tüketim ve israf çılgınlığında uyuşturdukları milyarlarca kalabalığın, katlanılan acılara olan kayıtsızlığı karşısında hangi "güçle" mücadele edeceğiz?

Dipnotlar:

[1] Demain la terre başlığını tam olarak tercüme edersek; "Yarın yeryüzü" olur.

[2] L'utopie ou la mort, tercümeyle gerek var mı?... Ya ütopya ya ölüm....

[3] Bu soruyu Uruguaylı yazar Eduardo Galeano sormuş.

SORUŞTURMA: Türkiye’de Göçmenler ve Toplumsal Mücadele

Halka Dergi olarak, “Göç, Göçmenlik ve Toplumsal Muhalefet” başlıklı dosyamız için Türkiye’de yaşayan göçmenlerin sorunlarına dair hemen her alanda ve özellikle meclis kürsüsünde politikayı güçlendirmek için etkili bir çaba sarf eden DEM Parti İstanbul 2. Bölge milletvekili Özgül Saki’ye ve Suriye Demokratik Sol Parti Siyasi Büro üyesi Zeki Aldroubi’ye bazı sorular sorduk. Yazılı olarak ilettiğimiz sorulara oldukça değerli cevaplar verdiler. Bu soruşturmayı paylaşıyoruz.

Halka Dergi: Türkiye’de göçmenlerin toplumsal muhalefet içerisindeki yerini nasıl görüyorsunuz? Göçmenlerin politik sahada kendi talepleriyle var olabileceği koşulları yaratmak için ne yapmalı?

Özgül Saki: Türkiye’de toplumsal muhalefetin bir kesimi Suriye savaşı ile başlayan kitlesel göç dalgası ile karşı karşıya geldiğinde öncelikle acilen barınma beslenme gibi temel ihtiyaçlar için seferber oldu. Uzun erimli bir perspektiften yoksun olduğu için de geçici dayanışma ilişkileri ile yetindi diyebiliriz. Yerel bir iki örnek dışın-

da göçmenlerle kalıcı sistematik bir politik ilişkilene ne yazık ki sağlayamadı. Göçmenlerin çok az bir kesimi çeşitli sivil toplum kuruluşlarının Avrupa merkezli fonları ile sürdürülen programlarla yetinmek zorunda kaldılar. Göçmenlerin politik mücadelede talepleri ile var olabilmesi ancak

onların kendilerine dönük sınır dışı edilme tehdidinin ortadan kalkmasını sağlamakla mümkün olabilir, Geri Kabul Anlaşması’nın fesh edilmesi bu anlamda ilk adım olabilir.

Göç İdaresi bünyesinde oluşturulmuş devlet aygıtlarının uygulamalarında birçok hak ihlaliyle karşılaşıyoruz. Göçmenleri kamusal alanın dışında durmaya iten ve Türkiye’de yaşayan bütün göçmenler için bir tehdit unsuru haline gelmiş bu pratiklere karşı nasıl bir mücadele yürütülmeli?

Özgül Saki: Göçmen düşmanlığı ve ırkçılıkla mücadelenin somut ve günde-

lik hayata temas eden biçimde örgütlenmesi elzem. Dil bariyerini aşan ve kültürel farklılıklar konusunda yaşanan sıkıntıları sadece göçmenlerin omuzlarına yüklemeyen bir mücadele hattı örülmesi zorunlu. Öncelikle göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde orada yaşayan Türki-

yelilere de göçmenlerin dilini, kültürünü öğrenmelerini sağlayacak uygulamalar bir an önce yaşama geçirilmeli.

Göçmen emekçilerin Türkiye işçi sınıfındaki yeri nedir? Sendikalar programlarına göçmen emekçilerin sorunlarını nasıl alabilir? Göçmen işçilerin sendikal mücadeleye katılımları mümkün mü?

Özgül Saki: Sendikaların ve demokratik kitle örgütlerinin bir an evvel göçmenlerle ortak örgütlenmeye fiilen başlamaları gerekiyor. Çalışma hakkının çalışmak isteyen tüm göçmenler için patronların insafına bırakılmadan iş kanunu ile düzenlenmesini sağlamak oldukça önemli.

Türkiye’de sosyo-ekonomik birçok sorunun müsebbibi olarak göçmenlerin gösterilmesinin toplumdaki yansımalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Özgül Saki: Bu durumun sorumlusu ne yazık ki sadece AKP-MHP iktidarının göçmenleri uluslararası ilişkilerde bir “rehine” gibi koz olarak kullanan politikaları değil. Ana muhalefet partisinin de ‘hepsini geri göndereceğiz’ söylemi ve sol ve sosyalist hareketin ciddi bir göçmen politikasının bulunmaması da buna yol açıyor. Birlikte Yaşamak İstiyoruz İnisiyatifi’nin #SorumlusuGöçmenlerDeğil kampanyası bu konuda güçlü argümanlara sahip bir politik hat öneriyordu. Bu kampanya siyasi partiler, sendikalar, meslek örgütleri ile ortak yürütülebilseydi toplumsal etkisi

Göçmenlerin politik mücadele talepleri ile var olabilmesi ancak onların kendilerine dönük sınır dışı edilme tehdidinin ortadan kalkmasını sağlamakla mümkün olabilir, Geri Kabul Anlaşması’nın fesh edilmesi bu anlamda ilk adım olabilir.

çok daha yaygın ve kalıcı olabilirdi, maalesef sınırlı kaldı. Dünyadaki göçmen ve mülteci düşmanlığının faşizan iktidarlar tarafından hem yaratılması hem de kışkırtılması, ezilen sömürülen kesimlerin ise eşit ve özgür bir yaşam umudunun hiç kalmaması, kitlelerin öfkeyi kendinden daha güçsüz ve korunmasız olan kesimlere yöneltmesini kolaylaştırıyor. Savaşızsız, sömürsüz, sınırsız bir dünyanın mümkün olduğunu inandırıcı bir şekilde bugünden gösterebilecek örgütlü bir politik mücadelenin güçlenmesi için çalışmak dışında bir seçeneğimiz yok. Enternasyonal, birleşik bir mücadele önümüzde görev olarak duruyor. Mücadeleye devam...

Halka Dergi: Türkiye’de göçmenlerin toplumsal muhalefet içerisindeki yerini nasıl görüyorsunuz? Göçmenlerin politik sahada kendi talepleriyle var olabileceği koşulları yaratmak için ne yapmalı?

Zeki Aldroubi: Türkiye gibi yoğun göç hareketlerinin yaşandığı bir ülkede göçmenlerin toplumsal muhalefetteki yerinin ve siyaseti katılım koşullarının ele alınması oldukça önemlidir. Bu meseleyi aşağıdaki başlıklar altında incelemek faydalı olacaktır:

- Marjinalizasyon ve gizlenme ihtiyacı: Türkiye’deki göçmenler ekonomik sorunlar, dil bariyeri ve hukuki statüleri sebebiyle genellikle toplumun ötelenmiş kesimlerinin bir parçasıdır. Bu da onların siyasi süreçlerde söz sahibi olmasını zorlaştırmaktadır.
- Spontane protestolar: Bazen göçmenler kötüye giden yaşam koşulları ya da hak ihlalleri karşısında spontane protestolar gerçekleştirebilir. Bununla birlikte bunların örgütlü muhalefet hareketine dönüşmesi zordur.
- Siyasi partilerde temsil edilmeme: Türkiye’deki siyasi partiler göçmenlerin sorunlarına yeterli alan açmamaktadır. Göçmen kökenli siyasetçilerin sayısı da oldukça azdır. Bu da göçmenlerin siyasette yeterince temsil edilmesinin önüne geçmektedir.

Peki göçmenler hangi koşullar altında siyasette kendi talepleriyle var olabilir:

- Hukuki statünün düzenlenmesi: Göçmenlerin hukuki statülerinin düzenlenmesi ve çalışma izni süreçlerinin rahatlatılması ekonomik özgürlüklerini kazanmalarını mümkün kılacak, siyasi hayata karışmalarını kolaylaştıracaktır.
- Dil eğitimi ve toplumsal entegrasyon: Eğitim ve toplumsal entegrasyon programları mültecilerin toplumla daha iyi iletişim kurmasını ve siyasi süreçleri yakından takip etmesini mümkün kılacaktır.
- STK'ların güçlendirilmesi: Göçmen haklarını savunan STK'ların desteklenmesi ve güçlendirilmesi göçmenlerin müşterek sorunlarını ifade etmelerini ve siyasi taleplerde bulunmalarını mümkün kılacaktır.
- Medyanın rolü: Medyada göçmenlere yönelik önyargıları azaltmak ve göçmenlerin sorunlarına daha çok yer vermek halkın göçmenlere duyarlılığını artırmaya ve siyasi partileri göçmenlerin sorunlarına daha duyarlı hale getirmeye katkıda bulunacaktır.
- Siyasi partilerin göçmen politikaları: Siyasi partilerin göçmenlere dönük somut politikalar geliştirmesi ve göçmen kökenli siyasetçilere daha çok alan açması göçmenlerin siyasi hayatta daha aktif rol oynamasını mümkün kılacaktır.

Göçmenlerin Türkiye'de toplumsal muhalefetteki yeri ve siyasete katılımın koşulları girift ve çok boyutlu bir meseledir. Göçmenlerin siyasi hayata daha faal bir biçimde katılım sağlayabilmesi için hukuki, toplumsal ve siyasal çok sayıda reformun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu reformlar hem göçmenlere hem de bir bütün olarak Türkiye toplumuna önemli faydalar sağlayacaktır.

Göç İdaresi bünyesinde oluşturulmuş devlet aygıtlarının uygulamalarında birçok hak ihlaliyle karşıyoruz. Göçmenleri kamusal alanın dışında durmaya iten ve Türkiye'de yaşayan bütün göçmenler için bir tehdit unsuru haline gelmiş bu pratiklere karşı nasıl bir mücadele yürütülmeli?

Zeki Aldroubi: Göçmenlerin kamusal alandaki mevcudiyetlerini temin etmek için bazı adımlar atılabilir:

- Kanunların ihlalinin ve keyfi yorumlanmasının önüne geçmek ve göçmenleri keyfi güç kullanımından korumak için ilgili hükümet birimleri kanunların icra edilmesinin incelenmesi.
- Hem göçmenlerin hem de ev sahibi topluluğun eğitimi ve bilinç düzeyinin artırılması: Hem haklar ve siyasi süreçler konusunda göçmenlerin hem de göçmen hakları ve göçmenlerin korunmasının gerekliliği konusunda ev sahibi topluluğun bilinç düzeyinin artırılması alanında çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır.
- Göçmenlerin sesinin duyulmasını sağlayabilmeleri için STK'ların desteklenmesi ve rollerinin güçlendirilmesi, göçmenlerin siyasete katılımını kolaylaştıran hukuki düzenlemelerin ve göçmenlerin toplumsal entegrasyonuna yardımcı olup entegrasyonun gerçekleşmesini temin eden politikaların geliştirilmesi önemlidir.

Göçmen emekçilerin Türkiye işçi sınıfındaki yeri nedir? Sendikalar programlarına göçmen emekçilerin sorunlarını nasıl alabilir? Göçmen işçilerin sendikal mücadeleye katılımları mümkün mü?

Zeki Aldroubi: Göçmen işçilerin Türkiye işçi sınıfı ve sendikal mücadele bağlamındaki durumu:

Siyasi aktörler bu durumu kendileri için kullanabilir ve göçmen karşıtı söylemlerle oy kazanmaya çalışabilir. Bu durum siyasi kutuplaşmaya ve demokratik süreçlerin zarar görmesine yol açabilir. Göçmenlerin suçlanmasıyla ekonomik eşitsizlik, işsizlik ve yetersiz eğitim gibi gerçek sorunlar göz ardı edilebilir. Bu durum sorunların çözümünü engeller ve toplumun refahını düşürür.

Türkiye'deki işçi sınıfının önemli bir kısmını oluşturan göçmen işçiler genel olarak düşük ücretli, tehlikeli ve ağır işlerde çalışmaktadır. Bu durum hem göçmenlerin hem de yerli işçilerin çalışma koşullarını olumsuz etkilemektedir. Göçmen işçilerin durumu aşağıdaki şekildedir:

- Ucuz emek: İş verenler göçmen işçileri ucuz emek gücü olarak görmektedir. Bu da işçi sınıfı içindeki rekabeti artırmaktadır.
- Güvencesiz iş: Göçmen işçiler çalışma izinlerinin belirsizliği, dil bariyeri ve haklarını bilmemeleri dolayısıyla iş verenlerinin haksız uygulamaları karşısında daha savunmasız konumdadır.
- Ayrımcılık: Göçmen işçiler iş yerlerinde ve toplumda ayrımcılıkla yüzleşmektedir. Bu durum iş ve toplumsal yaşamı olumsuz etkilemektedir.
- Örgütlenmenin önündeki engeller: Dil bariyeri, hukuki durumlarına ilişkin belirsizlik ve iş verenlerinden gördükleri baskı dolayısıyla göçmenlerin sendikalara üye olması ve örgütlenmesi zorlaşmaktadır.
- Muhalefet ve iktidarın destekçileri şeklinde ortaya çıkan siyasi ayrım neticesinde, ırkçıların tehditlerine boyun eğen yapılar sebebiyle, sendikalar göçmenler söz konusu olduğunda gerektiği gibi faaliyet gösterememektedir. Sendikalar istese göçmen işçilerin haklarını korumak ve işçi sınıfı içinde dayanışmayı güçlendirmek için

aşağıdaki şekilde çalışmalar yapabilirler:

- Dil eğitimi: Göçmen işçilere dönük dil eğitimi programlarının düzenlenmesi.
- Hukuki danışma: Göçmen işçilerin kanuni haklarına ilişkin bilgilendirilmesi ve onlara hukuki destek sunulması.
- Kampanyalar: Göçmen işçilerin karşılaştıkları sorunlara dikkat çeken kampanyaların düzenlenmesi.
- İş verenlerle toplantılar: Göçmen işçilerin çalışma koşullarını iyileştirmek için iş verenlerle toplantılar düzenlenmesi ve taleplerde bulunulması.
- Uluslararası işbirliği: Diğer ülkelerden sendikalarla işbirliği yaparak göçmen işçi mücadelesine uluslararası bir boyut katmak.
- Güven ortamının tesis edilmesi: Sendikalar göçmen işçilere güvenli ortam sunarak, onların kaygılarını dinleyerek ve sorunlarına çözümler bulmaya çalışarak güvenlerini kazanmalıdır.
- Dil bariyerinin aşılması: Tercüme desteği, çok dilli broşürler ve farklı dillerde toplantılar sunarak dil bariyerinin aşılması önem taşımaktadır.
- Kanuni statünün güçlendirilmesi: Göçmen işçilerin kanuni statülerinin güçlendirilmesi onların sendikalara katılıp buralarda örgütlenmesini kolaylaştıracaktır.
- Irkçılıkla mücadele: Tüm üyelerin eşit haklara sahip olduğunu göstermek için sendikalarla iş yerlerindeki ırkçılığa karşı mücadele önem taşımaktadır.

Sonuç olarak göçmen işçilerin Türkiye işçi sınıfı içindeki konumu ve sendikal mücadeleye katılımları günümüzün oldukça önemli meselelerinden biridir. Sendikalar göçmen işçilerin sorunlarına duyarlılık göstererek ve onların organizasyonlarına destek olarak işçi sınıfı içindeki dayanışmayı güçlendirebilir ve bütün işçilerin çalışma şartlarının iyileştirilmesine katkı sunabilir.

Türkiye'de sosyoekonomik birçok sorunun müsebbibi olarak göçmenlerin gösterilmesinin toplumdaki yansımalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Zeki Aldroubi: Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik sorunlarının kaynağı olarak göçmenleri göstermek tehlikeli ve oldukça yanıltıcı bir yaklaşımdır. Bunun toplumsal sonuçları derin ve çok boyutludur.

- Ayrımcılık ve nefret suçları: Göçmenleri suçlamak toplumda ayrımcılığın ve nefret suçlarının artmasına yol açabilir. Göçmenler suç işleyen bir azınlık olarak görülebilir ki bu da fiziksel şiddeti, sözlü saldırıları ve dışlamayı ortaya çıkarabilir.
- Toplumsal dokunun zayıflaması: Göçmenlerin suçlanması toplumun farklı kesimleri arasında güvensizlik ve nefretin artmasına yol açabilir. Bu da toplumu zayıflayıp toplumsal birliği tehdit eder.
- Siyasi istismar: Siyasi aktörler bu durumu kendileri için kullanabilir ve göçmen karşıtı söylemlerle oy kazanmaya çalışabilir. Bu durum siyasi kutuplaşmaya ve demokratik süreçlerin zarar görmesine yol açabilir.
- Gerçek sorunların göz ardı edilmesi: Göçmenlerin suçlanmasıyla ekonomik eşitsizlik, işsizlik ve yetersiz eğitim gibi gerçek sorunlar göz ardı edilebilir. Bu durum sorunların çözümünü engeller ve toplumun refahını düşürür.
- Ülkelerine yabancılaşma: Türkiye'de yaşayan göçmenler bu gibi söylemler dolayısıyla dışlandıklarını ve istenmediklerini hissedebilir. Bu durum onların toplumsal hayata katılımlarını zorlaştırır ve psikolojik sorunlara yol açabilir.

Peki bu neden yanlış bir yaklaşımdır?

- Girift sorunlara basit açıklama: Toplumsal ve ekonomik sorunlar sadece göç gibi bir etkenle açıklanabilecek basitlikte değildir. Bu sorunların çok sayıda sebebi bulunmaktadır.

- Ceza soruşturması tavrı: Bu yöntem sorunları çözmek yerine suçluları bulmaya odaklanır. Bununla birlikte sorunları çözmek için yapıcı çözümlerin bulunması gereklidir.
- Kavmiyetçi yaklaşım: Bu yaklaşım genellikle popülist politikacılar tarafından kullanılır ve toplum tarafından kolaylıkla kabul edilebilir. Bununla birlikte bu yaklaşım uzun erimde topluma zarar verir.
- Uluslararası imaj: Bu durum Türkiye'nin uluslararası camiadaki imgesini kötü etkilemektedir. Göçmenlere yönelik olumsuz söylem Türkiye'yi insan haklarına saygı gösteren bir ülke olarak görmeyi zorlaştırmaktadır.

Çözüm önerileri:

- Gerçek veriler temelli analizler: Toplumsal ve ekonomik sorunların sebeplerini anlamak için gerçek veriler temelli bir analize ihtiyaç bulunmaktadır.
- Kapsayıcı politikalar: Tüm vatandaşlara eşit haklar tanıyan ve herkesin refahını yükselten kapsayıcı politikalar geliştirilmelidir.
- Eğitim ve bilinç: Topluma göçe ilişkin doğru bilgiler ve bilinç sağlanmalıdır.
- Uluslararası işbirliği: Göç sorunuyla mücadele için uluslararası işbirliği gereklidir.
- Medyanın sorumlulukları: Medya göçe ilişkin nesnel ve dengeli haberler sunmalı ve nefret söylemini yaymaktan kaçınmalıdır.

Sonuç olarak göçmenleri suçlamak yerine sorunların asıl sebeplerine bakmak ve çözüm odaklı politikalar geliştirmek zorunlu hale gelmiştir. Aksi halde toplumda daha fazla bölünme ve gerilim ortaya çıkabilir.

Yunanistan hükümeti beni casuslukla suçladı. Ben ise şiddete maruz kalmış insanlara yardım ediyordum.

NATALIE GRUBER

Çev: Mevlüde Ecem Öksüz

Yunanistan'dan Türkiye'ye şiddet yoluyla geri itilen (pushed back) insanlara destek oldum ve ajan olmakla suçlandım.

2020 yılının Ekim ayında, meslektaşım-la birlikte İstanbul'un merkezindeki bir kafede neler olacağını bilmeksizin oturuyorduk. Hem fiziksel hem de zihinsel olarak tükenmiştik; Yunanistan ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye şiddet yoluyla geri gönderilen insanlara destek sağlamak, bu ihlalleri belgelemek ve gazetecilerden gelen taleplerle ilgilenmek bizi yormuştu.

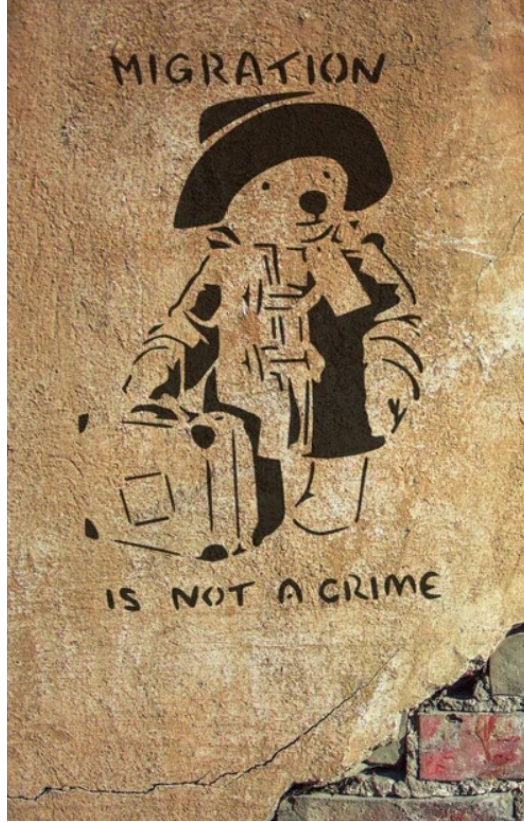
O sabah, taşınmayı düşündüğümüz daire için planlarımızda aksaklık oldu. Üç

hafta önce Türkiye, iki meslektaşımızın oturma izinlerini iptal etmiş ve ülkeyi terk etmeleri için sadece 24 saat vermişti.

Maddi kaynaklarımız tükeniyordu, çok yorulmuştuk ve hastaydık. Bunlar yetmez-

miş gibi bir de artık kalacak yerimiz yoktu. "Sırada ne var acaba?" diye düşündüm.

Telefonum titredi. Mesaj, o dönem Alman gazetesi Der Spiegel'in Yunanistan muhabiri olan Giorgos Christides'tendi. Onu aradım.

"Onlardan birisiniz! O dört kişiden biri!" dedi. Bana bir Yunan gazetesinin ön sayfasının fotoğrafını göndermişti. Gazetede web sitemizin bir ekran görüntüsü ve Lesvos Adası'ndaki polisten gelen bir evrak vardı; evrak, Josoor isimli organizasyonumuzdan bahsediyordu.

Yunanca bilmiyordum ama ne

olduğunu anladım. Makale, Yunan polisi tarafından bir hafta önce yayımlanan bir basın bültenine dayanıyordu. Bu bültende, Lesvos Adası'nda dört sivil toplum kuruluşundan oluşan bir "casus ağı"nın ortaya

çıkarıldığı “gizli operasyon”a dair detaylar verilmişti. Şimdi, bizim adımız da bu listedeydi.

Giorgos metni çevirirken donup kaldım. Casusluk. Devlet sırlarını ifşa etme. Suç örgütü kurma. Yasa dışı girişe yardım etme. 35 yıla kadar hapis cezası.

Buraya nasıl gelmiştik?

Sınırdaki Çoklu Krizler

Hikaye, yedi ay öncesine, Mart 2020’ye uzanıyor. Uykusuz bir geceydi; dondurucu soğukta dışarıydık ve gözlerimiz biber gazından hâlâ yanıyordu. Bir gece önce, iki meslektaşımın birlikte Türkiye’nin kuzeybatısında bulunan Edirne’de, Yunanistan sınırının yakınında olan kapalı askeri bölgeye girmiştik.

Amacımız, o dönemde sınırda yaşanan krizle ilgili sivil toplumun yardım müdahalelerinin uygulanabilirliğini değerlendirmektir. Yunanistan’daki yardım girişimleri için kurulmuş bir Facebook grubunda tanışan yaklaşık 180 gönüllünün üçü bizdik. Bu gruptakiler olarak durup olanları izlemek bizim için kabul edilemezdi.

Durum vahimdi. Korunma talebinde bulunan 20.000’e yakın kişi, Türk tarafında derme çatma çadırlarda mahsur kalmıştı. Hava çok soğuktu ve insanlar, Türk afet yardım kuruluşundan az miktarda yiyecek almak için saatlerce sırada beklemek zorundaydı. Tıbbi müdahale sağlanamıyordu ve bölge düzenli olarak her iki taraftan biber gazına maruz kalıyordu.

Durum vahimdi. Korunma talebinde bulunan 20.000’e yakın kişi, Türk tarafında derme çatma çadırlarda mahsur kalmıştı. Hava çok soğuktu ve insanlar, Türk afet yardım kuruluşundan az miktarda yiyecek almak için saatlerce sırada beklemek zorundaydı. Tıbbi müdahale sağlanamıyordu ve bölge düzenli olarak her iki taraftan biber gazına maruz kalıyordu.

Karşılaştığımız birçok kişi, Yunan yetkililer ve hatta onlarla işbirliği yapan siviller tarafından şiddetle Türkiye’ye geri itilmişti. İki kişi vurularak öldürülmüştü. Bölgeye girmeden önce Türk makamlarının örgütlü yardımları engellediğini biliyorduk. Ancak keşif gezimiz, aynı zamanda kasıtlı olarak kötü koşullar yaratıldığını da açıkça ortaya koydu. Böylece dağınık gönüllü ağıımız, gıda, giysi, uyku tulumu, hijyen ve ilk yardım malzemeleri gibi yardımları gizlice dağıtmaya başladı. Bunun yanı sıra, uluslararası medyayı da bölgede yaşananlar hakkında bilgilendiriyorduk. İşte Josoor’un Türkiye’deki çalışmaları bu şekilde başlamış oldu.

Kadınlar, erkekler ve çocuklar dövülmüş, aşağılanmış ve tüm eşyalarından mahrum bırakılmış halde Türkiye topraklarına varıyordu, durum hâlâ aynı.

Tepki gösterdiğimiz krizin olgunlaşma süreci yıllara dayanıyordu. Türkiye Hükümeti AB’yi, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki gerilimin artması üzerine, Türkiye’de bulunan 3,6 milyon Suriyeli göçmeni Avrupa’ya ‘göndermekle’ tehdit ediyordu.

2016 yılında imzalanan AB-Türkiye mutabakatıyla, Avrupa Birliği Türkiye’ye 6 milyar avroluk bir destek paketi ve Türk vatandaşları için vizesiz seyahat vaadinde bulunmuştu. Buna karşılık Türkiye, sığınmacıların topraklarını terk etmelerini engellemeyi ve Yunan adalarına ulaşanları geri kabul etmeyi taahhüt etmişti.

Amnesty International, Avrupa Birliği’nin insan hakları sicilini zedeleyen ve tamamen siyasi çıkarlar üzerine kurulu bu anlaşmayı “mutlak bir başarısızlık” olarak tanımladı. Anlaşma, koruma talep eden insan-

ları siyasetin piyonlarına ve Türk hükümetinin elinde bir pazarlık kartına dönüştürdü.

Bu mutabakat, Yunanistan'dan Türkiye'ye push back vakalarının sıklığında ve şiddetinde de keskin bir artışa yol açtı. Toplu sınır dışı işlemlerine dayalı bu gayri resmî ve yasa dışı uygulamalar, kara sınırında on yıllardır belgeleniyordu ancak hiçbir zaman bu kadar sistematik ve şiddetli olmamıştı.

Anlaşmanın ardından bu uygulamalar deniz sınırını da kapsayacak şekilde genişledi. Yunan Sahil Güvenliği (HCG), insanların botlarını işlevsiz hale getirerek ve dalgalar yaratarak onları Türk karasularına geri itmeye başladı. 2020 yılına gelindiğinde, memurlar şişme botları deliyor, insanları aşırı kalabalık can-kurtaran sallarıyla açık denizde sürüklüyor ve hatta silahsız insanlara gerçek mermilerle ateş ediyordu.

Ancak anlaşmanın Avrupa'ya yönelik "siyasi avantajlarına" rağmen, Avrupa Birliği anlaşmanın yükümlülüklerini yerine getirmedi. 2019 yılına gelindiğinde, AB Türkiye'ye vaat ettiği miktarın sadece yarısını ödemiş ve seyahat kısıtlamalarının kaldırılması konusunda hiçbir aksiyon almamıştı. Bununla birlikte, Suriye iç savaşındaki rolü nedeniyle Türkiye üzerindeki baskısını sürdürdü. Son darbeyi vuran olay ise şu oldu;

Sınıra ulaştıktan sadece birkaç hafta sonra Covid-19 salgını patlak verdi. Türk yetkililer, binlerce insanı sınıra gitmeye zorlayıp orada mahsur bıraktıktan sonra aniden bölgenin boşaltılmasını emretti.

İnsanlar dağıldı. Bazıları İstanbul'a geri döndü ya da başka yerlere gitti. Gitmeyi reddedenler ise otobüslere bindirilip karantina kamplarında tutulduktan sonra çeşitli yerlere bırakıldı ve Türkiye'nin ilk ulusal karantinası sırasında hiçbir destek alamadan ortada kaldı.

Kuzeybatı Suriye'deki İdlib'de gerçekleşen bir hava saldırısında 33 Türk askeri hayatını kaybetti. Bunun üzerine Türkiye, AB ile yapılan anlaşmanın kendi üzerine düşen kısmını artık sürdürmeyeceğini açıkladı.

28 Şubat 2020'de Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, tehditlerini hayata geçirdi: Avrupa sınırının açık olduğunu duyurdu.

Uzun Vadeli Bir Yardım Çağrısı Girişimi

Sınıra ulaştıktan sadece birkaç hafta sonra Covid-19 salgını patlak verdi. Türk yetkililer, binlerce insanı sınıra gitmeye zorlayıp orada mahsur bıraktıktan sonra aniden bölgenin boşaltılmasını emretti.

İnsanlar dağıldı. Bazıları İstanbul'a geri döndü ya da başka yerlere gitti. Gitmeyi reddedenler ise otobüslere bindirilip karantina kamplarında tutulduktan sonra çeşitli yerlere bırakıldı ve Türkiye'nin ilk ulusal karantinası sırasında hiçbir destek alamadan ortada kaldı.

Bir grup, Ege kıyılarından bir video gönderdi bize ve otobüs şoförlerinin onlara "Yunanistan'a ulaşmaya çalışın" dediğini bildirdi. Türk yetkililerin, başka bir noktada mahsur kalan başka bir gruba da aynı şeyi söylediği iddia edildi.

Ulaştığımız tüm bilgilerle yaptığımız gibi, bu durumu da sosyal medyada günlük bültenimizde paylaştık. Ertesi gün, Yunan medya manşetlerinde şunu gördük: "Türkiye, Covid bulaşmış göçmenleri hibrit savaşta biyolojik silah olarak Yunanistan'a gönderiyor." Bu "haber" sağcı yayınlara da ulaştı ancak onlar şu ifadeyi de eklemişti: "Türk casus örgütü Josoor'a göre"...

Bu anlatıyı düzeltme çabalarımız boşa çıktı, olan olmuştu. Türkiye'de faaliyete başlamamızın üzerinden sadece bir ay geçmişken Josoor radara girmişti bile. Sahadaki durumla o kadar meşguldük ki bu saçmalığın bizi gelmekte olan saçmalıklara hazırlaması gerektiğini geç anladık. Sınırdaki uygulanan şiddetin mağdurlarına yönelik gözlem yapma ve

destek olma noktasındaki büyük eksikliği gidermeye çalışıyorduk.

Artık sadece acil durumlara müdahale eden gönüllü bir grup değildik. Organizasyonel yapılar oluşturmuştuk ve çalışmalarımız büyüyordu. Konaklama, kıyafet, yiyecek ve tıbbi bakım sağlayabiliyorduk. Ayrıca, Avrupa güçleri tarafından sistematik olarak gerçekleştirilen temel hak ihlallerini raporlamak için tanık ifadeleri toplamaya başlamıştık.

Mart 2020'deki olayların ardından, Yunan, Bulgar ve AB sınır ile sahil güvenlik ajansı Frontex memurları geri itme kampanyalarına devam etti. İnsanlık dışı ve aşağılayıcı muamele, kötü koşullarda keyfi gözaltı, hırsızlık, zorla soyundurulma, cinsel şiddet ve işkenceye dair bitmek bilmeyen raporlar geliyordu. Kadınlar, erkekler ve çocuklar dövülmüş, aşağılanmış ve tüm eşyalarından mahrum bırakılmış halde Türkiye topraklarına varıyorlardı, aynı durumlar hâlâ yaşanıyor...

Biz de Sınırdaki Şiddeti İzleme Ağı'na (Border Violence Monitoring Network, BVMN) katıldık ve topladığımız kanıtlarla birlikte savunuculuk faaliyetlerimizi BM, AB ve üye devletler düzeyine taşıdık. Josoor, uluslararası medya için 40 ülkeden yayın kuruluşlarıyla işbirliği yapan önemli bir bilgi kaynağı haline geldi. Ancak bu hızlı başarının, farkında olmadan, üç gizli ceza soruşturmasının ilkinin tetiklediğini bilmiyorduk.

İlk Uyarı İşaretleri

Farzad (takma isim) Haziran 2020'de bir video canlı yayınında "Yaşama hakkımız var," dedi. 17 yaşındaki refakatsiz çocukla beraber Afganistan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Suriye'den gelen 10 çocuk, 4 bebek ve 18 yetişkin vardı.

Üç gündür Ege Denizi'nde, dayanıksız şişme bir botta sürükleniyorlardı.

Bağımsız arama ve kurtarma operasyonları bölgedeki etkinliklerini fiilen kaybetmişti. Yetkili merci Yunan-

istan'ın Hellenik Sahil Güvenliği'ydi (HCG). Ancak Farzad'a göre, göçmenleri bu duruma düşüren bizzat sahil güvenlik görevlileriydi. Videoda, HCG memurlarının botun motorunu söktüğünü ve botu Türk sularına geri itmek için dalgalar oluşturduğunu anlattı. Bu video beklenmedik bir yerin dikkatini çekti. Norveç'in küçük bir kasabasında yaşayan, üç çocuk annesi ve müzik öğretmeni Runa Godø Sæther, o dönem Avrupa'daki kitlelerle göçmenlerin hikayelerini paylaşan bir Facebook sayfasını yönetiyordu.

Runa ile birbirimizi tanıımıyorduk ama hukuki müdahaleler hakkında işbirliği yapabileceğimizi internet üzerinden konuşmuştuk. Farzad'ın canlı yayınına denk gelince, bu tür krizlerle başa çıkma deneyimi olmadığı için çocuğu bana yönlendirdi.

Şaşırtıcı bir şekilde, Farzad'ın botu sonunda Lesvos'a ulaştı. Yardım çağrıları, Alman bir NATO gemisindeki Türk irtibat subayına ulaştı ve subay, mürettebatı müdahale etmeye ve botu Lesvos'a çekmeye zorladı. Onu gazetecilerle tanıştırdım ve kısa süre içinde yaşadıklarını birden fazla medya kuruluşuna anlattı. Lesvos'a varışından iki gün sonra, bir UNHCR yetkilisi ona basınla konuşmayı bırakmasını tavsiye etti, polis dikkatini çekmeye başlamıştı.

Farzad, hemen tüm gazetecilerle iletişimini kesti ama artık çok geçti. Botundaki diğer kişiler Moria kabul merkezine transfer edilirken, Farzad polis tarafından gözaltına alındı. Yedi ay boyunca burada tutuldu.

Başta Farzad'ın neden gözaltına alındığını bilmiyorduk. Yunan polisi, avukatına yalnızca Farzad'ın "kamu güvenliği için bir tehdit" olarak değerlendirildiğini söyledi, ancak herhangi bir suçlama yöneltmedi.

Yunan basını, polis evrakının haberini manşetlere taşıdığı anda -Giorgos'un telefonda benim için çevirdiği o haber- durum nihayet netleşti.

"Suç Şebekesi"

Söylenegeldiği şekilde "Lesvos 35", dört sivil toplum örgütünden 32 üyeyi, bağımsız bir gönüllüyü (Norveç-

Hakkımızda ağır ceza davaları açılmış olmasına rağmen, 33 kişilik sivil toplum kuruluşu üyesinden hiçbiri tutuklanmadı ya da ifade vermeye çağırılmadı. Bazıları adada çalışmaya devam etti. Yunanistan, tutuklama öncesi gözaltı uygulamalarını gereğinden fazla kullanma konusunda hızlı bir şekilde ünlendi. Yetkililer, kendi iddialarına inanıyor olsalardı, ki bu iddialar “tehlikeli bir suç ağının Yunan yetkililerini casuslukla izlediği” üzerineydi, bizi tutuklamalıydılar. Ben de tutuklanacağımızı düşünüyordum.

li müzik öğretmeni Runa) ve bunlardan biri Farzad olmak üzere iki sığınmacıyı kapsıyordu.

Suçlanan dört örgütten yalnızca biri (Mare Liberum) gerçekten Lesvos’ta faaliyet gösteriyordu. Almanya’da kayıtlı olan bu örgüt, Berlin’de Sea Watch ile aynı adresi paylaşıyordu. Sea Watch, Yunanistan’daki operasyonlarını dört yıl önce sonlandırmış olmasına rağmen davaya dâhil edilmişti. Bizim örgütümüz Josoor ise Türkiye’de faaliyet gösteriyordu.

Suçlanan diğer örgüt ise FFM (Fact-Finding Mission) idi; bu araştırma topluluğu, gerçek hedef olan Alarm-Phone için bağış hesabını barındırıyordu. Akdeniz genelinden gönüllülerin oluşturduğu bu ağ, denizde tehlike altında olan kişiler için acil durum hattı işlevliyordu.

Yunan istihbarat servisi, terörle mücadele birimi ve Yunan Sahil Güvenliği tarafından altı ay boyunca yürütülen soruşturma, kötü senaryolaştırılmış bir casusluk filmi gibiydi. Soruşturma süresinde, iki sığınmacıyı “ajan” olarak Türkiye’ye yolladılar ve bu kişilerden Yunanistan’a geri dönmelerini istediler. Ardından, silahlı özel kuvvetler Mare Liberum’un gemisine şafak vakti baskın düzenleyerek tüm elektronik

cihazlara el koydu ve mürettebatı saatlerce gözaltında tuttuktan sonra sorgulamaksızın serbest bıraktı.

Avukatlarımız telefonlarımızın büyük olasılıkla dinlendiğini tahmin ediyordu ve artık bize destek için ulaşan herkes, yetkililer için potansiyel bir hedef haline geliyordu. Özel mesajlarda veya görüşmelerde söylediğimiz her şeyin daha sonra bize karşı kullanılma ihtimali vardı. Bu durum büyük bir psikolojik baskı oluşturdu ve bizi otosansüre zorladı.

Hakkımızda ağır ceza davaları açılmış olmasına rağmen, 33 kişilik sivil toplum kuruluşu üyesinden hiçbiri tutuklanmadı ya da ifade vermeye çağırılmadı. Bazıları adada çalışmaya devam etti. Yunanistan, tutuklama öncesi gözaltı uygulamalarını gereğinden fazla kullanma konusunda hızlı bir şekilde ünlendi. Yetkililer, kendi iddialarına inanıyor olsalardı, ki bu iddialar “tehlikeli bir suç ağının Yunan yetkililerini casuslukla izlediği” üzerineydi, bizi tutuklamalıydılar. Ben de tutuklanacağımızı düşünüyordum.

Onun yerine, sadece medyaya sızdırma yaparak, Başbakan Kiriakos Miçotakis de dahil olmak üzere yüksek düzeyli hükümet yetkilileri birçok açıklama yaparak karalama kampanyasını körükledi.

Bu durumun benim için anlamını tam olarak anlatmak zor. Bir yandan biz, sanıklar, herhangi bir suç işlemediğimizi gayet iyi biliyorduk, bu nedenle suçlamaları ciddiye almak zor oluyordu. Ancak diğer yandan, iftira atılmış, çalışmamız itibarsızlaştırılmış ve karalanmıştı. Her ne kadar absürt olsa da, 35 yıl hapis cezası ile karşı karşıya kalma ihtimalimiz vardı, ki bu benim yaşadığım yıllardan daha uzun bir süreydi.

Üç yıl, yedi ay ve 12 gün boyunca, hakkımızda bir dava açılma tehdidiyle yaşadık. Mahkemeye çağırılma endişesi, hayatımı yıpratıyordu. Bu süre zarfında Yunanistan, coğrafi olarak çok yakındı ve kalbimde çok değerli bir yerdi ama tutuklanma korkusuyla ülkeye adım atamıyordum.

Bu tehdit nihayet 30 Nisan 2024'te sona erdi. Avukatlarımız, Yunan devletinden hakkımızda açılan tüm suçlamaların düştüğünü bildiren 16 sayfalık bir karar aldı.

Avrupa genelindeki sivil toplum kuruluşlarını hedef alan diğer davalarda olduğu gibi, bu soruşturmanın da amacı "organize bir insan kaçakçılığı ağını ortaya çıkarmak" ya da "casusluk oyunlarını durdurmak" değildi. Amaç; itibarsızlıkla, karalamayla, caydırmayla, dikkat dağıtmayla ve işleyişi engellemeye ilgiliydi.

Bizi güvenilir bir bilgi kaynağı olmaktan çıkarak itibarsızlaştırmayı, Avrupa güçlerinin insan hakları ihlallerini ortaya koyan raporlarımızı karalamayı, başka kişileri aynı şeyleri yapmaktan caydırmayı hedefliyorlardı. Hukuki savunmamızı hazırlarken, bizi suçlamalar hakkında bir kampanya düzenlemek zorunda bırakıp dikkatimizi dağıtmayı; süregelen soruşturmaların mali ve psikolojik yüküyle sahadaki operasyonlarımızı engellemeyi amaçlıyorlardı.

O dönemde yaptığımız işi bırakmanın eşiğine gelmiş-tik ama aynı zamanda bu kadar hızlı ve sert bir şekilde hedef alınmamızın, şimdiye kadar yaptığımız işin başarılı olduğuna işaret ettiğini fark ettik. Gün geçtikçe, dayanışmaya çalıştığımız insanların bizden çok daha kötü şartlara maruz kaldığını gördük.

Bu yüzden tehditlere rağmen iki yıl daha devam ettik ve her geçen yıl Yunanistan'dan yeni bir ceza soruşturması geldi. 2021'de başlayan ikinci dava bizim için kendiliğinden düştü, ancak diğer sanıklar için ağır sonuçlar doğurdu.

Sonra, Mayıs 2022'de, Türkiye'deki baskının da artmasıyla, Yunan medyası bir kez daha bir STK ağına yönelik ceza soruşturmaları iddialarını yayımladı. Bu sefer, sanıklar arasında olduğumuzdan emindik. Dayanmaya çalıştık ve aylar boyunca seçeneklerimizi tartıştık.

Ancak Ağustos 2022'de, Josoor'u feshetme gibi zor bir karar verdik. Kısa bir süre sonra, ilk davaya karışan

diğer örgütlerden biri olan Mare Liberum da soruşturmaların yarattığı baskı nedeniyle faaliyetlerini durdurdu.

Ne Pahasına Olursa Olsun Caydırmaya Çalışmak

Casusluk suçlamaları nedeniyle savunma yapmak üzere mahkemeye çağrılmayı beklemenin yarattığı zihinsel yükü tarif etmek zor. Sınırdaki korkunç insan hakları ihlalleri yaşamış insanlara destek olmaya çalışırken, Türkiye tarafından birebirde ve Yunanistan tarafından dijital olarak sürekli gözetleniyor olduğumu bilmek beni tükenmişliğe ve TSSB'ye (Travma Sonrası Stres Bozukluğu) sürükledi.

Benim için bu hukuki süreç henüz tamamlanmış değil. Europol'e (AB'nin kolluk kuvveti ajansına) bilgi edinme talebinde bulunduğumuzda, dava arkadaşlarıma kendileri hakkında herhangi bir bilgi tutulmadığı söylendi. Ancak Mayıs 2021'de Europol, "üye devlet soruşturmalarını tehlikeye atma ihtimali" gerekçesiyle benim talebimi reddetti. AB veri koruma otoritesindeki bağlantılarım, Yunanistan'ın ve muhtemelen Frontex'in beni bu kolluk kuvveti ajansına bildirmiş olmasının yüksek bir ihtimal olduğunu söylediler.

Bizi güvenilir bir bilgi kaynağı olmaktan çıkarak itibarsızlaştırmayı, Avrupa güçlerinin insan hakları ihlallerini ortaya koyan raporlarımızı karalamayı, başka kişileri aynı şeyleri yapmaktan caydırmayı hedefliyorlardı. Hukuki savunmamızı hazırlarken, bizi suçlamalar hakkında bir kampanya düzenlemek zorunda bırakıp dikkatimizi dağıtmayı; süregelen soruşturmaların mali ve psikolojik yüküyle sahadaki operasyonlarımızı engellemeyi amaçlıyorlardı.

Avrupa Veri Koruma Denetçisi'ne yaptığım şikâyet, bu yılın başında soruşturması sonuçlanmış olmasına rağmen iki yıldır çözülebilmemiş değil.

O kadar tükenmişim ki durumu kabul etmeye hazırdım. Ancak bu alanda kritik çalışmalar yürüten Statewatch ve EDRI (European Digital Rights), davayı Avrupa mahkemelerine taşıyarak kriminalizasyona maruz kalışım ve Europol veri tabanlarına yanlış bir şekilde dahil edilmem nedeniyle haklarımı aramaya istekli olduklarını söylediler.

Adımın temize çıkması uzun zaman alacak olsa da hakkımızdaki suçlamaların düşmesinin ardından hissettiğim rahatlama, üzerimde ne kadar büyük bir baskı olduğunu fark etmemi sağladı.

Bu yıllar boyunca, AB ve üye devletlerinin, devlet suçlarını ifşa edenleri susturmak için ne kadar ileri gidebileceğini gördük. Ancak bizler sadece tali hasarız. Bu kriminalizasyon kampanyalarının asıl hedefi, sınır rejimine meydan okuyan ve çizilen keyfi sınırların ötesine geçenlerdir.

İster gönüllü ister zorunlu olsun, insanlar tarih boyunca bir yerden başka bir yere hareket etti. Ancak özellikle son on yılda, Avrupa'nın bu basit ve insani fenomene tek yanıtı caydırma ve dışsallaştırma oldu. Geri itmeler, bu acımasız, maliyetli ve ırkçı saiklerle yürütülen politikaların en önemli göstergelerinden biridir. Koruma arayan insanların genellikle hapsedil-

mesiyle sonuçlanan göçün kriminalize edilmesi durumu ise bir diğer göstergedir. Bu sürecin bir uzantısı olarak, devletlerin başarısız olduğu yerlerde temel fakat aciliyeti olan desteği sağlayanlar, yani bizler de ikincil kriminalizasyon ile hedef alınmaktayız.

2022 yılında, Sınırdaki Şiddeti İzleme Ağı (BVMN) içerisinde bulunan 14 örgütten 8'i dört Avrupa ülkesinde ceza soruşturmasına maruz kaldı. Gazeteciler, avukatlar, doktorlar ve diğer insani yardım çalışanları da giderek daha fazla hedef alınmaktadır.

Bu ceza soruşturmalarının üzerimde yarattığı yük büyüktü. Ancak bir beyaz AB vatandaşı olarak ödediğim bedel, sadece korunma arayışıyla onlarca yılını haksız yere hapiste geçirenlerle kıyaslanamayacak kadar küçüktü.

Sonuç olarak, bu bedeli tüm toplum ödüyor. Avrupa'da hukukun üstünlüğünün yaygın şekilde aşınması, demokrasiyi ve onun herkes için sağladığı temel hakları tehdit etmekten başka bir şey yapmamaktadır.

Kaynak:

*Natalie Gruber, "Greece accused me of espionage. I was helping people they'd violated", Link: <https://www.open-democracy.net/en/beyond-trafficking-and-slavery/greece-accused-me-of-espionage-i-was-helping-people-theyd-violated-migrants-turkey-border/>

Göçmenlerle Kardeşiz: “Hem iktidar hem de muhalefet, göçmenleri siyasi tartışmaların bir aracı haline getirdi.”

“Göç, Göçmenlik ve Toplumsal Muhalefet” başlıklı dosya kapsamında arkadaşımız İrem Şimşek, Göçmenlerle Kardeşiz İnisiyatifi üyeleriyle konuştu.

Göçmenlerle Kardeşiz’in kuruluş sürecini anlatabilir misiniz? Hangi konularda faaliyet gösteriyorsunuz?

Şamil: Geçtiğimiz Temmuz ayında Kayseri’de yaşanan pogrom girişimi sonrası farklı siyasal sermayeler taşıyan arkadaşlarımızla bir araya gelerek göçmenlerle Türkiye’deki göçmen karşıtı, faşist saldırılara karşı elimizi taşın altına koyup bir şeyler yapmaya niyetlendik. Birkaç toplantı sonrası Göçmenlerle Kardeşiz kurulmuş oldu. Bir gençlik inisiyatifi olmanın getirdiği bazı handikaplar sebebiyle faaliyet alanımızı sınırlı tutmayı tercih ettik.

Genellikle sosyal medya üzerinden Geri Gönderme Merkezleri’ndeki hak ihlalleri, hukuksuzluklar, kötü koşullar ve işkencel-

ere dair gündem çalışmalarında bulunuyoruz. Bunun dışında Türkiye’deki benzer başka inisiyatiflerle de bağlantılar kurduk kurulma sürecinde. Beraber yapılabileceklerin, Türkiye’de geniş bir göçmen dostu birleşik mücadele hattı kurmanın yollarını da arıyoruz. Bu bağlamda ortak eylemli-

lik ve ırkçı cinayete kurban giden göçmenlerin dava süreçlerini takip ediyoruz.

Şu anda sahada göçmenlerle alakalı faaliyette bulunan birçok sivil toplum kuruluşu,

inisiyatif var. Göçmenlerle Kardeşiz’in bu oluşumlardan farkı ne?

Şamil: Sahada aktif hareket eden, dayanışma faaliyeti gösteren ve göçmenlerin hayatlarına farklı şekillerde dokunan kurumların varlığını çok kıymetli görüyoruz.

Göçmenlerle Kardeşiz'i kurarken bu alanda gördüğümüz boşluk en temelde mevcut faaliyetlerin göçmenlerin hayatlarına teker teker fayda sağlasa da kalıcı bir çözüm üretmiyor oluşuydu. Buradan hareket ederek, göçmenlerle kol kola dönüştürücü bir siyaset üretme niyetiyle bir inisiyatif kurma yoluna girdik. Göçmenlerle kol kola vurgusunu önemli görüyorum, göçmenlerin politik alandaki özneliğini önceleyen bir inisiyatif Göçmenlerle Kardeşiz.

Türkiye'de göçmenler en çok hangi konularda sorun yaşıyor? Bu sorunlarla mücadele etmek için ne gibi somut yaklaşımlar geliştirdiniz?

Ayşenur: Türkiye'de göçmenlerin mücadele ettiği sorunların başında güvenlik geliyor. Bu yıl 1 Temmuz'da Kayseri'de ve Altındağ'da yaşanan pogrom girişimleri ve devamında ülke geneline yayılan göçmen karşıtı

Hukuksuzluk ise göçmenlerin karşılaştığı bir diğer büyük sorun. Geri Gönderme Merkezlerinde yaşanan hak ihlalleri, zorla imzalatılan "gönüllü geri dönüş" evrakları ve keyfi sınır dışı etme işlemleri oldukça yaygın. Bu sorunlarla mücadelede hukuki desteği önceliyoruz. Hukuki süreçlerde onları yalnız bırakmamak adına bir avukat ağı oluşturduk ve bu ağ aracılığıyla göçmenlerin haklarını savunuyoruz.

eylemler, göçmenlerin fiziksel ve psikolojik olarak kendilerini tehdit altında hissetmelerine neden oldu. Bu tür saldırılar karşısında yalnızca göçmenlerle dayanışmakla kalmıyor, aynı zamanda diğer göçmen sivil toplum kuruluşlarıyla iletişim halinde ortak eylemler ve basın açıklamaları düzenliyoruz. Bu tür olayların toplumda yaratacağı olumsuz algıyı ortadan kaldırmaya çalışıyoruz.

Bunun yanı sıra, toplumdaki önyargılar ve bilgi kirliliği göçmenlere yönelik ayrımcılığın zeminini

oluşturuyor. Ekonomik krizlerin sorumlusu olarak gösterilmeleri, bu önyargıları daha da derinleştiriyor ve onların iş gücü piyasasından dışlanmasına yol açıyor. Bu noktada, kamuoyunu bilinçlendirmek için sosyal medyada görünürlük sağlayarak dezenformasyonla mücadele ediyoruz.

Hukuksuzluk ise göçmenlerin karşılaştığı bir diğer büyük sorun. Geri Gönderme Merkezlerinde yaşanan hak ihlalleri, zorla imzalatılan "gönüllü geri dönüş" evrakları ve keyfi sınır dışı etme işlemleri oldukça yaygın. Bu sorunlarla mücadelede hukuki desteği önceliyoruz. Hukuki süreçlerde onları yalnız bırakmamak adına bir avukat ağı oluşturduk ve bu ağ aracılığıyla göçmenlerin haklarını savunuyoruz.

Göçmenlere yönelik toplumsal yaklaşım nasıl? Bu konuda bir faaliyetiniz var mı?

Alpaslan: Türkiye'de göçmenlere yönelik toplumsal yaklaşım, gün geçtikçe daha sorunlu bir hal alıyor. Hem iktidar hem de muhalefet, göçmenleri siyasi tartışmaların bir aracı haline getirdi. Bu durum, toplumu kutuplaştırırken göçmenlere yönelik önyargıların, ayrımcılığın ve hatta fiziksel saldırıların artmasına neden oldu. Yanlış bilgi akışının medyada yaygınlaşması, bu önyargıları daha da derinleştiriyor. Toplumun bir kesiminde göçmenlerle dayanışma duygusu mevcut fakat bu duygu, genel tabloyu değiştirmek için henüz yeterli değil. Özellikle hukuksuz sınır dışı edilmeler ve Geri Gönderme Merkezleri'ndeki ihlaller gibi konularda kamuoyu baskısının etkili olabildiğini görüyoruz. Fakat göçmen karşıtı seslerin çok yüksek olduğu bir ortamda, bu baskıyı sürekli kılmak zorlaşıyor.

Göçmenlerle Kardeşiz İnisiyatifi olarak sosyal medya ve diğer platformlar üzerinden, göçmenlerin yaşadığı zorlukları ve maruz kaldıkları adaletsizlikleri gündeme taşıyoruz. Özellikle Geri Gönderme Merkezleri'nde yaşanan hak ihlallerini ifşa ederek kamuoyu oluşturmaya çalışıyoruz. Bunun yanında, toplumda yaygın olan yanlış bilgileri düzeltmek ve önyargılarla mücadele etmek adına yaptığımız araştırma-

lardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda toplumu bilinçlendirme çalışmaları yürütüyoruz.

Geri gönderme merkezlerinde neler yaşanıyor?

Zeynep: Geri Gönderme Merkezleri, göçmenlerin sınır dışı edilmeden önce tutuldukları yerlerdir. Göç İdaresi tarafından Geri Gönderme Merkezleri'nin tamamının "kötü muameleye sıfır tolerans" prensibi ile işletildiği belirtilse de, uygulamada durumun böyle olmadığına dair ciddi raporlar ve tanıklıklar bulunuyor. Geri Gönderme Merkezleri'nde yaşananlar göç ve insan hakları konularında ciddi sorunları göz önüne seriyor. Göçmenler özellikle hukuksuz bir şekilde gözetim altında tutulma, kötü muamele, sağlık hizmetlerine erişim zorluğu, hukuki destek yetersizliği ve zorla gönüllü geri dönüş belgesi imzalatma gibi insan haklarını ihlal eden sorunlarla sıkça karşılaşılıyor. Göçmenlerin hukuki destekten yoksun olmaları önemli bir sorun. Çoğu göçmen neden gözaltına alındığını ve geri gönderme merkezine sevk edildiğini bilmiyor. Avukatlara erişim konusunda sıkıntı yaşayan göçmenler kendilerini savunamıyor ve hukuksuz yere geri gönderme merkezlerinde tutuluyor.

"Mağduriyetini dile getiren göçmen mağdur ediliyor"

Aynı zamanda birçok avukatın beyanına göre göçmenler suç mağduru olmasına rağmen şikâyetle bulunmaktan çekiniyor; çünkü şikâyetin kendi aleyhine olacağından korkuyorlar. Bir örnek vermek gerekirse, Göçmenlerle Kardeşiz olarak takip ettiğimiz bir olayda, Suriyeli göçmen bir kadın uğradığı sözel cinsel taciz sebebiyle şikâyetçi olmak için gittiği karakolda emniyet güçleri tarafından gözaltına alınıyor ve daha sonrasında GGM'ye sevk ediliyor. Ardından bu göçmen kadın için deport kararı çıkıyor. Suriyeli göçmen, avukatına geri gönderme merkezinde fiziksel ve sözlü şiddete maruz kaldığını ve kendisine iki gün boyunca yatak verilmediğini anlatıyor. Bu durum, mağduriyetini dile getiren göçmenlerin nasıl daha da mağdur edildiğinin açık bir örneğidir.

Bir diğer yaygın sorun ise GGM'lerde hukuka aykırı bir şekilde göçmenlerin zorla geri gönderilmesi. Deport

edilmeleri için hiçbir sebep olmayan göçmenlere GGM'lerde şiddet ve işkencelerle zorla gönüllü geri dönüş belgesi imzalatılıyor. Avukatların da bahsettiği "soğuk veya sessiz oda" denilen odalarda göçmenler zorla tutuluyor. Gönüllü geri dönüş belgesini imzalamak istemeyen göçmenler odalarda sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalıyor. Şiddete dayanamayan göçmenler mecburen gönüllü geri dönüş belgesini imzalamak zorunda kalıyor. Göçmenlerin hayatlarını ciddi şekilde tehlikeye atan bu durum birçok göçmenin sistematik bir şekilde başına geliyor.

GGM'lerde yaşanan bu sıkıntıların sebebi merkezlerin şeffaf denetime tabii tutulmaması. Ne bağımsız insan hakları kuruluşları ne de medya GGM'lere kolayca erişebiliyor. Bu yüzden Göç İdaresi göçmenlerin yaşadığı sıkıntıların iftira olduğunu rahatça söyleyebiliyor. Merkezlerin şeffaf denetime tabii tutulmaması içeride neler olduğunun tam olarak bilinmesine engel oluyor, yapılan işkence ve hukuksuzlukların üzerinin örtülmesine yol açıyor. İnsan hakları kuruluşlarının ve medyanın bu merkezlere erişimlerinin artırılması ve burada yaşananların ortaya çıkması oldukça önemli. Biz de Göçmenlerle Kardeşiz olarak GGM'lerin şeffaf denetime tabii tutulmasını sıkça dile getiriyoruz.

Sonuç olarak, GGM'lerde göçmenlere karşı insan haklarına zıt bir tutum sergileniyor. Bu tutumun acilen değişmesi ve GGM'lerde şeffaf denetim sağlanması şart. Göçmenlerin yaşadıkları sadece bir göç politikası meselesi değil, aynı zamanda insanlık meselesidir. Göçmenlerle Kardeşiz olarak, GGM'lerdeki göçmenlerin karşılaştığı sorunları yakından takip ediyoruz. GGM'lerdeki ihlaller son bulana kadar ve bu merkezlere şeffaf denetim uygulanana kadar taleplerimizi her geçen gün daha da güçlü bir şekilde ifade edeceğiz.

Hükümetin göç politikalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Alaa B.: Türkiye hükümetinin göç politikaları, 2011-2024 döneminde yoğun tartışmalara yol açtı. Bu

Sonuç olarak, GGM’lerde göçmenlere karşı insan haklarına zıt bir tutum sergileniyor. Bu tutumun acilen değişmesi ve GGM’lerde şeffaf denetim sağlanması şart. Göçmenlerin yaşadıkları sadece bir göç politikası meselesi değil, aynı zamanda insanlık meselesidir. Göçmenlerle Kardeşiz olarak, GGM’lerdeki göçmenlerin karşılaştığı sorunları yakından takip ediyoruz. GGM’lerdeki ihlaller son bulana kadar ve bu merkezlere şeffaf denetim uygulanana kadar taleplerimizi her geçen gün daha da güçlü bir şekilde ifade edeceğiz.

dönemde özellikle Suriye devrimiyle ve Afganistan’ın işgali ve kurtuluşu gibi olaylar, Türkiye’nin göçmen akınıyla karşı karşıya kalmasına neden oldu. Türkiye, 2011’den itibaren bu yana dünyada en fazla göçmen barındıran ülke haline geldi ve milyonlarca çeşitli uyruklardan oluşan göçmen ve mülteciye ev sahipliği yaptı, yapıyor.

Bununla birlikte göç kararları ve uygulamaları daha sonra Göç İdaresi Başkanlığı kurulmasına neden oldu, günümüzde ise Göç İdaresi’nin sürdürmüş olduğu göç politikaları ciddi anlamda tartışmalara neden oldu.

Türkiye, milyonlarca göçmene sınırlarını açarak insani bir duruş sergiledi. Yerel olan ve hatta bazıları o dönemde kurulmuş olan STK’lar uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak bazı mülteci ve göçmen ihti-

yaçlarını karşılamak için projeler yürüttü. Suriyelilere yönelik geçici koruma statüsü sağlayarak sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere erişim sundu.

Hükümet mültecilerin ve göçmenlerin entegrasyonu ve uyumu konusunda net bir plan hazırlamadı ve uygulamadı. Entegrasyon ve uyum eksikliği sebebiyle toplumsal gerilmelere neden oldu ve bu sebep ön yargı ve ayrımcılığa yol açtı. Göçmenlere yönelik gelen fonların (özellikle AB’den ve BM’den alınan yardımlar) nasıl harcadığını dair yeterince açık olunmadığı ve yolsuzluklara yol açtığı fark edildi. Özellikle son yıllar 2018’den sonra sırf fon alabilsin diye kurulan STK’lar var, demem o ki bu alan maalesef bir ticarete ve kazanç elde etme yolu haline geldi.

Göçmenlerin sınır dışı edilmesi sürecinde uluslararası hukuka aykırı uygulamalar olduğunu söyledik. Birçok göçmen zorla gönüllü dönüş kağıdı imzalatırılarak geri gönderildi. İmzalamayan kişiler işkenceye maruz bırakıldılar. İnsan hakları örgütleri, sınır bölgelerinde güvenlik güçleri tarafından fiziksel şiddet ve kötü muamele iddialarını teyit etti. Özellikle sınır askerleri ve jandarmaları göçmenlere işkence yaptığını ve hatta birkaç kez öldürme vakalarının yaşandığı tespit edildi.

Türkiye’nin göç politikalarının temelinde insani yardım ve uluslararası baskıları dengeleme çabası bulunuyor. Ancak politika, hem içerideki halkın beklentileri hem de uluslararası normlar açısından yoğun eleştirilere ve ithamlara maruz kalıyor. Yolsuzluk ve şiddet iddiaları da özellikle şeffaflık ve denetim eksikliği bağlamında hükümetin güvenilirliğini zedeliyor.

Uzun Yola Çıkmaya Hüküm Giymek

BEDRİ SOYLU

*“boynumda
bana yargı yükleyenlerin
utançlarından yapıma mücevherler
sırtımda sağır kantarı gizli bilgilerin
mataramdaki suya tuz ekledim, azığım yok
uzun yola çıkmaya hüküm giydim.”*

İsmet Özel

2023 yılının sonbaharıydı. İş yerinde biriken izinlerim vardı. İdarecim benden o dönem için 5-6 gün izne çıkmamı istemişti. Bu izne çıkarma olayı bilmeyen için garip gelebilir, izahını yapayım. Özel şirketler için biriken izinler biriken maliyet anlamına gelir. İşçilerin işte çıkarılmaları, çıkmaları ya da şirketin devri hallerinde biriken izinler ciddi bir maliyet

kalemi haline dönüşür. Potansiyel maliyet demek olan bu durumun denetlenebilir kılınması için, yöneticilerden izne çıkarma baskısı/yön-

lendirmesi gelebilir. O tarihte gezmeye çıkacak kadar maddi durumum vardı lakin pek enerjimin olduğunu söyleyemem. İdarecinin kibarca gelen ricasını geri çeviremedim. Mecburen on gün sonrası için bir haftalık bir izin aldım. Ancak nereye gideceğime karar vermemiştim.

Pandemi sonrasında dizginlenemez şekilde artan hayat pahalılığı Türkiye’de bir yerlere gezmeye gitmeyi ve hatta sabit muhitinde yaşamayı dünyanın herhangi bir yerinde olmaktan daha pahalı bir hale sokmuştu. İster istemez vize almak zorunda kalmayacağım, daha önce görmediğim ve görece ucuz bir uçak biletiyle varabileceğim yakın yerler bakınmaya başladım.

Lübnan’da İsrail saldırganlığı ile olaylar başlamıştı. Ukrayna’da savaş sürüyordu. Gürcistan’a ve İran’a

daha önce gitmiştim. Ermenistan ve Bulgaristan vize istiyordu, vizeyi kısa sürede ayarlayamazdım. Mısır ve Kürdistan içinse sırası değildi. Biraz Yunanistan dışında Balkanları pek gezmemiştim ve Belgrad’ı çok merak ediyordum. Arnavutluk ve Kosova tarafları aklıma geldi ancak Mitroviça’da çatışma-

Pasaport sırasında garipsediğim bir sahne ile karşılaştım. Sarışınlığından dolayı Almanlara benzettiğim ve Frontex üniforması giyen asık suratlı bir güvenlik görevlisi, gelen geçen yolcuları süzüyordu. Normal şartlarda AB sınırında beklemesi gereken bu güvenlik görevlilerinin Sarayevo'da işlerinin olmaması gerekirdi. Ama bu arkadaşlara hem bir ofis verilmiş hem de sınır muhafaza polisi gibi takılmaları sağlanıyordu.

ların sürdüğü bilgisi haberlere düşüyordu. Neticede Belgrad'a gitmeye karar verdim. Doğrudan Belgrad'a giden uçakların fiyatları biraz yüksekti, Sarayevo bileti ise çok daha ucuzdu. Böylelikle yaklaşık on gün sürecek olan bir gezi için gideceğim yerler belli olmuştu. Uçakla Sarayevo'ya gidip birkaç gün orada kalacaktım. Daha sonra otobüsle Belgrad'a geçecektim. Belgrad'dan da uçak ile dönecektim. Sanırım dönüş bileti pek pahalı değildi. Hazırlıkları yapıp yola çıktım. Sarayevo havaalanı pek büyük değildi. İhtiyacı karşılayacak kadardı.

Pasaport sırasında garipsediğim bir sahne ile karşılaştım. Sarışınlığından dolayı Almanlara benzettiğim ve Frontex üniforması giyen asık suratlı bir güvenlik görevlisi, gelen geçen yolcuları süzüyordu. Normal şartlarda AB sınırında beklemesi gereken bu güvenlik görevlilerinin Sarayevo'da işlerinin olmaması gerekirdi. Ama bu arkadaşlara hem bir ofis verilmiş hem de sınır muhafaza polisi gibi takılmaları sağlanıyordu. Bu durum pek hoşuma gitmedi. Nedenlerini şehri gördükten sonra biraz anladım.

Sarayevo'nun, bir vadi içinde olmasına rağmen, huzurlu bir şehir mekânı var. Şehrin modernleşen

tarafalarına doğru değişen bir ritmi ve kendine mahsus bir akışı var. İnsanı yoran bir şehir kesinlikle değil, dengeli. Şehrin muhtelif köşelerinde, geçmiş dönemin acılarına dair izlerle ve görüntülerle karşılaşmak mümkün. Ayrıca şehir son dönemde göçmenlerin bolca uğradığı bir yere dönüşmüş.

Buraya gitmeden önce Balkanları bilen ve göç meselesine dair beraber bazı işler yaptığım bir arkadaşına uğranabilecek adresleri sormuştum. Bana bir instagram hesabı söyledi. Göçmenlere belli saatlerde temiz giysi, traş, banyo ve çorba hizmeti sunan Kompas 071 Sarajevo ile bu vesileyle tanıştım. Pazar günleri kapalı olduğunu bilmediğimden ve öncesinde tanışmak istediğimi belirten bir mesaj atmadığımdan, şehrin görece dışında kalan mekanlarına kadar biraz yürüdüm. Kimseyle tanışmadan geri döndüm. Sonra bir mesajla kendimden ve tanışma niyetimden bahsettim. Hemen sonraki gün olmasa bile şehirden ayrılacağım gün birkaç saat orada bulunabildim. Oluşumu kuran arkadaşlarla ve gelen göçmen arkadaşlarla sohbet ettim. AB üyesi olmayan ve birçok göç veren ülkeyle vizesiz giriş-çıkış anlaşması olan Bosna Hersek, Avrupa'ya yakınlığı nedeniyle en çok tercih edilen rotalardan biri olmuş. Doğal olarak Kompas 071'in işi her geçen gün bu nedenle artıyordu.

Kompas 071'de Esenyurt'ta iki yıl merdiven altı bir tekstil atölyesinde yok pahasına, kölelik koşullarında çalışmış olan bir Afgan genç ile tanıştım. Akıcı bir Türkçesi vardı. Yaşı yirmi civarıydı. Bu arkadaş bir süre çalışıp para biriktirdikten sonra Sarayevo'ya kadar gelebilmiş. Buradan sonra Hırvat sınırından geçmek için insan kaçakçılarıyla temas kurmuş ancak sınırı geçemediği gibi dövülerek ve sahip olduklarını kaybederek tekrar Bosna Hersek tarafına gönderilmiş. Bütün bunlar için 5000 avro parası gitmiş. Şimdi hiçbir şeyi kalmamış bir şekilde Sarayevo'ya tekrar gelmiş. Yine deneyeceğini söylüyordu. Kompas 071'e dünyanın her yerinden hatta İspanya'nın hemen güneyindeki Fas'tan bile insanlar AB sınırı geçmek için geliyordu. Fas'tan gelen arkadaşlarla da muhabbet etmeye çalıştım. Dil bariyerinden dolayı pek anlayamadık.

Sarajevo'da burada gördüklerimden fazlası oluyordu. Belgrad'da gitmek için şehir merkezine yakın olan ve Boşnakların yönetim sınırında kalan, batı şehirlerine giden otobüslerin kalktığı terminale uğradım. Terminal yolculuktan bitap düşmüş, kirlenmiş elbiselerinden ve Boşnaklara benzemeyen ten renklerinden dolayı göçmen oldukları rahatlıkla anlaşılan insanlarla doluydu. Ayrıca terminal yakınındaki metruk binalarda geceleleyen insanlar gördüm. Muhtemelen Sırbistan sınırından da geçmek zorunda kalmamak için doğrudan Bihaç üzerinden ya da ormanlardan geçerek Hırvatistan'a varmak isteyen insanlardı bunlar. Sınıra kadar otobüsle gidip, sonrasında sınır polisine yakalanmadan geçebilecekleri rotaları kovalayan insanlar.

Belgrad'a giden otobüslerin havaalanına yakın olan Sırp Federasyonu tarafında kalan görece küçük terminalden kalktığını öğrenmiştim. Şehirden ayrılmak için biraz da erkenden bu terminale vardım. Terminalde normalden çok daha yüksek fiyatlar uygulanıyordu ve kafeler kalabalık değildi. Her kafede garsondan başka, bekleyen tekensiz tipler oturuyordu. Ayrıca Google Maps yorumları terminalin yolcular için büyük pişmanlıklar yarattığını belirten cümlelerle doluydu. Görece ferah olan bir tanesine geçtim. Fevkalade yılışık ve gereksiz samimiyet kuran bir garsonu vardı. Maksadım bir şeyler içip, yolculuğun biten ilk kısmını düşünmek ve sonraki kısımlarına odaklanmaktı. Muhabbette Türkiyeli olduğumu öğrenen garson bir Fenerbahçe taraftarı olduğunu söyledi. O yıl Tadiç, Dzeko ve Livakoviç transfer edilmişti, haliyle Fenerbahçeliydi.

Aynı sırada gözlem yapmakla meşgulken benim gibi esmer kafalı bir arkadaş önce kafasıyla selam verdi ve yanımdaki masaya oturdu. Oldukça hızlı bir şekilde muhabbete girdi. Ben pek bir şey sormaya fırsat bulamadan arkadaşın Kocaeli'de vinç operatörü olarak çalıştığını. Bir şekilde Fransa'da bir iş bulduğunu. Vize başvurusu için Türkiye'de randevu alamadığından Belgrad'daki Fransız büyükelçiliğine pasaportunu bir arkadaşıyla bıraktırdığını. Kocaeli'de aldığı maaşın ne

bir hayat kurmasına ne de emekli olan ebeveynlerine bakmaya yetmediğini falan anlattı. Sarajevo'ya uçakla gelmiş ve buradan otobüsle Belgrad'a geçecekti. Fransa uçağı Belgrad'dan kalkıyordu. Türkiye'den bir şekilde yasal evraklarını tamamlayarak çıkmanın bir yolunu bulmuş bir arkadaştı. Ancak hâlâ Fransa'ya geçememe ihtimali olduğunu düşündüğünden endişeliydi.

Kendi hikayesi dışında daha önce işitmediğim başka şeyler de anlattı. Sırbistan üzerinden insan kaçakçıları bularak Subotika üzerinden Macar sınırına geçmenin ya da Bihaç üzerinden Hırvat sınırına ulaşmanın muhtelif yollarını. Subotika o sıralar göçmenlere dönük şiddetin çok yoğun yaşandığı bir sınır şehriydi. Orada Macar tarafından akrabaları olan insanlar da yaşıyordu. Sınır denetiminin az olduğu ormanlık bir alandan geçerek Macar tarafından sizi karşılayacak bir taksici ayarlamamanın Belgrad'da mümkün olduğunu bu arkadaştan öğrendim. Bir de alelade ve sahte bir kimlik belgesiyle batı Avrupa şehirlerine bilet alınabildiğini öğrendim. Parası ödendikten sonra Macar taksici bu gibi belgeleri de ayarlıyormuş. Özellikle Türkiye'den ailecek Belgrad'a gelen ve geçiş süreci ayarlamaları için bekleyen insanlar varmış. Bunların ekseriyetle Kürtler olduğunu da bu muhabbette öğrendim. Ağrılı arkadaş bizimle aynı otobüste yolculuk edecek olan ve turist gibi yola çıkmış görünen bir ailenin AB tarafına geçmeye çalıştığını da söylemişti. Fenerbahçeli yılışık arkadaş aynı mekânda olduğumuz bu aileye normalinden iki-üç katı fiyatla, alelade bir yemeği biraz zorla da olsa sattı. Can sıkıcı bir görüntüydü. Ben ise biraz dil dökerek ve ısrarcı olarak, içtiğim su ve kahve için iki katı yüksek ücret ödeyerek mekândan çıkabildim. Ayrıca yolu düşen olursa diye söyleyeyim, o terminalde valizler için de para alınıyor ve normalden biraz yüksek fiyat söylenebiliyor. Oradan herhangi bir yere gidecekseniz valizlerinizi yukarıya almaya çalışmalısınız.

Belgrad'a sabah doğru gün doğmadan, şehir halkı henüz işe gitmek için yollara düşmemişken vardım.

Otuz yaşına gelmemiş bir beden eğitimi öğretmeni idi. Aynı zamanda basketbol koçuymuş. Ailesinde sol parti geleneği de varmış. Bu ilk yurt dışına çıkışıymış. Anlattığına göre pasaportunu yeni almış. ABD'ye gidebilmek için Meksika'ya bir uçak bileti almış ve yola çıkmış. Ancak otel rezervasyonunu tam gününe uygun yapmadığından ve sınırdaki polisi ikna edemediğinden gerisin geri, Türkiye'ye göndermişler. Pasaportunun tamamen boş olması da şüphe çekmiş. Kendisini kurtaracak kadar gelir durumuna ve bir mesleğe sahip olmasına rağmen ülkeden çok yorulmuş.

Henüz kalacak bir yer ayarlamamıştım. Üzerimde de yeteri kadar Sırp Dinarı yoktu. Şehrin görece alçak kalan tarafında yer alan terminal ve tren istasyonunun bulunduğu kampüste, döviz bozduran bir yer vardı. Gece de çalışıyordu. Ancak oraya geri dönmek istemedim. Birkaç saat kadar şehir merkezinde takılıp saat 8.00 gibi açılacaklarını varsaydığım döviz bürolarından para bozdurup bir hostel bakınmayı düşündüm. Gezinirken yabancı olunan bir şehrin karanlık halinin pek de keyif vermediğini fark ettim. Böyleyken bir şehir, pek bir şey söylemediği gibi bilinmezlik duygusunu da büyütüyor. Böyle durumlarda havanın aydınlanmasını beklemek, ritmi ve akışı takip edebilecek bir yerde konumlanmak gerekir.

Önünde beklemeye uygun bir döviz bürosu ararken ışıkları yandığından açık olduğunu düşünerek yöneldiğim yerde eşgali bizim yörenin insanlarına benzeyen biri ile karşılaştım. Sırt çantası vardı. Hemşeriymişiz. O da döviz bürosu arıyordu. İkimiz de kahvaltı yapmamıştık.

Otuz yaşına gelmemiş bir beden eğitimi öğretmeni idi. Aynı zamanda basketbol koçuymuş. Ailesinde sol parti geleneği de varmış. Bu ilk yurt dışına çıkışıymış. Anlattığına göre pasaportunu yeni almış. ABD'ye

gidebilmek için Meksika'ya bir uçak bileti almış ve yola çıkmış. Ancak otel rezervasyonunu tam gününe uygun yapmadığından ve sınırdaki polisi ikna edemediğinden gerisin geri, Türkiye'ye göndermişler. Pasaportunun tamamen boş olması da şüphe çekmiş. Kendisini kurtaracak kadar gelir durumuna ve bir mesleğe sahip olmasına rağmen ülkeden çok yorulmuş. Değersiz hissettiğinden başka bir ülkenin yoluna düşmüş. Meksika'dan gönderildikten sonra pasaportuna birkaç mühür vurdurmak için kısa bir Balkan turuna çıkmış. Henüz biten uzun uçak yolculuğunun etkisi üstünden geçmeden Belgrad'a gelmiş. Acemilik, heyecan ve hayallerle birlikte yorgun gözlerle bakan biriydi. Fenerbahçe taraftarıymış ve o akşam olacak olan Galatasaray-Fenerbahçe derbisi için çok meraklıydı. Bana nereden izleyebileceğimi de sordu. Futbola pek ilgisiz değilim lakin o koşullarda bu sorunu cevabını vermem mümkün değildi. Onunla biraz dolandık. Döviz bürosu bulup Sırp Dinarı aldık. Şarj kablosunu unutmuş ya da kaybetmişti, bir iki yere sorduk, pahalı fiyat çektiler. Bende pek kullanmadığım ve gerekir diye yanımda tuttuğum bir yedek kablo vardı, onu verdim. Sonra ayrıldık. Birbirimizin numarasını da aldık... Açıkçası böyle bir hikayenin yine gelip beni bulabileceğini beklemiyordum. Neredeyse tamamen turistik bir gezi tasarlayarak başladığım yolculuk bana iyiden iyiye kozmopolit göçmenlik görüntüleri sunmaya başlamıştı.

Bir hostel buldum. Çantamı yerleştirdim. Burası Türklere benzeyen bir Sırp tarafından işletiliyordu. Sahibinin Türklerle uzaktan akrabılığı varmış. Büyük dedelerinden biri Müslümanmış. Yerleştim ve şehri gün aydınlığı ile gezmeye koyuldum.

Şehri dolaşırken ve hostelde Belgrad'daki göçmenlik hallerine dair başka görüntülerle de karşılaştım.

Şehirde AB sınırlarına geçmeye çalışan bol miktarda Rus var. Sırpça ile Doğu Slavcası arasında çok büyük farklar yok. Rusça bilen biri biraz çalışarak Sırpçayı kolayca öğrenebilir. Ayrıca Sırbistan hem AB karşıtı politikacıların gücü, hem Kosova savaşının sürme-

Belgrad'da göçmen sorunlarıyla ilgilenen bir dayanışma grubuna da ziyarette bulundum. Klikaktiv adında bir inisiyatif. Facebook'ta düzenli paylaşımlar yapıyorlar. Sırp ulusalcısı ya da Avrupalı değillerdi, komünist arkadaşlardı. Güçleri ölçüsünde hukuki ve insani dayanışma yapmaya çalışıyorlardı. Ayrıca ülkedeki göçmen karşıtı politik gündeme etki etmek için sınırlarında yaşanan durumları raporlamaya çalışıyorlardı. Tanıştıktan sonra Facebook'ta yayınladıkları raporlardan içler acısı çokça şey yaşandığını öğrendim.

si, hem de Rusya yanlısı siyasetle AB'nin sömürgeci siyaseti arasında henüz kararını vermemiş bir ülke. İster istemez Rusya'dan rahatsız olan Ruslar için Batı'ya en yakın nokta olması nedeniyle bir cazibe merkezi haline gelmiş. Çokça Rus vizesiz geldiği bu ülkede düşük maaşla çalışıyordu. Bir süre konaklayıp bir yolunu bulabilenler AB sınırına geçiyor. Hostelde tanıştığım bir Rus'un bu anlamda oldukça sıra dışı bir hikayesi vardı.

Rusya'nın Tomsk adlı Sibiry'a tarafına kalan ve halkının yoksul olduğu bir şehirden gelmişti. Politik olarak Putin karşıtıydı ve Navalny destekçisiydi. Burada kaldığım hostelde aylığı 400 avroya iş bulmuştu. Bu arada meşru bir yol bulup AB tarafına geçmeyi düşünüyordu. Tanıştığım da böyleydi. Birkaç ay sonra yine konuştuğumuzda çalıştığı yerdeki koşulların günden güne kötüleştiğini, daha çok iş ve daha az maaş verilmeye başladığını söyledi. Bir şekilde evraksız ve izinsiz AB tarafına geçtiğini ancak oralarda ciddi sorunlarla karşılaştığından ve hem madden hem de manen çöktüğünden gerisin geri Rusya'ya dönmek zorunda kaldığından bahsetti. Son konuşmamızda aşık olduğu kişinin o Avrupa yollarındayken hapishanede öldürüldüğünü ve bundan dolayı çok acı

çektığını anlatmıştı. Avrupa'da yol bulmaya çalışırken çok fazla hikaye biriktirmişti. En sonunda ucuz ve niteliksiz iş gücü olarak görüldüğü Moskova'ya geri dönmüş. Göçmen olmanın işleyen haklarla birlikte bir karşılığı olduğunu sonuna kadar anlamıştı. Sınır dışı edilme riskinin gerilimini sonuna kadar yaşamıştı. Hâlâ AB tarafına geçebilmenin yollarını kovalıyor. Kişisel hikayesi Puşkin'in Bronz Atlı şiirini aklıma getirdi. Ancak kendisi teslim olmamış ve bir yol aramayı sürdürüyordu.

Burada herhangi bir batı hayranlığını kesinlikle övmüyorum. Zira karşılaştığım hikayeler haysiyetli ve değerli hissetmeye çalışan bireylerin arayışları olarak anlam ifade ediyor. Varılacak yerin matahlığından çok arzulanan şeyin kıymeti önemli.

Ailecek Belgrad'a gelmiş olan başka iki Kürt ailesiyle daha tanıştım. AirBNB'den iki daire kiralamışlar. Anlattıklarına göre Belgrad'a taşınıp burada iş kurmayı düşünüyorlarmış. Anlattıkları çok inandırıcı gelmedi. Alelade bir tşört ve terlik almak için ucuz tüketim malları satan dükkanlara uğradım. Buralar çoğunlukla Çinlilere ait yerlerdi. Kasalarda sadece Çince bildiklerini düşündüğüm gençler vardı. Belgrad'da gördüğüm, benzer ama farklı beklentileri olan, çok farklı insanlar burada bir aradaydı.

Belgrad'da göçmen sorunlarıyla ilgilenen bir dayanışma grubuna da ziyarette bulundum. Klikaktiv adında bir inisiyatif. Facebook'ta düzenli paylaşımlar yapıyorlar. Sırp ulusalcısı ya da Avrupalı değillerdi, komünist arkadaşlardı. Güçleri ölçüsünde hukuki ve insani dayanışma yapmaya çalışıyorlardı. Ayrıca ülkedeki göçmen karşıtı politik gündeme etki etmek için sınırlarında yaşanan durumları raporlamaya çalışıyorlardı. Tanıştıktan sonra Facebook'ta yayınladıkları raporlardan içler acısı çokça şey yaşandığını öğrendim.

Göçmenler göçtükleri yerlerde beklediklerini bulamayabilirler, muhtemelen çoğu hayal ettiklerinden başka bir dünya ile karşılaşıyor. Göçmek, sınırların

şimdiki gibi kapatılmadığı eski zamanlarda da pek tercih edilen bir şey değildi. Çünkü bilinmeze gitmek konfor alanlarının da terki anlamına gelir. Sürgünler yani zorunlu göç ettirmelerin bir ceza olarak eski zamanlarda tedavülde olması da bundandır. İnsanların sahip oldukları birikimleri gerilerinde bırakmaları pek kolay değildir. Varılan her yeni iklim, hem maddi hem de sosyal anlamda bütün birikimlerin de

bırakıldığı anlamına gelir. Bu haliyle göçmenlik halleri, ancak dünyadaki işleyen sisteminin zorbalığıyla ve halklara saldırısıyla izah edilebilir.

* Başlık İsmet Özel'in Mataramda Tuzlu Su şiirinden ilhamla tercih edildi.

Korkunun Siyaseti

KAMİL KANİ AYGÖRDÜ

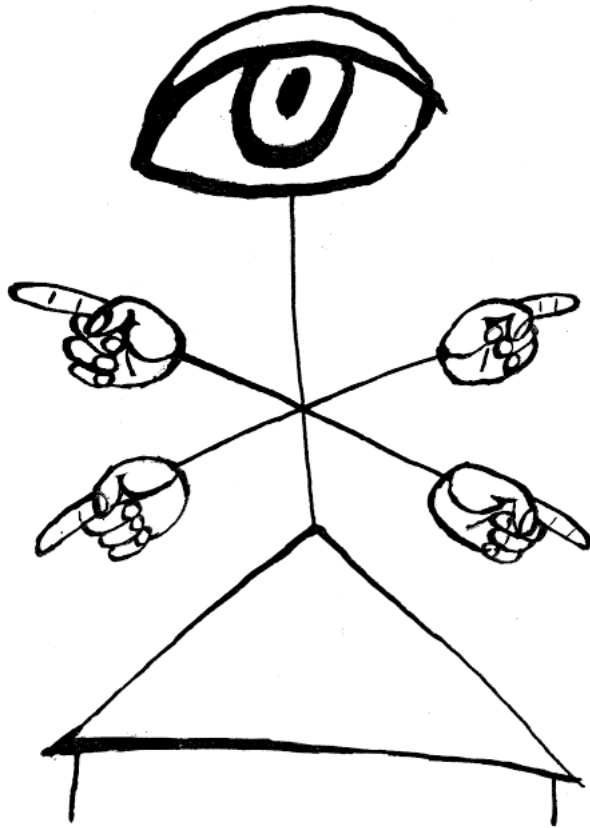
Sağ popülizm kitlelerin korkuları ile mobilize olabilirken, sol popülizm neden bunu yapamıyor? 2010'ların başından bu yana kürenin farklı kısımlarından tonlarca sağcı siyaset, kamuoyunu kendi lehine çevirmek suretiyle anlamlı ölçüde güç biriktirdi. Bu güç temerküzü küresel ölçekte benzer karakteristikler taşıyor. Söz geli mi göçmen (yabancı) düşmanlığının bu küresel sağ popülizm açısından en başat unsur olduğu söylenebilir. Bugün geldiğimiz nokta itibarıyla sağcı iktidarlar (yahut yükselen sağcı partiler) bağlama özel korku paketleri geliştirip bunları dolaşımda tutmak için büyük bir çaba sarfediyorlar. Zira bu strateji

çalışıyor. Seçim kampanyalarında yoksulları açlıkla, kadınları taciz-tecavüz tehlikesiyle, gençleri işsizlikle, yaşlıları yozlaşma ile korkutmak işe yarar gözüküyor. "Çocuklarımız

eşcinsel olacak."
"Dinden çıkacağız."
"Ailelerimiz yıkılacak."
"Göçmenler işimizi elimizden alacak."

İşin ilginç söz konusu korku siyasetini yelpazenin sağ tarafında yer almamakla meşhur partiler de denediler. Kamala Harris örneğin, Trump'a karşı kendi tabanını faşizm tehlikesine karşı sert bir

şekilde uyarırken sağ popülizmden kopyaladığı mekanizmayı, faşizm konusunda duyarlı kesimleri mobilize etmek üzere işe

koşmuştu. Ancak bu pek bir işe yaramamış gözüküyor. Zira korku duygusu en ilkel hayvani dürtülerimizden neşet etse dahi; bir siyasi propaganda zemini olarak kurulduğunda bile, rasyonelliğiyle ikna edici olmak zorunda. Öte yandan, ne Trump'ın püripak bir faşist olduğuna, ne de AKP'nin gizli, katı bir şeriatçı ajandayla hareket ettiğine inanmak güç, bilhassa entelektüel seviyesi yüksek kesimler için. Bu sebeple sol (demek zor olsa da sola eğilimli toplumsal) taban elinde yeterince ikna edici olmayan ve duygusal olarak bir türlü tetiklenemediği bir siyaset ile iletişim kurmakta zorlanıyor. Fakat çok daha önemlisi, söz konusu sağcı liderler korkunun zemininde kendi silahlarıyla vurulamayacak kadar egemen konumdalar. Zira korkuyu en iyi onlar manipüle ediyor, korkuyla siyaset etmeyi en iyi onlar biliyorlar.

Bununla birlikte sağcı liderlerin korkuyla kurdukları ilişki salt stratejik bir gerçekliğe indirgenmemeli, bu ilişkinin yeni ve popüler bir sosyo-kültürle atbaşı gittiği hesaba katılmalıdır. Bu sosyo-kültür, ancak taban siyasetinin, yani örgütlü veya örgütsüz toplumsal hareketlerin örebileceği türden köklü bir zeminde ortaya çıktı. Bu noktada sağcı siyasete kan ve can olan iki önemli küresel toplumsal harekete gönderme yapmak gerek. Bu hareketler tümüyle lokal görünüşler dahi çok benzer zamanlarda farklı coğrafyalarda ortaya çıkmaları ve paralel dinamiklerle büyümeleri itibarıyla oldukça küresel bir karakter de taşıyorlar. Kürtaj, İstanbul Sözleşmesi veya LGBTi haklarına dair aktif bir biçimde siyaset yürüten "erkek" hareketi; ve göçmen karşıtı hareketler. Bunlardan ilki toplumsal cinsiyete, ikincisi ise etnisiteye/ulusa dayalı eşitsizliklerin yarattığı direnci, tam da sağcı liderlerin arzuları doğrultusunda tersyüz etme işlevi görüyorlar. Kapitalizmle hiçbir problemi olmayan bu iki büyük hareketin etkileri birleşip salt feminist veya ırkçılık karşıtı hareketleri değil, bir çarpan etkisiyle anti-kapitalist hareketi de bastırmaya yarıyor. Bunların tabanda yaratabildiği dalgalanmalar olmaksızın korku mekanizması da işlev bulamazdı.

Özellikle bu büyük sağ hareketler son yıllarda ürettikleri kültürel çerçevelerin kitlelerin kırılganlığı-

la en doğru biçimde rezonansa girmesini mümkün kılacak olan söylemsel patikaları iyice bellediler. Bu hareketlere öncülük eden karizmatik kamusal figürler peyda oldular. Hareketlerin örgütleyicileri bu kişisel karizmalarla kitlesel mobilizasyonu oldukça etkin bir biçimde mezcetti.

Elbette insanlar oldukça ilkel zamanlardan beri korktukça sağcılaşıyor, sağcılaştıkça korkuyorlar. Bu ilişkiyi 2010'lara sıkıştırmak doğru olmaz. Ve yine, ancak ve ancak bu korkuları aştıkça öteki hakkında bir ahlaki tasavvur geliştirebilip ezme ezilme ilişkilerinde öncüleliyorlar. Korkunun hayatta kalmayı mümkün kılan müstesna bir işlevi var. Bunu teslim etmek gerek. Kriz zamanlarında öteki hakkındaki ahlaki tasavvur bu işlevle çelişiyor. Sol popülizm tümüyle olmasa bile belli ölçüde bu ahlaki tasavvurdan kök bulabilir, ancak ve elbette korkunun işlevini ikame edecek sosyo-kültürü ve taban gücünü de örerek...

Dolayısıyla sol popülizmin bu korku temelli mobilizasyon stratejisini neden benimseyemediği üzerine düşünmek, yalnızca siyasal iletişim ve strateji bağlamında değil, aynı zamanda derin sosyo-kültürel dinamikler çerçevesinde de ele alınmalı. Sol, büyük ölçüde eşitlik, özgürlük ve dayanışma gibi değerler üzerine kurulu bir siyasal söylemi benimsiyor diyecek olursak eğer; bu söylemin temelinde, insanları korkularıyla yüzleştiren değil, daha iyi bir geleceğin mümkün olduğuna ikna ederek harekete geçirmek yatıyor olmalı. Ancak korkunun sağ popülizm tarafından bu kadar etkili bir araç olarak kullanılmasının, sadece sağın bu duyguyu manipüle etme becerisinden değil, aynı zamanda toplumsal kırılganlıkların doğasından kaynaklandığını da kabul etmek gerek. Korku duygusu diğer duygulardan farklı olarak oldukça hızlı ve ani bir biçimde karşılık buluyor. Anket şirketlerinin özellikle sağ popülist liderleri tahmin etmedeki zorluğu da bu hızlı tepkilenme ile alakalı gözüküyor. Son yıllarda yapılan anketler sağcı liderleri olduklarından çok daha düşük seviyelerde tahmin ettiler. Bunun ülkemizdeki örneğini 2023 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde gördük. Sorulduğunda söylenen ve sandık başında hissedilen arasında ciddi bir makas

oluştı. Bu makasın, (en azından bir kısmını) korku duygusunun burada tarif edilen özel durumu ile açıklayabileceğimizi iddia ediyorum.

Doğal olarak toplumlar kriz dönemlerinde daha çok korkularıyla hareket eder hale geliyorlar. Sistemik öngörülemezlik korkunun işlevini daha da katmerliyor. Günümüzde artık kronik bir hal alan ekonomik ve siyasal belirsizlikler insanların güvenlik ihtiyaçlarını önceliklendirdiği bir zemin yaratıyor. Sağ popülizm tam da bu güvenlik arayışını manipüle ederken, toplumsal güvenliğin esas tehdidi olan mekanizmaları görünmez kılıyor. Ne yazık ki sol popülizmin vaat ettiği eşitleyici doktrinler, böylesi zamanlarda daha soyut ve uzak algılanıyor.

Fakat, kriz zamanları sadece korkunun değil, tüm çeşitleriyle ahlaki-etik şokların da görece kolay dolaşıma girebildiği zamanlar olarak düşünülebilir. Zira insanın hayvandan ayrılan özü, korkuya ek olarak umudu, sevinci, öfkeyi veya dayanışmacılığı da içeriyor. Büyük devrimler tarih boyunca benzer ekonomik

ve siyasi istikrarsızlıkları takiben gerçekleşti. O halde anahtar yapısal koşulların kendisinde değil, nasıl yorumlandığında saklı. Zira umudun da öfkenin de dayanışmanın da insanın tekamülünde bir rolü var.

Yani sol alternatif, ekonomi politik bir reçetenin noksanlığından değil, işte bu kitlesel mobilizasyonun gerektirdiği duygusal enerjiyi yaratmakta zorlandığı için akim kalıyor. Sol alternatif derken elbette Harris'ten bahsetmiyorum. Sol popülizmin başarısızlığını, sağın korkuyu manipüle etme ustalığına indirgemek yerine, solun henüz kendi kültürel çerçevelerini kitlesel düzeyde rezonansa sokacak yeterince güçlü bir anlatı yaratamamış olmasında aramak gerek. Sol popülizm, kriz anlarında umut ve dayanışmayı korkunun karşısına koyabilecek yeni bir siyaset geliştirmeyi başaramadığı sürece, geniş kitlelerin kırılganlıklarına dokunmada sağ kadar etkili olamayacak. Ve evet, krizlerimiz, yani belirsizlikler (bir diğer açıdan beka problemleri) sistemin kronik yeniden üretim araçlarına dönüşmüş durumda. İşte tam bu noktada, kültürün ve siyasetin çarpıştığı alanlar üzerine çokça düşünmek gerekiyor.

Mehmet Özgür Bahçeci: “Göçmenleri ve mültecileri, daha iyi veya kötü şeklinde ayıracak olan hat İslam’a karşı olan tavra bağlı hale gelmeye başladı”

2015’te Angela Merkel’in ‘Bunu başarabiliriz’ diyerek kapıları açmasıyla beraber 1,5 milyon mülteci Avrupa’ya, yarım milyon da Almanya’ya giriş yaptı. 60’lardaki işçi alımlarının toplumsal sancılarını entegrasyon yasaları ve eşit muamele yasa ve ofisleriyle yeni yeni tamir eden Almanya, bu göç dalgasını nasıl karşıladı? Sosyal devlet nasıl yeniden tarif edildi, taban hareketleri ve dayanışma ağları nasıl yanıtladı? Doktorasını göçmen-sonrası tiyatro üzerine yapan, gastkollektiv ile iştigal eden, Berlin Kreuzberg sakini Mehmet Özgür Bahçeci’ye bağlanıyoruz.

Sen sosyolog ya da siyaset bilimci değilsin ama Almanya’daki Türk varlığının temsili Berlin’in o meşhur ‘Kreuzberg Merkezi’ levhasının bulunduğu bloklardan birinde oturuyor ve tam da bu ikamet hakkını vermeye çalışan pek çok enformel dayanışma ağındasın. 2013’teki o renkli manzaradan bu puslu günlere nasıl geldik?

Biz belli bir grup insan, ara bir dönemde gelmiş gibi olduk. Önceleri Alman liselerinden çıkan, zaten bir şekilde Almanca ile bağlantısı olanların domine ettiği bir öğrenci profili vardı. Bu profili değiştirecek olan Gezi sonrasındaki kitlesel dalgadan önce geldik, mazisi eskiye dayanan bir arkadaş çevresi olarak. Tam da Merkel’in ‘Wir schaffen das’[1] çıkışına denk geldik. Refu-

gees welcome’e[2] başından itibaren biraz eleştirel yaklaşmamıza sebep olan, Gezi’nin burada bulduğu veya bulamadığı yankıydı. Bir yandan sabah akşam 5 vakit gezi tüketiliyordu ki sonrasındaki on yılda da bu tüketim devam etti. Ama Türkiye’den yeni gelmiş ve Gezi’deki enerjinin ve aslında dünyaya bakışın ne olduğunu bilen insanlar olarak, aslında buraya bir etki bile yapabilir mi, benzer bir harekete yol açabilir mi diye bakıyorduk ilk geldiğimizde.

Çünkü Gezi’de büyük bir koalisyon vardı, bir yandan azınlıklar, öbür yandan kadınlar, Müslüman anti-kapitalistler. Hani böyle 2000’lerin iyimser zamanlarına, ‘o güzel günlerimize’ denk gelen o geniş renkli şeyin, burada Almanya’da da bir tür etkisi olur mu

heyecanındaydık. Burada da hatta belli eylemsellikler sadece Türkiye üzerinden değil de buraya yönelik de olur mu düşüncesi vardı. Fakat direkt olarak “doğulu diktatör”e karşı mücadele veren insanlar şeklinde bir çerçevede değerlendirildi. Buradaki toplumsal hareket de oradan bir şey öğrenmek veya bir feyz almak gibi hiçbir tepki göstermeyince o bir hayal kırıklığından biri oldu. Tabi onunla birlikte bakınca *Refugees Welcome*’ın da üstüne bunun hayal kırıklığı da daha yumuşak geldi. *Refugees Welcome*’ı kabbullen ve onu savunan hype, sadece 6 ay mı bir yıl mı sürdü, tam hatırlayamıyorum. Sadece böyle kısa bir süre önemli bir kesimin içine dahil olabileceğini hissettiği bir akım oldu. Ama mülteciler buraya daha kitlesel olarak gelmeye başladıktan sonra, biraz da aslında naif bir ilüzyon olarak kaldığı görüldü. Sonrasında mültecileri hedef alan medya kampanyalarının da bunu gördük. Zira devlet burada ajandasını tek bir medya kanalıyla sürdürebiliyor. Orada göçmenler, mülteciler sürekli tehdit olarak kodlandı. Türkiye’de de aşırı sağ söylem yükseldikçe bildiğimiz bir şeyin tekrarıyla, CDU’nun yani ana akımın da oylar AfD’ye gitmesin diye onların çizgisine doğru sürekli kaymasıyla sonuçlandı.

Geri kabul anlaşmasının utancıyla ilgili konuşan kimse yoktu. Almanya’nın mülteciler için kısmen güvenli bir yer olma hali, Doğu Almanya’dan gelen dayanışmacı gelenekler falan varken, o anlaşmayla birlikte aslında haklar bir yanıyla askıya alınmaya girişildi. Türkiye’yle yapılan anlaşmayı da tek taraflı, sanki Erdoğan kendi kendine bir anlaşma yapmış gibi, sadece o tarafı eleştirerek üzerinden geçmeye başladılar.

Daha genel bir değişim ise herkesin birazcık Müslümanlaştırılması; daha doğrusu inancı, geçmişi veya ırkı ne olursa olsun bütün göçmen ve mültecilerin Müslüman olarak çerçevelenip o dinî kültüre ait insanların yaptığı eylemler gibi bir kalıba oturtulması yıldan yıla arttı. Tabii bu beraberinde iç gerilimleri de getiriyordu. Üstüne bir tür “yafta” atılan grubun kendi içinde de o yaftayla cebelleşmesi gibi, burada da ‘zaten ben Müslüman değilim, evet bu Müslümanlar da böyle’ gibi konumlanmalar arttı. Kendi içinde göçmen-

O kadar çok mülteci kaldıramayız, şöyle olur böyle olur, diye neredeyse on yıldır tartışırken Almanya, Suriyelilerle karşılaştırılabilecek sayıda Ukraynalı geldi ve onlar bir şekilde hiç sorun olarak addedilmediler. *Refugees Welcome*’daki gibi ilerici enternasyonalist bir vatandaşlık tanımına açık olmayan en sağcılar bile, evimizin bir odasını verelim gibi bir yerden, devletin benzer şekilde bir ekleme yapmasına gerek kalmadan mültecilere hiç ses çıkarılmadı.

leri ve mültecileri, daha iyi göçmen kötü göçmen veya işte iyi mülteci kötü mülteci şekilde ayıracak olan hat da, bu İslam’a karşı olan tavra bağlı hale gelmeye başladı. Göçmen hareketi 60’lardan itibaren çok önemli kazanımlar elde etmiş, yurttaşlık haklarıyla ilgili önemli kazanımları olsun veya kültürel olarak kabul edilmek olsun, belli bir dinamığa ulaşmışken, son 10 yıl içerisinde “İçimizdeki Müslümanlarla ne yapacağız?” sorusuna hapsedilmeye çalışıldı. Bir anda o kazanımların, bağlantıların, Almanlarla ilişkilerin hepsinin böyle bir tür kaygan bir zemine alındığını fark edildi ve haftada iki kez Müslümanlara karşı saldırı ortalamasına geldik bugün.

Şu anki manzaraya bakınca CDU’nun AfD’ye yaklaşip, onun oyunu kesmesi taktiği öyle bir yere geldi ki artık ikisi arasında çok büyük bir fark kalmamış durumda. Almanya ekonomik olarak özellikle Ukrayna Savaşı’ndan sonra, enerji fiyatlarının artmasından çok etkilendi. Yakıt fiyatlarındaki yükseliş doğrudan insanların sırtına bindiriliyor. Bunların tabii ki konuşulmasından ziyade en kolay olan, klasik, azınlığa veya diğer kültüre bindirilmesi taktiğini merkez partiler yoğun bir şekilde kullana geldi.

Almanya’ya işçi göçünün 60 yıllık bakiyesi, kültürel çeşitlilik ve fırsat eşitliğine indirgenmiş bir entegrasyon politikasıyla, temsil ve kotalara hapsolmuş bir bölüşümü dayatıyor. Öte yandan geçen on yılda Suriye

iç savaşıyla gelişen göç dalgası ise bu paradigmanın limitlerini zorladı ve sosyal demokrasinin neoliberalizmle izdivacını, AfD gibi nevezuhur faşizm biçimleriyle imtihana soyundu. Merceği daraltıp Kreuzberg'den bakınca manzara nasıl görünüyor?

O kadar çok mülteci kaldıramayız, şöyle olur böyle olur, diye neredeyse on yıldır tartışırken Almanya, Suriyelilerle karşılaştırılabilecek sayıda Ukraynalı geldi ve onlar bir şekilde hiç sorun olarak addedilmediler. Refugees Welcome'daki gibi ilerici enter-nasyonalist bir vatandaşlık tanımına açık olmayan en sağcılar bile, evimizin bir odasını verelim gibi bir yerden, devletin benzer şekilde bir ekleme yapmasına gerek kalmadan mültecilere hiç ses çıkarılmadı.

Suriyeli mültecilerle ilgili, sanki hiçbir şekilde Almanya savaşın ve işgalin içinde değilmişçesine yapılan bir propaganda dönemi vardı, ekranlarda sadece Erdoğan'ı gördüğümüz. Sonunda Merkel de biraz daha mültecilerin etkisini belki burada azaltabilecek bir şekilde ön almış oldu. Tabii karşılaştırmalarda şunu de düşünmek gerekiyor çünkü orası hep birazcık kaçıyor: Türkiye'deki rakam, ekonomik durum ve bu tür bir mülteci dalgasıyla baş etme becerisi. Daha önce tabii ki var Irak'tan olsun, Kafkaslar'dan olsun sürekli olarak hani Türkiye'ye gelen bir insan grubu var ama böylesi bir akış daha önce yaşanmadı. Zaten dünyada da çok nadir olan bir durum. Almanya'da ise gerçekten devletin merkezden planladığı "Sen köysün tamam, köysen sana iki tane, al kilisede beslersin çocukları, kasabaysan beş tane" falan diye dağıttığı bir düzen var. Sürekli olarak dağıtarak, daha böyle ekonomik bir dil de kullanarak başa çıktılar. Mesela şimdi Suriye'den gelen doktorların geri dönme durumu var ve o büyük bir eksiklik yaratacak. Bir anda beş bin doktor gidecek, biz bunu nasıl toparlayacağız diye tartışıyorlar. Dolayısıyla burada bu mevzunun tartışılması, mültecilerin yarattığı ekonomik, sosyal etki aslında Türkiye ile karşılaştırmalı konuşurken rakamları sürekli olarak göz önüne almak gerekiyor bence. Türkiye direkt olarak savaşın çok daha içinde olduğu için bir yanıyla çok farklı bir resim var.

Bir de yeni gelenler, eskiyi beğenmeyenler var. Bilhassa 15 Temmuz'dan sonra pik yapan, kariyer umuduyla yüksek tahsile gönül verip AKP'nin inşa ettiği imtiyaz ilişkilerden faydalanamayınca çareyi kaynakta, Avrupa'da arayanlar burada nasıl konum alıyor, nasıl il-ışkileniyorlar?

Kaynak tutkusundan çok farklı sebeplerle, ekonomik gerekçelerin yanında önemli kaygıları da olan bu dalga, "eski" göçmenlerden oldukça farklı bir noktadaydı. Sonuçta o 60 yıllık birikimden dolayı, beğenilir beğenilmez, kabinede olabilecek bir insan veya Biontech'te[3] gördüğümüz gibi artık kendi araştırma merkezini dahi kurabilen belli birikimleri ve yeni orta sınıfları var. Bu grup ele alınırken, mevzu sürekli olarak hâlâ Bürgergeld'e[4] gelse de başka bir tür konumlanış da var. Döner örneğini vermek istemiyorum ama artık onu bile sahiplenmeye kadar giden, bunca yıl birlikte yaşamının getirdiği güzel bir karmaşa bile olmuş aslında. Ama sonrasında, mültecilerle de birlikte başlayan yeni dönemde, genel olarak bütün göçmenleri siz iyi göçmen misiniz, kötü göçmen misiniz noktasında tekrardan bir hizaya çekme durumu var. Bunun tabii göçmenler için de oldukça ağır ve aslında farklı şekillerde aralarında gerilim yaratan bir tarafı var.

Kreuzberg özelinde zaten çok güzel de görebiliyoruz aslında. Birlikte yaşamla ilgili olan birikim neye evrildi, neye dönüştü? Biz geldiğimizde Berlin'de hâlâ işgal evleri mevcuttu. Bu mahalledeki o yıllardan beri süregelen birliktelik, bir yanda göçmenler öbür yanda anarşistler, diğer yanda kolektifler, beri yanda kendi daha yerel inisiyatiflerinin olduğu karışım yavaş yavaş ortadan kalkıyordu. Mesela bizim direkt binadan örnek verebilirim. Burası normalde aslında Arapların oturduğu blokmuş. Kottbusser Tor meydanında o meşhur Türkçe "Kreuzberg Merkezi" tabelasının olduğu bloklardan biri. Karşı taraf Türklerin oturduğu blokmuş. Şimdi zillere bakınca, yine bir yarısı kadar olmasa da üçte bir kadar Türkiyeli aile yoğunluğu var karşıda. Ama bizim blokta, on katta toplansa beş Arap aile falan kalmıştır. Bu aileler zaman içerisinde burada kalamamaya başladı. Duvar tam ortasından

geçerken, burası şehrin en doğusunda kaldığı için ve Batı Berlin'in polis istasyonları ve kontrol noktalarıyla bezenmiş manzarasında hafif kriminal olarak görünen bir yer olduğu için göçmenlerin sığınabildiği bir yerken, duvardan sonra tabii ki şehrin ortasında kalan bir yer oluyor ve buna göre de kiralara artıyor. Ve tam da yine geldiğimiz vakitte bununla ilgili gecekondu adını alacak kiracı direnişi vardı. Kreuzberg kökenli ve sonrasında Almanya'daki genel kira politikasını da etkilemiş, halen de etkileyen bir hareket. Ağırlıklı olarak göçmen hareketinin aslında bir sonucuydu bu.

Mahalle ve mahalleli 90'larda Nazilere karşı direniyorlar. O bilinen çeteler, aslında Nazilerin gelip şiddet göstermesine, mahalleden o insanları kaçırmaya karşı bir şeyler yapabiliyorlar. Tabii burada kalan insanlar içinde ayrı bir değerlendirmesi oluyor genelde. Ama bir şekilde o kaba şiddete karşı durulabiliyor. Lakin 2000'den sonra başlayan kiralara yükselmesi ve Almanya'nın yeni başkentini en nadide köşelerinden biri olmasının birlikte getirdiği ekonomik baskıya, eski sosyal devlet politikaları sayesinde bir süre dayanabilse de, o dayanaklar da her seçim dönemi yavaş yavaş törpülenerek eridiği için, bir yerden sonra tabii ki artık göçmen bir ailenin burada yaşayabilmesi neredeyse mümkün olmuyor. Buradaki aileler şehrin dışına gittiğinde aslında ülke değiştirmiş gibi oluyorlar. Çünkü burada o kadar yoğunlaşmış bir hayat kurulmuş ki, marketinden kahvesine, her türlü ufak alışverişini yapacağı dükkana kadar her şeyi bu mahallede. Burada aslında kendine daha rahat bir ortam kurmuşken şehrin en ucundan, normalde mültecilere, artık sonradan gelenler diyebileceklerimize gösterilen yerlere geçince, bir anda bomboş bir Almanya'nın ortasına düşmüş gibi oluyorlar. Bunun sonucu olarak, buna artık dur demeye çalışan bu gecekondu hareketlenmesi vardı geldiğimizde; hatta onlar da önce bizim burada Gezi için koyduğumuz çadırın yan tarafına kendi çadırlarını koymuşlardı, sonrasında o gecekondu oldu, kulübe oldu ve sonrasında o kulübede kiracı hakları ile ilgili kampanyalar organize edildi.

En önemli kazanımı da hareketin, tabii ki Berlin sentosundaki kamulaştırmayla ilgili referandumdu.

Deutsche Wohnen & Co. Enteignen (Alman konut şirketini kamulaştırın) adlı kampanya direkt olarak bu gecekondu inisiyatifiyle paralel ilerledi. Sonrasında daha geniş bir kitle bu kampanyayı ele alarak daha da büyük bir yere getirdi ve referandumda başarı elde edildi. Seçimle bir şeylerin değişmediği, buradaki insanların algısında yerleşik olduğu için, bu çok büyük bir başarı aslında. Sonuçta belli gelişim ve dönüşümler var ve bunlar daha çok sermaye aracılığıyla oluyor ve sermaye yoğun bir kârlılıkla ilerlediği için burada, onun karşısında siyasal olarak çok fazla bir şey durmıyor. İnsanların siyasal sisteme karşı pek bir inancı ve güveni yokken referandum yapıp, bu oylamada gerçekten mobilize olup, bu hakkı aldılar. Berlin sentosuna belirli bir sayının üstündeki emlak tekellerinin evlerini kamulaştırma hakkı verdiler. Böylelikle senato bu evleri satın alıp artık bunların fiyatla manipülasyon yapmasına engelleyebilecekti. Bu hareket fiyatları belli bir seviyede tutup Berlin'in bir tür gayrimenkul spekülasyon merkezinden ziyade, mevcut sakinleriyle birlikte, olduğu gibi kalabilmesini sağlayacak bir yol açmayı istiyordu. Ümitliydim, ben de kampanyada az da olsa yer aldım. Ama tabii ki sonrasında böyle bir hakkı kullanmadılar ve bir tür sus payı gibi sadece gecekondu olduğu parseli satın aldılar. SPD istenilen kapsamın onda biri kadar olan bölümü satın alıp, sosyal konuta çevirdi. Hiçbir şey anlam ifade etmedi tabii ki. Genel olarak fiyatlara etkileyecek hiçbir sonuca bizi götürmedi. Bu soylulaştırmayla ilgili olan tarafı.

Bir yandan bir garip durum da bir tür yeni zengin göçmenlerin mahalleye yaptığı etkiyle oldu. O soylulaştırmaya daha rahat katılabilecekleri veya o zenginlikle ilgili bir tür yeni alan bulabilecekleri bir yer haline geldi. Yani kapısında "authentic Turkish cuisine" türü dükkânlardan bahsediyorum. Mahallenin farklı yerlerindeki bu tür pek çok yeni işletme ile 60 yıl önce olduğu gibi *Schwarzarbeit*[5], 15 saat asgari ücretin altında çalıştırılan, Türkiye'den getirilmiş, bazı durumlarda pasaportuna hâlâ el konulan insanlar yan yana duruyor. O 60 yılın sonucu olarak yeni bir tür orta sınıf ortaya çıkarırken, bir yandan da yine o 60 yıl önceki hikayenin tekrar tekrar aynı şekilde yaşamaya devam ettiği bir yanyanalık.

Özellikle mülteci akımından sonra, mahalle, geleneksel olarak olduğu gibi mültecilere yuva olan, kaçıp geldikleri veya birazcık kendilerine ait bir “safe space” buldukları bir alan oldu. Ama arada uyuşturucuyla ilgili iki-üç yıl bir boşluk oluştu. Kotti’de sokaklar daha önce olmadığı kadar böyle garip bir hal aldı ve mahalle sakinlerini de bu durum tedirgin etti. Sonrasında, iki noktaya polis aracı koydular ve bu garip durum bitti. Fakat bu süreçte yaşanan tedirginliği de kullanarak, bundan hemen 6 ay sonra, bir seçim arasında, mahallenin tam göbeğine bir polis karakolu diktiler. Mahallenin çoğunun karşı çıkmasına rağmen, bütün mahalleye hakim ve bizim ikonik olarak gördüğümüz o göçmen bloklarının tam ortasına, Türkçe “Kreuzberg Merkezi” tabelasının üstüne bir polis karakolu, yine bir SPD icraatı olarak yerleştirildi.

Karakol inşasının hemen sonrasında Kottbusser Tor meydanında misyonerlik yapan grupların artmasıyla karşılaştık. Her gün daha da kalabalık bir şekilde geliyorlar. Zaten koca ülkede belki 3-5 mahalle var nüfusu ağırlıklı olarak Hristiyan olmayan. Onlardan birine o kadar büyük canlı yayın aracı, kitap standı, yok bir tane göçmen aksanıyla davette bulunan Hristiyan çocukla birlikte, işte böyle ortaçağ haçı gibi dev tah-ta haçlarla geliyorlar. Bu garip faaliyet direkt olarak karakoldan sonra başladı. Kotti, o güvenli alan olma özelliğini de aslında bütün mahalleye hakim olan bu karakol nedeniyle kaybetti.

Kültürel olarak söyleyecek olursam: 80 darbesi sonrası gelenlerin etkinliğiyle, daha önceki göçmen hareketlerinin kazanımlarının da hissedilmeye başlandığı bir dönemde, sonunda, Kreuzberg’de 80 sonlarında, yüzbinlerce Türkçe konuşan insanın bir adet tiyatrosu oluyor. Yine bir 10 yıl önce Wedding’de bir tane daha Türkçe konuşulan tiyatro kuruldu. Sonrasında bu bizim mahalledeki kapatıldı. Bu göçmenlerin, kültür sanat alanındaki temsilinin ne kadar sınırlı olduğunu gösteriyor. Berlin’de yüzlerce tiyatro yapılan yer var mesela ve nereden baksan yarım milyona yaklaşan bir Türkçe konuşan popülasyon yaşıyor ama sahneden Türkçe duyulabilen yer sayısı biri geçmiyor. Dolayısıyla asimilasyon perspektifi tiyatro alanında oldukça net görülebiliyor.

Almanya’ya göç ve ilticanın tarihi, ulusötesi bir dayanışmanın da tarihi aynı zamanda. Sosyalist Almanya’nın kucak açtığı sömürsüzleşen halklar, Batı Almanya’nın misafir ettiği Türkiyeli ve Kürdistanlı devrimciler, hatta İslamcılar Türkiye topraklarındaki irili ufaklı pek çok toplumsal mücadelenin adeta küvözü oldu. Kapitalizmin bu denli kökleştiği bir bağlamda, zaman zaman ütöpik bir hal alan bu dayanışmanın imkânları ve açmazlarına dair ne düşünüyor, neler gözlemliyorsunuz?

Dayanışma ne demek, neyden bahsediyoruz dayanışırken? Göçmenlerin kendi aralarındaki birliktelikleri, bir araya gelme çabalarından belki bir yanıyla güzel bir deneyim olarak bahsedebilir. Burada son dönemde özellikle enternasyonalist feministler önemli işler yapıyor. Feminizm, devletin dış politikada, daha çok Müslüman coğrafyalarla alakalı bir şekilde kullanmaya çalıştığı bir söylem haline geldiği için, onların karşı çıkışı ve bu saydığın ülkelerden ve daha fazlasından bütün kadınların bir araya geldiği bir harekete dönüşmesi çok önemli ve etkileyici. Ama bu tür birliktelikler gerçekten hem zorlu oluyor hem burada onların başını ezmek için de devlet direkt olarak bekliyor. Son süreçte de zaten görüldüğü üzere en sevmediği şey bu tür birliktelikler.

İnsanların siyasal sisteme karşı pek bir inancı ve güveni yokken referandum yapıp, bu oylamada gerçekten mobilize olup, bu hakkı aldılar. Berlin senatosuna belirli bir sayının üstündeki emlak tekellerinin evlerini kamulaştırma hakkı verdiler. Böylelikle senato bu evleri satın alıp artık bunların fiyatla manipülasyon yapmasına engelleyebilecekti.

Bizim de İranlı ve Suriyeli arkadaşlardan aslında çok fazla şey öğrenme şansımız oldu. Mesela biz İran'daki Yeşil Hareket'i buraya geldiğimizde hiç bilmiyorduk. Suriye'deki hareketlenmenin de ne kadar benzer bir yerden olduğu ile ilgili hiçbir fikrimiz yoktu. Buraya gelince ama, onların deneyimlerinin yine aynı şekilde ne kadar benzer olduğunu fark ettik. Almanların benzer hareketlerden hiçbir şekilde feyz almama veya hiçbir şekilde etkileşim içerisinde bulunmama halini de fark ediyor tabii insan. Göçmenlerin birbiriyle ilgili durumları daha iyi bir şekilde algılayabilmesi, hikayelerindeki benzerlikleri kavrayabilmesini sağlayan bir ortam var. Bir şekilde genel bir çerçeve kazanmak için bir şans da yaratıyor.

Türkiye'den gelen politik göçmenlerle veya mültecilerle ilgili bir proje yapmayı düşünüyoruz. Barış imzacısı Mustafa Şener hocamızın 60'tan itibaren gelen politik mültecilerle yaptığı bir araştırma var. O röportajları böyle bir dokümanter tiyatro olarak sahneye koyabilir miyiz, diye kafa yoruyoruz. Her 10 yıldan birer mülteci profili ve yıllar içindeki değişime böyle 6-7 karakter üzerinden bakabilir miyiz diye bakıyoruz. Örneğin 70'lerde göçmenler zaten en kötü işleri yapmak için geldikleri için düşman direkt olarak çok net bir şekilde Alman patron olarak sabit ve ona karşı zaten çok kuvvetli bir yan yanalık durumu varken, Türkiye'de işler daha fraksiyonel veya farklı şekillerde çeşitlendiğinden bu göçlerin derneklere, örgütlülüğe etkisi farklı oluyor. Herkesin böyle kendi grubuyla aslında bir şekliyle hayatta kalmaya veya belki Türkiye'deki hareketi desteklemeye çalıştığı dernek yapıları ortaya çıkıyor. Bu grupların neredeyse hepsi de, nadiren işte Gezi vakti bir araya gelmişti. Özel durumlarda belki bir araya geliyorlar ama onun dışında o tek ve net olan düşmana veya karşıdaki odağa karşı bir birliktelik çok fazla sağlanamıyor

Türkiye'den buraya bakınca zaten çok fazla bir şey görünmüyor. Ne yazık ki herkesin kafasında sadece röportaj veren Almancılar veya daha öncesinde *Dummkopf*[6] figürüyle sınırlanmış bir imgelem var. Burayı, oradan anlamak çok mümkün olmuyor. Buraya gelince insanlar tabii aslında başka bir yer olduğu

anlayıp hem Türkiye'yi, hem de burayı farklı yerlere konumlandırmaya başlıyor. "Türkiye'den mi geliyor-sun, ama hiç Türk'e benzemiyorsun" mevzunun iltifat olarak alınması, Müslüman'sın değilsin gerilimi veya direkt olarak merhabadan sonra ilk soru; "Erdoğan hakkında ne düşünüyorsun?"

Filistin'de Aksa Tufanı'yla başlayan ve Gazze soykırımıyla devam eden sürecin yankıları, Nürnberg sonrasında Almanya'ya giydirilmiş antisemitizm gömleğine dar geldi. Bundestag'da kabul edilen yeni göçmenlik yasasının şartnamesinde, "İsrail devletinin ve Yahudi entitesinin" kayıtsız şartsız kabulü ve IHRA tarifi dayatılıyor. Öte yandan I. ve II. İntifada sırasında Almanya'ya hicret eden, sayıları 250 bini bulan, yaklaşık 50 bini de Berlin'de yaşayan Filistinliler deyim yerindeyse sokakları yangın yerine çeviriyor. Almanya tarihinde olmadığı kadar yüksek ve çok sesle bunları tartışıyor. Sence bu gidişat Almanya'da yeni bir toplumsal sözleşmenin önünü açabilir mi?

Aslında 1945'ten itibaren başlayan bir antisemitizm tanımı ve orada Almanların ortaklaşması gibi bir durum söz konusu değil. Özellikle 60-70'lerde İsrail politikalarına karşı bu tür bir destek söz konusu değil bildiğim kadarıyla. O dönemde daha farklı sesler, farklı şekillerde farklı argümanlar kurabiliyorlar. Sonrasında tabii ki bu "Müslümanlaştırma" ile birlikte aslında, oryantalistlerin eskiden yapageldiği belli grupları bin, iki bin yıl önceki kutsal metinlerine göre tanımlayıp, onlara böyle bir öz atfetme hali normalleşiyor. Binlerce yıldır savaşılan dinler fantezisi, çok kolay bir şekilde bu oryantalist zihinlerde yer bulabiliyor.

Bu tüm göçmen ve mültecileri, "Müslümanlaştırma"-durumu, bunun tehditleri ve ihtimalleri, içten içe yaratılan o korku, yönetsel olarak son bir yılda olan olayları kendine has bir şekilde yorumlayıp, Almanya'yı dünyanın biricik bir köşesi yapmayı başardı. Amerika'da bile bir süre üniversite eylemleri yapıldı, burada izin vermediler. Bir de Almanya, Avrupa'da en yoğun Filistin diasporasının yaşadığı yer. Ama o kadar yoğun bir kriminalizasyon olduğu için tabii ki bir

yandan da çok zorlayıcı. Özellikle uluslararası ceza mahkemesi kararından veya belli katliamlardan sonra ciddi mobilizasyonlar oldu. Ama hiçbir yerde hiçbir şekilde meşru görülmeyip sadece kriminalize edilerek ele alınan protestolar olduğu için devamlılığı çok fazla sağlamadılar. Yine de Filistinlilerin çoğu eylemlerde. Ama tabii ki onların direnişi de bunca riske, tehlikeye rağmen, söyleyecekleri kelimelerin neler olabileceğinden yapılacak işaretlerin biçimine veya gidilebilecek sokaklara kadar belirlenmiş durumda. En başta zaten iki hafta hiçbir şekilde bir eyleme izin verilmedi. Çok yoğun bir şekilde katliamların olduğu dönemlerde herhangi bir şekilde insanların bununla ilgili bir şey söylemesi mümkün değildi.

Yeni bir toplumsal sözleşme evet, yani belki 30'lara benzer bir tür toplumsal sözleşme olabilir, öyle bir risk var. Toplum da buna bu kadar hazırlanmışken o tür bir sözleşmeye çok kolay ikna olabilecek gibi görünüyor insanlar. Solcu veya anarşist dediğimiz arkadaşlardan aldığımız tepkiler veya onların bu kadar Tagesschau[7] merkezli dünya perspektifine sahip olabilmesi zaten burayla ilgili çok büyük bir hayal kırıklığı. Başından itibaren hayal kırıklıkları hikayesi gibi oldu benim anlattığım ama, Gezi'den itibaren başlayan hayal kırıklıklarının bu son dönem zirvesi oldu artık. En ilerici pozisyonun gelebildiği yer "ne ırk düşmanınız ne antisemitiz". Yani şimdi bu nasıl bir söylem? Antisemitizmle ilgili bir mevzuu o tarafa yazan bir perspektif, güya göçmenlerin veya hani mültecilerin yanında olduğunu söylemek için ırkçılık karşıtı olduğunu söylüyor. Aslında direkt olarak Alman toplumuna konuşuyor. "Bak ben bunlardan da değilim, bunlardan da değilim" gibi. Hiçbir şekilde her günü terrörize edilenlerle bir yakınlığı yok. Hiçbir kesimin söylemsel olarak bile ufacık bir adım atabilme şansının olmadığını görmek tekrar yalnız hissettirdi.

Sonuçta göçmenler de bunun farkında ve bu mevzunun bir tık ötesi de gerçekten yeni bir toplumsal sözleşme. Çünkü insanlar bunu bile müstahak görüyor, bu kadar ayan beyan olan bir durum için hiçbir adım atılmıyor. İsrail'de bile daha fazla protesto yapılabiliyor, o kadar bir saçma bir noktadayız. Tedirginlik

Burada son dönemde özellikle enternasyonalist feministler önemli işler yapıyor. Feminizm, devletin dış politikada, daha çok Müslüman coğrafyalarla alakalı bir şekilde kullanmaya çalıştığı bir söylem haline geldiği için, onların karşı çıkışı ve bu saydığı ülkelerden ve daha fazlasından bütün kadınların bir araya geldiği bir harekete dönüşmesi çok önemli ve etkileyici.

de yaratıyor bu. Kültürel alandan biraz daha kendi deneyimimden söyleyecek olursak son oyundan örnek verebilirim. Bizim kolektifimiz daha uluslararası bir karakterde ama Türkçe'nin sahnelerden duyulamama haline bakıp, Türkçe ne yapabiliriz dedik. Buradaki yeni ve eski diye ayrılmış göçmen gruplarına yönelik bir şey yapmaya çalıştık ve aralarındaki buzları eritmek için bir komedi sahneledik. Bir araya gelmelerini, birlikte gülüp, tartışmalarını sağlayacaktık. Bize buranın üretim biçimlerinin dışına çıkarak, direkt olarak kapısını açan tek yer Oyoun adında bir mekandı. Türkçe ile ilgili sınırları aşmamıza yardımcı olan tek yerd. Orayı da "Jewish Voice for Peace"[8] grubunun, hayatını kaybedenler için yapmak istediği, bir tür ağıt etkinliğine yer verdikleri için kapattılar. Absürtlüğün böyle bir boyutundan, bireysel olarak da payımızı almış olduk.

Senle bu röportajı konuşurken 8 Aralık sabahı başka bir hakikate uyandık ve aslında tarih bilincimizin, ne kadar körelmiş olduğunu bir kere daha deneyimledik. Hiç yerine gelmeyecekmiş gibi gözükten bir vaat vuku buldu, Şam'da 60 yıllık Esad rejimi sona erdi. Bir yanıyla direniş ekseninin de büyük bir darbe aldığı da tartışılıyor ama Afganistan'ın ve Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesinden sonra mülteci akını tetikleyen en önemli dinamiklerden bir tanesi, belki bir sebep ortadan kalkmış oldu. Şimdi bir geri dönüşün

mümkün olup olmadığı konuşulurken bir yandan da Halep'e, Şam'a doğru uzayıp giden araba kuyrukları görüyoruz. Belki de çok uzun zamandır görmediğimiz bir coşku, bir kutlama haline tanıklık ediyoruz. Berlin'de, Neukölln'de, Sonnenallee'de, Güneşli Cadde'de nasıl bir neşeye tanıklık ettin? Belki umut ilkesine icabet ederek böyle tamamlayabiliriz bu muhabbeti.

Hama'dan itibaren kutlamalar başladı burada, havai fişekler atıldı. Tabi normalde başka bir durumda olsa Alman medyasının bu kutlama görüntülerini başka sebepler için kullanabileceğini insan direkt hayal edebiliyor. Ama bu sefer tabii ki mültecilerin geri dönme ihtimalini de barındırdığı için daha olumlu yaklaşıldı. Almanya'dan ne kadar insan geri döner orası bilinmez ama bir grup insan da kalacak orası kesin. Kısa bir süreç değil on yıldan fazla bir zaman var, buraya kök saldı insanlar. Sağ politikacıların teklif ettiği gibi 1000 € alıp gidecek durumda değiller. Hoş salt sağcılar değil, "Adopt a revolution"[9] gibi pozisyonlar da orada yaşananlarla, Alman toplumunun arasında ne tür bir mesafe olduğunu gösteriyor. Buradaki göçmenler için olumlu neticeleri olur mu bilemiyorum. Yine de buradaki aşırı sağcı oluşumların gazını alabilir ama onlar da hiçbir şey yokken de gaz çıkarabiliyorlar. Yılbaşında olmuş bir hadiseyi altı ay boyunca televizyonlarda döndürüp üzerinden propaganda yapabilen bir devlet olduktan sonra mülteci sayısındaki azalma ne

anlama gelir bilemiyorum. Burada yarım milyon insan bile kalsa bütün tartışmayı onun üzerine yıkabilecekleri bir ihtimali de barındırıyor. Belki de Suriye için güzel olur, orası için güzel olunca, bizim için de olur. Buranın gidişatıyla ilgili belki biraz rahatlatıcı olabilir ama o rahatlığı zaten çok fazla istemiyorlar. Almanların korkularının bu konudan uzaklaşmasını pek de arzulamıyorlar.

Dipnotlar:

- [1] Alman şansölye Angela Merkel'in mülteci akınıyla nasıl baş edileceğini soran bir gazeteciye verdiği meşhur cevap: 'Almanya güçlü bir ülke. Çok şey başardık. Bunu (da) hallederiz!'
- [2] "Mülteciler hoş geldiniz"
- [3] Türkiye kökenli Uğur Şahin ve Özlem Türeci tarafından kurulan ve Covid19 aşısını bulan Alman biyoteknoloji şirketi.
- [4] Kökeni II. Dünya Savaşı'ndan sonra zorunlu çalışma kamplarının reddine dayanan, hiç kimsenin çalışmaya zorlanamayacağı ilkesini esas alan, 2018'de Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin teklifiyle işsizlik maaşıyla evrensel temel yurttaşlık gelirinin senteziyle oluşturan 'Yurttaşlık Maaşı'.
- [5] Sözleşmesiz, sigortasız ve vergisiz çalışma biçimi
- [6] "Aptal". 80'lerden 90'lara TRT'de yayınlanan Bizimkiler dizisinde Ali Uyandıran'ın canlandığı Almancı Halis karakterinin çevresine sıklıkla kullanarak popüler kültüre kazandırdığı bir ifade.
- [7] Kamu televizyonunda yayınlanan ve ciddi ölçüde gündemi tayin eden 'Güne Bakış' adlı haber bülteni
- [8] "Barış İçin Yahudilerin Sesi", Amerika merkezli sol ve anti siyonist savunuculuk örgütü. Alman Anayasayı Koruma Kurumu takibatında olup banka hesapları bloke edilmiştir.
- [9] "Bir devrimi sahiplen". Suriye isyanında rol alan aktivist grupların desteklenmesi için çalışan inisiyatif.

Emevi Camii'nde Cuma Namazı Bize Neyi Anlatır?

GÜLÇİN TUNALI

Geçtiğimiz günlerde İsrail ile Lübnan Hizbullah'ı arasındaki ateşkes ile Güney Kore'deki darbe girişimiyle meşgul olan dünya gündeminde ani ve beklenmedik bir durum meydana geldi, 12 gün içerisinde mehter marşı eşliğinde Halep, ardından Şam, muhalif güçler tarafından "fethedildi". Muhaliflerin lideri hâki renkli asker elbiseli, kısa sakallı Colani[1] CNN'e röportaj vererek eski radikal görüntüsünden eser kalmadığı

izlenimi vermeye çalıştı, akabinde de şehrin kadim surlarının içindeki Selâhaddin Eyyübî'nin türbesinin bitişiğinde yer alan Emevi Camii minberinde kalabalık bir grup eşliğinde gazetecilere de-

meç verdi. İşte Colani'nin önündeki durduğu minber, camideki geçmişte birden fazla bulunan minberlerden günümüz ulaşabilendi. 1893 yangını sonrasında yenilenen bu minber, eski tarzına uygun şekilde Marmara mermerinden tekrar yapılmış; küpeşterleri (parmaklıkları) ve merdivenleriyle birlikte yeniden inşa edilmiş, üzerindeki çeşitli geometrik desenlerden bazıları kırmızı, siyah

ve yeşil renklerdeki mermerler kullanılarak süslenmişti.[2] Bu yazımda, ülkemizde bayram havasında tatlılar dağıtılarak kutlanan bu "fethin" baş kahramanı caminin ve minberinin neleri ve kimleri temsil ettiğinden bahsedeceğim.

Pek çok Arapça ve Süryanice kaynak, Müslümanların Şam'ı ele geçirdiği tarihi 635 veya 636 yılları olarak kaydetmekte.

Şam'ın fethi sırasında önemli rol oynayan kişilerden Halid bin Velid, İslam'ı benimsemeden önce Müslümanlara karşı sergilediği tutum sebebiyle İslam tarihi içindeki yorumlarda tartışmalı

bir figür olarak öne çıkmakta. Daha geniş bir kabul gören bir isim olarak Ebu Ubeyde bin Cerrah da bu fethin önde gelen kahramanlarından biri olarak biliniyor. Bununla birlikte, Şam şehri, fethedilmesinden sonra genellikle Muaviye ile ilişkilendirilerek anılmış ve onunla özdeşleştirilmiştir. Halife Ömer tarafından Şam'a vali olarak atanmış Muaviye b. Ebu Süfyan[3], yaklaşık yirmi

sene sonra 661'de Kudüs'te halifelik yemini etmiş ve Şam, en azından Muaviye'nin halifelik iddiasını kabul eden hizipler için Hicaz'dan yayılan devletin büyük ölçüde Hristiyan bir kimliğe sahip olsa da yeni başkenti olmuştur.

706 ve 715 yılları arasında Şam, Emevi Devleti'nin her köşesinden, hatta özel taleple Bizans ve Mısır'dan getirilen zanaatkarlar ve işçilerle[4] dolup taşıyor, yoğun bir sanat ve mimari üretim sürecinden geçiyordu. O dönemde inşa edilen ve aradan geçen on üç yüzyıla rağmen ayakta kalmayı başararak Şam'ın tam kalbinde yükselen bu devasa yapı hem tarihsel hem de mimari önemini korumuş durumda. Geçmiş M.Ö. 1. yüzyıla dayanan bir Roma tapınağının kalıntıları üzerine inşa edilmiş olan Emevi Camii, mozaiklerinden sütunlarına, kulelerinden avlusuna köklü ve zengin bir tarihe sahip. İlk olarak, Romalıların baş tanrısı Jüpiter'e adanan bu tapınak, Roma döneminin dinî ve mimari kültürünü yansıtmaktaydı. Ancak, zamanın akışı ve bölgede yaşanan siyasi ve dinî değişimler neticesinde, Atina'da Parthenon'un kiliseye çevrilmesi örneğinde gördüğümüz üzere, tapınak, Theodosios'un iktidarı döneminde (M.S. 379-395) önemli bir dönüşüm geçirerek bir Hristiyan kilisesine çevrildi. Bu dönüşüm sırasında, bu alanda keramet anlatısı içerisine konulabilecek Hz. Yahya'nın kesik başının bulunduğu, Hagios Joannes/Aziz Yohannas adı verilen ve Hz. Yahya'ya ithaf edilen bir kilise inşa edildi, böylece yapı, Hristiyanlık için manevi bir anlam ka-

Geçmiş M.Ö. 1. yüzyıla dayanan bir Roma tapınağının kalıntıları üzerine inşa edilmiş olan Emevi Camii, mozaiklerinden sütunlarına, kulelerinden avlusuna köklü ve zengin bir tarihe sahip. İlk olarak, Romalıların baş tanrısı Jüpiter'e adanan bu tapınak, Roma döneminin dinî ve mimari kültürünü yansıtmaktaydı.

zanmış oldu.[5] Bölge ve yapı, tarih boyunca çeşitli kültürlerin etkileriyle şekillenmiş ve kimliği sürekli bir dönüşüm halinde olmuş, yapının bu özgün formu, hem tarihi bağlamıyla hem de sanat ve mimari öğeleriyle uzun süre etkileyiciliğini korumuş ve bölgedeki kültürel mirasa derin bir katkıda bulunmuştur. Şam, Roma döneminde Libanensis eyaletinin (Osmanlı'daki Bilâdüş-Şam'ın atası) başkentiydi ve bu Jüpiter tapınağı Baalbek, Palmira ve Kudüs'ünkilere aynı statüdeydi. Tapınaktan dönüştürülmesiyle birlikte yeni kutsanmış kilise, pagan tanrılarının ve kültlerinin Hristiyanlık önündeki boyun eğmelerinin "sembolik ağırlığını taşıyacaktı." [6]

Son zamanlarda, bölgedeki siyasi gelişmelerin etkisiyle Suriye'nin ortak geçmişe sahip komşu ülkesi Türkiye'den Recep Tayyip Erdoğan'ın Eylül 2012'deki öncülüğüyle başlayan ve diğer siyasetçilerin de bu tarihi yapıda Neo-Osmanlıcı hegemonya tartışmalarını tetikleyen "Cuma namazı" kılma arzularını mükerrer defalar dile getirdikleri bir süreç yaşanmış ve nihayetinde İbrahim Kalın'ın 13 Aralık 2024'te kıldığı Cuma namazıyla Şam Emevi Camii'nin önemi yeniden vurgulanmıştır.[7]

Peki Şam Emevi Cami'nin simgelediği tarihi gerçeklik ne ve caminin içindeki 1893 yangını sonrasında II. Abdulhamit tarafından büyük çapta bir restorasyon faaliyeti neticesinde kurtarılıp yeniden inşa edilen süslü minber ümmetin bilinç altında kimleri temsil etmekte? Ayrıca camiye yüklenilen anlam yapının tarihi ve politik misyonunu tekrar gündeme getiriyor mu? Ya da kabaca ifade edersek, Türkiye sınırında bir tür yeni Emevi Devleti kurma girişimine tanıklık ediyor olabilir miyiz?

Naçizane su soruya baştan "evet" diyorum. Tarihi yeniden okuyacak olursak, Muaviye, Hz. Ali karşıtlığını bu caminin minberinden duyurmuş, halifelüğün Emeviler'in Süfyani kolundan Mervani koluna geçişini sağlayan ve adını Emevi Cami'nin doğu kapısından alan Ceyrun günü çatışmaları 683'te burada başlamış ve Emevi halifeleri bu camide hutbe vermişler, devletin önde gelenleri, kuruluşundan itibaren

düzenli olarak yine burada, Roma temenosu üzerine inşa edilmiş şaşalı mekanda namaz kılmaya özen göstermişlerdir.[8] Bu minberin sembolik öneminden belki en göze çarpanı ise Muaviye'nin düzenli bir şekilde buradan Hz. Ali'ye lanet okuması ve okutturması adetidir.[9] Ayrıca Muaviye, Hz. Ali'ye sövme hadisesini Şam Emevi Camii ile sınırlandırmamış, bütün valilerine gönderdiği mektuplarla devletin dört bir yanına yaymıştır. Nakledilen bilgiye göre Muaviye, Muğire b. Şu'be'yi Kufe'ye vali olarak görevlendirdiğinde yanına çağırması ve kendisini methettikten sonra şöyle demiştir: *"Ali'ye sürekli olarak küfretmeyi ve onu kötülemeyi ihmal etmeyeceksin. Osman'a da rahmet okuyup sürekli mağfiret dileyeceksin. Ali'nin ve adamlarının ayıplarını her fırsatta ortaya koyacak, onları kötüleyip duracaksın. Osman'ın taraftarlarını sürekli övecek, Ali'nin taraftarlarını yere batıracaksın."*[10] Bunun yanısıra Muaviye, halktan, Hz. Ali'den teberri ettiklerini ifade etmelerini de talep etmiştir.[11] Sülemini *Mihanu's-Sufiyye* kitabından, Nişabur kadılığı yapmış olan Hakim el-Nişaburi olarak tanınan muhaddis Ebu Abdullah el Hakim (ö.1014) ile ilgili aktardığı bir anekdottan anlaşıldığı üzere minberlerin Muaviye'ye hasredilmesi hadisesi Emevi dönemiyle sınırlı kalmamış gibi duruyor: *"mescide çıkmasının mümkün olmadığı günlerde Sülemini onu evinde ziyaret etmiştir. Hakim ona, karşıtlarının minberi kırdıklarını ve çıkmasına engel olduklarını söylemiştir. Bunun üzerine Sülemini 'çıkırsan ve adamın – yani Muaviye'nin- faziletine dair bir hadis yazsan da bu mihneden kurtulsan' demiş, o da 'kalbimden/içimden gelmiyor...' diye karşılık vermiştir."*[12]

Tarihte Hz. Ali'ye küfretme zorunluluğunun en çarpıcı örneği de yine Kufe'de gerçekleşmiştir. Muaviye'nin fermanını harfiyen yerine getiren Ziyad b. Ebihi, buna karşı çıkan takvasıyla tanınan sahabeden Hucr b. Adiyy'i şehit etmiş[13], Şam kırsalında bulunan türbesi ise yüzyıllar sonra 2013 ilkbaharında Suriye iç savaşı esnasında Nusra Cephesi tarafından tahrip edilmiş, Hucr b. Adiyy'in cesedi mezarından çıkartılmıştır.[14] Şam'ın anti-Ali (Nâsibî) vurgusu o kadar kuvvetlidir ki Nureddin Zengî (ö. 1174) muhtelif Şii akımlara karşı Nureddin Zengi Sünnilik propagandasını yayması için

İbn-i Asâkir'in yetmiş beş ciltlik *Târih-i Medinetu'l Dimaşk* başlıklı ansiklopedik eserinin kaleme alınmasına ön ayak olmuş ve hamiliğini üstlenmiştir.[15] İbn-i Asâkir'den daha çok tanınan ve Harran doğumlu olmasına rağmen Şam'la özdeşleşen bir başka Nâsibî, Selefilerin medâr-ı iftihârı İbn-i Teymiyye'dir (ö. 1328). [16] Şam Emevi Cami'indeki Hanbeli mihrabından Moğollara ve bid'at gördüğü her şeye karşı fetvalar veren ve hapisteyken öldüğünde 15 binden fazla kadın ve erkekten oluşan kalabalık eşliğinde şehrin Sufi mezarlığına gömülen[17] İbn-i Teymiyye'nin yedi yüz sene sonraki öğrencileri kendisinin en sıkı takipçileri olarak yeniden Şam'da hakimiyet kurmuş görünüyorlar. Sadece Selefiler değil, yine Nâsibî kimliğiyle bilinen, aynı İbn-i Teymiyye gibi daha hayattayken kendisine reddiyeler yazılan, Nakşiliğin Hâlidî kolunun kuruculuğunu üstlenen ve tarikat karışık siyaset hayatıyla Osmanlı'nın da zihnini bir hayli karıştırmış olan Hâlid-i Şehrezorî veya Bağdadî'nin[18] ardından gelenler de Şam'da Kasiyun Dağı eteğinde gömülü şeyhlerinin türbesini ziyaret edebilecek olmanın sevincini yaşıyorlar. Şam'ın bu yeniden "fethi"nin ardından dolaşıma sokulan sevinç ve şükür videolarında Muaviye'nin, İbn-i Teymiyye'nin ve Hâlid-i Bağdadî'nin türbelerinin gösterilmesi tesadüf değil.

İbn-i Teymiyye'nin yedi yüz sene sonraki öğrencileri kendisinin en sıkı takipçileri olarak yeniden Şam'da hakimiyet kurmuş görünüyorlar. Sadece Selefiler değil, yine Nâsibî kimliğiyle bilinen, aynı İbn-i Teymiyye gibi daha hayattayken kendisine reddiyeler yazılan, Nakşiliğin Hâlidî kolunun kuruculuğunu üstlenen ve tarikat karışık siyaset hayatıyla Osmanlı'nın da zihnini bir hayli karıştırmış olan Hâlid-i Şehrezorî veya Bağdadî'nin ardından gelenler de Şam'da Kasiyun Dağı eteğinde gömülü şeyhlerinin türbesini ziyaret edebilecek olmanın sevincini yaşıyorlar.

Bunlara ek olarak Hz. Hüseyin'in Kerbela faciasında bedeninden ayrılan ve mızrakların ucunda Şam'a getirilen kesik başı, başta Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin kızları Zeynep başta olmak üzere Haşimoğulları'nın kadın ve çocuklarından oluşan esir kervaniyla birlikte Nusaybin üzerinden Şam'a getirildiklerinde Hz. Yahya'nın gibi aynı mekanda, yukarıda bahsi geçen Ceyrun (Saat) kapısında sergilenmiş, yine Hz. Yahya'nın başının Herod'a sunulduğu zamandaki gibi altın bir kase içerisinde Yezid'e sunulmuştu.[19] Bugün Emevi Camii içerisinde Hz. Yahya'ya ait türbenin az ilerisinde Hz. Hüseyin'e atfedilen türbe/makam olmasının sebebi de Hz. Hüseyin'in başının burada olduğu söylentisidir ki yaygın inanışa göre Hz. Hüseyin'in şehadetinden 40 gün sonra Kerbela'da bedeniyle buluşmuştur. Erbain yürüyüşü ve anmaları işte o güne işaret eder.

Oysa Saddam Dönemi'ndeki yasaklarla 1980 ve 90'larda Necefle Kerbela ziyaretlerini yerine getiremeyenler Şam'a, Hz. Zeynep'in türbesine yönelmişlerdi.[20] Irak'ın işgali ve sonrasındaki karışıklık döneminde de devam eden bu durum sebebiyle Şam, Hz. Zeynep için gelen dünyanın dört bir yanından ziyaretçilerle dolup taşıyordu ki Suriye İç Savaşı patlak verdi. Bu iç savaş esnasında sıklıkla gündeme gelen Hz. Zeynep'in türbesini Selefi grupların saldırısından koruma amacıyla bölgede yaşayan Şii azınlık silahlı gruplar kuruyor, Suriye dışından gelenlerle beraber Müdâfian-ı Harem'den şehadet haberleri medyaya yansıyor, İran'ın doğrudan müdahalesi söz konusu oldu diye türbe mevzusu uluslararası bir mesele hüviyetine bürünüyor. Oysa, Hz. Zeynep'in mezarının Şam'da değil, Medine'de olma ihtimali de söz konusuydu. Öyleyse Hz. Zeynep'in Kahire'de vefat ettiğini iddia edip günümüzde Kahire'nin önemli simgelerinden biri haline gelmiş türbesini ve camisini inşa eden Fâtımîler'in yaptığıнын aynısının, 1990'lı senelerin başında askeri diktatörlükle yürütülen Arap milliyetçisi laik Baas Rejimi tarafından Suriye'de gerçekleştirilmesi gibi bir durum pekala söz konusu olabilirdi?[21]

Şam, Kahire veya Medine'nin Baki mezarlığı; Hz. Zeynep'in nerede gömülü olduğu hakkında kaynaklarda ihtilaf mevcut bulunsa da Hz. Zeynep'in Muaviye'nin oğlu Yezid'e ve Şam'ın ileri gelenlerine karşı vermiş olduğu nutuk meşhurdur.[22] Söz konusu konuşmanın, Kubbetu'l hadrâ (Yeşil kubbe)[23] olarak tarihe geçen ve Hz. Muhammed Mustafa'nın (sav) ezelden düşmanları Ebu Süfyan ile Hind'in oğlu Muaviye'nin Bizans Şam valilik sarayı üzerinde yükselttiği; Emevi Camii mihrabına bir kapı ve maksure ile geçilebilen, ihtişamlı bahçeleri, göz kamaştıran süslemeleri ve debdebesiyle zamanında sükse yapmış sarayında cereyan ettiği vâkidir.

Yezid ile aralarında geçen konuşmaların başlangıcında, Kerbela'dan zincirlere vurulmuş bir şekilde getirilen kadın ve kızlardan gözüne kestirdiğini isteyen Suriyeli bir adama izin verebileceğini belirten Yezid'e, korkan kıza bunun olmayacağını söyleyip kızı sakinleştirdikten sonra, "Bizim kiblemizden başka bir kibleye doğru namaz kıl, bizden başka bir dinî topluluğa teslim ol, dilediğini yapabilirsin"[24] cevabından ve Hz. Ali'nin *Nechu'l Belâga's*ından[25] da anlaşıldığı üzere Emevilerin Ehlibeyt-i Mustafa tarafından dindaşları olarak görülmedikleri âşikar.

Hâsıl-ı kelâm, bütün bunların ışığında, Şam Emevi Cami'nin eski Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile özdeşleşen "ideoloji oluşturmak, formüllerle akla seslenildiği kadar, özel bir edebiyatla duygulara seslenme"[26] işinin çok büyük bir ayağını oluşturduğunu ve kitlelere bu şekilde yön verildiğini söylemek mümkün. Fakat hesaba katılmayan (veya katılan) bir gerçeklik var ki Şam, gördüğümüz üzere Emevileri temsil ediyorsa, AK Parti hükümeti bürokratları resmi veya gayri resmi HTŞ'yi destekleyerek kendilerinin de Emevilerin vârisi olduğunu mu iddia ediyorlar? Bir kalpte iki sevgi bir arada bulunamayacağına göre, kamuoyunda biz sıradan vatandaşlar arasında estirilen havaya binâen devletlülörimize yöneltilmesi gereken asıl soru bu ki Amasya'da medfun Seyyid Mir Hamza Nigârî'nin (ö. 1886) manifestosu seneler önceden hepimize şu sözlerle sesleniyor:

Ey Muâvîler ümmeti ve ey düşmân-ı Muhammedî
Siz küfrânî, biz şükrânî; Siz bir taraf, biz bir taraf

Sizler tuğyânî milleti, bizler Muhammed Ümmeti
Siz Mervânî, biz Kurânî; Siz bir taraf, biz bir taraf

Siz Mervânî-i Cehennemî, biz Muhammedî-i Cennetî
Siz Şeytânî, biz Rahmânî, Siz bir taraf, biz bir taraf

Siz Muâvîler askeri, biz Haydârîler leşkeri
Siz kahrânî, biz lütfânî; Siz bir taraf, biz bir taraf

Siz Yezîdî, siz pelîdî, biz Hüseyînî, biz şehîdî
Siz butlânî, biz hakkânî; Siz bir taraf, biz bir taraf

Siz düşmân-ı Mustafa, biz bende-i Âl-i Abâ
Siz hasmânî, biz Rahmânî; Siz bir taraf, biz bir taraf

Siz kâtil-i Âl-i Zehrâ, biz mâtemdâr-ı Mustafâ
Siz Şimrânî, biz hüznânî; Siz bir taraf, biz bir taraf

Siz Haccâcî, siz leccâcî, biz Kanberî ve Peygamberî
Siz nefsânî, biz rûhânî, Siz bir taraf, biz bir taraf

Siz Şeytânî, biz Rahmânî, zıdd-ı ender zıddız hâsıl
Siz zulmânî, biz nûrânî; Siz bir taraf, biz bir taraf

Dipnotlar:

- [1] Ebu Muhammed el-Colani'nin liderliğini yaptığı HTŞ, 28 Ocak 2017'de resmi olarak Nusra Cephesi'nden ayrılarak kurulmuştur, bkzn.: Fareed Fakhoury, *Hay'at Tahrir al-Sham (HTS) from an insurgent group to a local authority emergence, development, and social support base*, YL tezi Hasan Kalyoncu Üniv., 2022: s. 45.
- [2] Kevser Nur Kale, *Şam Emeviyye Camii'nin Sultan II. Abdülhamid dönemi tamirâtı*, YL tezi Marmara Üniversitesi, 2019: s. 34.
- [3] Tâunu Amvas olarak da bilinen ve Halife Ömer'in döneminde Suriye ve çevresinde etkili olan veba sebebiyle önce Ebu Ubeyde, sonra da Şam'a vali olarak atanan Muaviye'nin abisi Yezid b. Ebu Süfyan ölmüş ve yerine Muaviye geçmiştir. Dolayısıyla tarihçiler Muaviye'nin vali olmasının ve kesintisiz bir şekilde yirmi sene aynı görevde kalmasını şansa bağlamaktadırlar: R. Stephen Humphreys, *Mu'awiya Ibn Abi Sufyan: From Arabia to Empire*, Oxford, Oneworld, 2006: s. 45-47.
- [4] Halife Velid'in bu projeye büyük bir öncelik verdiği tar-

ihi bir hakikattir. Velid, caminin yapımı için İran, Hindistan, Batı Afrika ve Bizans'tan dönemin en yetkin ustalarını davet etmiş; Suriye'nin yedi yıllık vergisini bu işe tahsis etmiştir. Bununla birlikte, Kıbrıs'tan getirilen on sekiz gemi dolusu altın ve gümüş de inşaat için ayrılmıştır. Ayrıca, Bizans İmparatoru'nun inşaat malzemeleri ve cami için özel mozaikler gönderdiği de belirtilmektedir. Mısır'dan da hem uzman zanaatkarların hem de çeşitli malzemelerin getirilmiş olduğunu Mısır Afrodit papirüsü ortaya koymaktadır: Rafi Grafman & Myriam Rosen-Ayalon, "The Two Great Syrian Umayyad Mosques: Jerusalem and Damascus" *Muqarnas* 16 (1999): 1-15, s. 8-9 ve Alain George, *The Umayyad Mosque of Damascus: Art, Faith and Empire in Early Islam*, London, Gingko, 2021: s. 77-83.

[5] Ross Burns, *Damascus: A History*, Taylor & Francis e-Library, 2007, s. 87-88.

[6] *The Umayyad Mosque of Damascus*, s. 63.

[7] Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuşmasının tam metni için bkzn.: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-dan-onemli-mesajlar-21386210> (16.12.2024)

[8] Ahmet Özel, "Emeviyye Camii", *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/emeviyye-camii#2-sosyal-hayattaki-yeri> (14.12.2024).

[9] Bknz.: M. Bahaüddin Varol, "Emevilerin Hz. Ali ve Taraftarlarına Hakaret Politikası Üzerine", *İSTEM* IV/8, (2006): 83-108.

[10] M. Mahfuz Söylemez, *Bedevilikten Hadariliğe Kufe*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2015, s. 210.

[11] İbn Abdirabbih'in *İkdu'l- Ferîd*'inden (c.1/s.60) naklen, a.g.e.

[12] Himmet Konur, *Mihne: Süfîlerin Zülümle İmtihanı*, Ketebe Yay. 2023, s. 73.

[13] Siffin, Nehrevan ve Cemel savaşlarının üçüne de Hz. Ali'nin safında katılmış olan Hucr b. Adiy'in şehadetiyle ilgili Taberi tarihi için bkzn.: *The history of al-Tabari (Ta'rikh al-rusulwa'l-muluk): Between civil wars: the caliphate of Mu'awiyah*, translated and annotated by: Michael G. Morony, State Univ. of New York Albany, 1987, c. 18, 122-161. Ayrıca bkzn.: Söylemez, "Emevi İktidarına Karşı Kufe'den İlk Sivil Muhalefet: Hucr B. Adiy Hareketi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (Aralık 2004), 31-48.

[14] Dr.Sayed Ammar Nakshawani, <https://dokumen.pub/hu-jr-ibn-adi-a-victim-of-terror-1500441058-9781500441050.html> ve [https://ballandalus.wordpress.com/2014/08/05/the-islamic-states-isis-destruction-of-shrines-in-historical-perspective/\(15.12.20024\)](https://ballandalus.wordpress.com/2014/08/05/the-islamic-states-isis-destruction-of-shrines-in-historical-perspective/(15.12.20024))

[15] Nancy Khalek, *Damascus after the Muslim Conquest: Text and Image in Early Islam*, New York, Oxford University Press, 2011: s.10-11.

[16] Bknz: *İbn-i Teymiyye'nin Ehl-i Beyt Düşmanlığı*, haz. Ozan Kemal Sarıalioğlu, Önsöz Yay., 2017.

[17] Jon Hoover, *Ibn Taymiyya*, London, Oneworld, 2019: s. 81 ve Caterina Bori, "Ibn Taymiyya wa-jama'atu-hu: Authority, Conflict and Consensus in Ibn Taymiyya's Circle", eds. Youssef Rapoport & Shahab Ahmed, *Ibn Taymiyya and his Times*, Oxford Univ. Press, Karachi and New York, 2010, 23-54, s.41.

[18] Bknz.: Hamid Algar, "Hâlid el-Bağdâdî". *TDV İslam Ansiklopedisi* <https://islamansiklopedisi.org.tr/halid-el-bagdadi>, Martin van Bruneissen, Ağa, Şeyh, Devlet, terc. Banu Yalkut, İstanbul, İletişim yay., 11. baskı, 2021 ve Butrus Ebu-Manneh, "Halidîliğin Yükselişine ve Gelişimine Yeni Bir Bakış", *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Süfîler*, ed. Ahmet Yaşar Ocak, Ankara, TTK, 2005: 267-301.

[19] Stephennie Mulder, *The Shrines of the 'Alids in Media-*

val Syria: Sunnis, Shi'is, and the Architecture of Coexistence, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014, s. 213, 256-7 s. 213, 256-7 ve Khalid Sindawi, "The head of Husayn Ibn Ali from decapitation to burial, its various places of burial, and the miracles that it performed", Journal of Ancient Near Eastern Studies 40 (2003). Kerbela esirlerinin Şam'daki durumlarıyla ilgili İran'da 2009 senesinde Saat Kapısı ismiyle bir televizyon dizisi de çekilmiş ve yayınlanmıştır: <https://qurantv.ir/content/10240> (13 Aralık 2024)

[20] Syed Akbar Hyder, *Reliving Karbala, Martyrdom in Southeastern Memory*, Oxford Univ. Press, New York, 2006, s. 95.

[21]Bknz.: Sabrina Mervin, "Sayyida Zaynab, Banlieue de Damas ou nouvelle villes ainte chiite?", *Cahiers d'études sur la Méditerranée orientale et le monde turco-iranien*, 22/1996.

(17 Aralık 2024). Hz. Zeynep'in mezar yeri tartışması için ayrıca bkznz.: "تساجک اهل ع لال مالس بنیز ترضح ی عقاو دقرم" mshrgh.ir/1569652 (17 Aralık 2024)

[22] Christopher Paul Clohessy, *Half of my Heart: The Narratives of Zaynab, Daughter of 'Alî*, Gorgias Press, 2018, s. 211-220.

[23] Finbarr B. Flood, *The Great Mosque of Damascus: Studies on the Makings of an Umayyad Visual Culture*, Leiden, Brill, 2001, 146-159.

[24] A.g.e., 198.

[25] Bknz.: <https://brill.com/display/title/69007?rskey=X-QIQ5b&result=1> trans. and ed. Tahera Qutbuddin.

[26] Ümit Kıvanç, *Pan-İslamcı'nın Macera Klavuzu: Davutoğlu Ne Diyor, Bir Şey Diyor mu?*, İstanbul, Birikim Yay., 2015, s. 37-8.

Bir “hekimden”, bir “hemşireden” canavar yaratan sağlık sistemimiz

ZEKİ KILIÇASLAN

Bazı gazetelerde 11 Ekim 2024 tarihinde “Sağlık çalışanlarının kurduğu bir çetenin SGK’dan para alabilmek için yeni doğan bebeklerin, ihtiyaçları olmadığı halde bazı özel hastanelerin yoğun bakımlarına yatırıldığı ve ihmal yüzünden on iki bebeğin öldüğü iddia edildi” başlıklı bir haber yayınlandı. Ardından çetenin soruşturmasını yürüten savcının makamında açıkça tehdit edilmesi ve çete elemanlarının bebeklerle ilgili sosyal medyaya düşen inanılmaz diyalogları toplumda büyük bir infial yarattı. Halen yürümekte olan mahkeme sürecinde ortaya çıkan başka gerçeklerle beraber sağlık sistemimiz toplumsal gündemin ön sıralarında yer almaya devam ediyor.

Öncelikle belirtmemiz gereken şey, sağlık konusu bütün dünyada güncel olarak belirlenleşen savaş tehdidi, göç gibi konular dışında politikanın ana konularının başında geliyor. Çünkü her şeyden önce sağlık sek-

törünün sistem içindeki parasal payı inanılmaz boyutlara varmış durumda. (2021 yılında global büyüklük 8 trilyon dolar). Sağlık sektörü için talep “sonsuzdur” ya da sağlık sektörü için talep “sonsuz” hale getirilebilir. Hiç kimse kendisinin ya da yakının ölmesini, acı çekmesini en küçük bir ağrı çekmesini istemediği gibi çoğu kimse de mümkünse sonsuz yaşamak ister. **Diğer sektörlerden önemli derecede farklı olarak sağlık sektöründe satın almak isteyenle (hasta ya da “müşteri”) satan (sağlık işletmesi) arasında büyük bir bilgi farklılığı vardır. İhtiyacın varlığını veya yokluğunu ya da önceliğini ve aciliğini ya da kapsamını/“miktarını”, “tüketici” değil “satıcı” belirler.**

Global olarak büyüyen “sağlık endüstrisi”, yaşamın tıbbileştirilmesi ve aşırı teşhis/te-davi

ABD’de sağlık harcamaları toplam gayrisafi milli gelirin %16,6’sına varmıştır, bu rakam

OECD ülkelerinde ortalama %9 civarındadır[1] ve bu harcamaların çok önemli kısmı insanlar yoğun bakım koşullarında ölüme yaklaşırken yaşanan süreçte gerçekleşir. **Küresel hastane hizmetleri pazarının 2022’de 9,29 trilyon ABD doları seviyesinden 2032’ye kadar 21,27 trilyon ABD dolarına ulaşması beklenmektedir.**[2] Kapitalizm koşullarında bu sektör sermayenin kâr amacı sisteminin dışında tutulamaz. Bu nedenle hemen hemen tüm dünyada sağlık hizmetlerinin ticarileştirilmesi ve azami kâr amaçlı özel sektörün payının büyümesi genel bir eğilim olarak sürmektedir. Dünyada 2020 yılında sağlık hizmetlerinin %34,1’nin devlet hastaneleri %37,1’i kamu/toplum hastaneleri (Yerel yönetim/Vakıf-Kooperatif türü- bunların bir kısmı da kâr amaçlıdır), %28,8’nin ise özel sektöre ait olduğu bilinmekte ve özel sektörün payının giderek artması beklenmektedir.[3] Sektördeki bu büyümenin altında yatan diğer bir sürecin ise giderek artan yaşamın medikalizasyonu (tıbbileştirilmesi-normal yaşamsal süreç ve durumların sağlık hizmetlerinin bir parçası haline getirilmesi) ve “aşırı teşhis/tedavi” işlemlerinin artmasıdır. “Aşırı teşhis/tedavi” normal koşullar altında hastaya yaşamın uzaması veya hastalık halinin azalması gibi bir katkı sağlamayacak tanı/tedavi işlemlerinin (“gereksiz”, “nafile”, “boşuna” tanı ve tedavi girişimleri) artışı sürecidir.[4]

Diğer sektörlerden önemli derecede farklı olarak sağlık sektöründe satın almak isteyenle (hasta ya da “müşteri”) satan (sağlık işletmesi) arasında büyük bir bilgi farklılığı vardır. İhtiyacın varlığını veya yokluğunu ya da önceliğini ve aciliğini ya da kapsamını/“miktarını”, “tüketici” değil “satıcı” belirler.

Sağlıkta Neoliberal Dönüşümler

Türkiye’de neoliberal politikalar doğrultusunda daha Özal döneminde arayışları başlayan ve AK Parti hükümetlerinin yürürlüğe soktuğu Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü patentli “Sağlıkta Dönüşüm” politikaları dünyadaki bu genel trendin bir parçasıdır. Fakat sağlık hizmetlerinin Türkiye’de AK Parti öncesinde hangi koşullarda olduğunu ve bu politikaların başlangıcında toplumun desteğini nasıl almış olduğunu anlamazsak gerçeğin bir yanını karartmış oluruz. Önceki dönemde kamu sigorta sistemleri bölünmüş durumdaydı ve bürokratik işleyiş ve yatırım eksiklikleri nedeniyle yoksul halk kesimleri için hizmetlere erişim oldukça güçtü. Sayıları günden güne artan SSK’lı işçi ve ailelerinin hizmetlere ulaşmaları önemli zorluklar içermektedir. Sağlıkta Dönüşüm politikaları ile SSK, Emekli Sandığı ve Yeşil Kart (yoksulların sağlık primlerinin kamu tarafından ödendiği sistemin önceki adı) gibi sigorta kurumları SGK adı altında birleştirildi ve kamu hastane hizmetlerine ulaşımında göreceli bir eşitlik sağlandı. Yani artık SSK’lı işçiler de en yoksullar da üniversite hastanelerine ulaşabilir hale getirildi. Yapılan yatırımlar ve özel sektöre verilen teşvikler aracılığı ile sağlık hizmetlerine ulaşma önemli derecede iyileşti, bürokratik engeller azaltıldı.

Artan kamu yatırımları ve hizmete ulaşmadaki kolaylaştırma (hizmetin kalitesi başka bir konu olarak ele alınmalı) ilaca ve özellikle ileri görüntüleme muayenelerine ulaşımın artması, toplumun sağlık hizmetleri konusundaki memnuniyetini çok artırmış ve sağlık hizmetlerini AK Parti hükümetleri döneminde en yüksek memnuniyet olan hizmet alanı haline getirmiştir. Bu süreçte özel sektörün önü açılmış, kamu sağlık kurumları da piyasa koşulları çerçevesinde çalışan “işletmelere” dönüşmüştür. Kamu sağlık hizmetlerinde hasta başı ödenti alma uygulamaları gelişmiş, sağlık çalışanları normal maaşlarından daha fazla bir geliri, yaptıkları “işlemler” üzerinden almaya başlamış, genel bir piyasalaşma ve ticarileşme süreci hızlanmıştır.

Özel sektörün artan payı

2002 yılında toplam hastane sayısı içinde özel sektörün payı %23,4 iken bu rakam 2022'de %36,8'e çıkmıştır. 2002 yılında 2. ve 3. basamak sağlık kurumlarındaki hasta muayenelerinin %11,6'sı özel hastanelerinde gerçekleşirken 2022 yılında bu oran %18'e çıkmıştır. Tüm ameliyatların 2002 yılında %13,69'u özel hastanelerde yapılırken, bu oran 2022 yılında %29,6'ya çıkmıştır.[5]

2022 yılındaki ülkemizde MR alet sayısının %50'ye yakını, bilgisayarlı tomografi (BT) cihazlarının %41'i, ultrason cihazlarının %39'u, mamografi cihazlarının %53'ü, PET cihazlarının %56,3'ü, radyoterapi cihazlarının %31'i özel sektöre aittir. Son korkunç olayda söz konusu olan bebek yoğun bakım yataklarının ise %60'tan fazlası özel hastanelerde bulunmaktadır.[6]

Artan sağlık hizmetleri tüketimi; MR ve BT çekirtmekte dünya birincisiyiz!?

Sağlığın ticarileşmesi başta özel işletmeler olmak üzere tüm sistemi kapsamına alacak şekilde kışkırtılmış bir sağlık hizmeti talebi yaratmıştır. Yukarıda söz konusu edilen tıbbileştirme ve aşırı teşhis/tedavi yaklaşımları ile de büyüyen "sağlık hizmeti" tüketimi devasa boyutlara varmıştır. Sağlık Bakanlığı ve OECD verilerine göre **2022 yılında Türkiye'de kişi başı hekim muayene sayısı 10'dur. Bu rakam ABD'de 3,6, Almanya'da 9,6, Fransa'da 5,5, Norveç'te 3, İspanya'da 5,6, İsviçre'de 4,5 ve İsveç'te ise 2,3'dür.** Kişi başı yıllık muayene sayısının OECD ortalaması ise 6,1'dir. OECD verilerine göre 2021 yılında **Türkiye'de 1000 kişi başına 207 MR çekilmiştir** ve Türkiye OECD ülkeleri arasında birinci olmuştur! **Bu rakamın OECD ortalaması sadece 81'dir.** Bu rakam Almanya'da 158, Fransa'da 136, İsviçre'de 89, Kanada'da ise sadece 62'dir. **Kişi başı çekilen BT sayısında da OECD birincisiyiz!** Türkiye'de 2021 yılında 1000 kişi başına 295 BT çekilmiş iken, bu rakamın OECD ortalaması 159, Amerika'da 244, Fransa'da 218, Kanada'da 144, İngiltere'de 94, Finlandiya'da ise sadece 45'dir![7]

SGK'dan para almak

İşte bu sağlık hizmetleri ortamında ülkemizde sağlık finansmanın temel kaynağı olan SGK fonlarından daha fazla para çekmek, özel sektör sağlık kurumlarının ve aynı zamanda kamu sağlık işletmelerinin temel amacı olmuştur. Özel sektör sağlık kurumları bir yandan hastalardan aldıkları farkları artırmaya çalışmış (gereksiz tanı ve tedavi işlemleri) diğer yandan SGK'dan en çok para kazanabilecekleri alanlara, işlemlere odaklanmıştır. Normal servislerde hastaların hastaneye yatırılıp çok kısa bir sürede SGK'dan para alabilecekleri tüm tetkik ve işlemleri hızla yapıp hastaları taburcu etmek en kârlı iş olmuş ve bu durum hemen sahaya yansımıştır. Ortalama hastanede yatış gün sayısı 2022 yılında devlet hastanelerinde ortalama 4,7 iken özel hastanelerde 2,8 gündür. Bu rakamın OECD ortalamasının ise 8 olması dikkat çekicidir.[8]

Özel sağlık sektörünün çok daha kötü bir yönelimi ise hastaya zarar verebilecek bazı tetkik ve cerrahi işlemlerin sayısının artırılması yaklaşımıdır. Örneğin bir kardiyooloji bölümünde hekimin "performansı" başvuran hastaların ne kadarından anjiyografi istendiği ya da ne kadarının by-pass ameliyatına yönlendi-

İşte bu sağlık hizmetleri ortamında ülkemizde sağlık finansmanın temel kaynağı olan SGK fonlarından daha fazla para çekmek, özel sektör sağlık kurumlarının ve aynı zamanda kamu sağlık işletmelerinin temel amacı olmuştur. Özel sektör sağlık kurumları bir yandan hastalardan aldıkları farkları artırmaya çalışmış (gereksiz tanı ve tedavi işlemleri) diğer yandan SGK'dan en çok para kazanabilecekleri alanlara, işlemlere odaklanmıştır.

rildiğine bağlanabilmektedir. Türkiye sezaryenle yapılan doğum oranında, %60,1 ile OECD ülkeleri arasında ve dünyada birinci sıradadır. Bu oran Kuzey Avrupa ülkelerindeki %15-20 arasında iken batı Avrupa'daki ülkelerde ise en fazla %30'dur. Türkiye için daha ilginç olanı ise sezaryen ile doğum oranlarının kamu hastanelerinde %46,4 ve özel hastanelerde %78,1 gibi inanılmaz değerlerde görünmesidir.[9] Böyle bir durumda, ülkemizde yaşanan son olayda görüldüğü gibi SGK'dan daha fazla para alabilmek için bebeklerin gereksiz şekilde yoğun bakıma yatırılmaları söz konusu olabiliyor. Maalesef insan canına kasteden gereksiz operasyonlar da karşımıza çıkıyor artık. Ayrıca kitabına uydurulduğunda yapılmamış işlemleri ve operasyonları yapılmış gibi göstermek ve kamu kaynaklarının heba edilmesi kolay ve risksiz uygulamalar olarak çokça görülüyor.

Kurumların çökertilmesi, şeffaflığın yokluğu, "güçlerin birliği"

Sağlık ve eğitimin bir kamu hizmeti olarak kamu tarafından adil bir vergi sistemi ile toplanmış genel vergilerle finanse edilip tüm vatandaşlara eşit şekilde verilmesinden yana olmak gerekir. Bununla birlikte güncel gerçekliğin başka bir yönü daha var. Yukarıda ortaya koymaya çalıştığımız sağlık ortamında, ülkemizde yaşanan son olayda olduğu gibi asla kabul edilemez ve canavarca işlerin kolayca yapılabilmesinin altında sağlık hizmetlerinin hemen hemen hiçbir kalite denetimine tabi olmamasının etkisi vardır. Bu duruma ek olarak zaten açığa çıkan sorunların da kamu denetimince görmezden gelinmesi ve iktidar ilişkileri içinde üstünün rahatça örtülmesi söz konusu oluyor. Nitekim son olayda daha önce yapılan ihbarların ciddi şekilde ele alınmadığı ve soruşturmanın kapatıldığı ortaya çıkmıştır. Sağlık sektörü AK Parti hükümetine yakın sermaye kesimleri tarafından özellikle odaklanılmış bir sektördür. Ülkemizde yaşamakta olduğumuz özerk kamu kurumlarının çökertilmesi, "tüm güçlerin birliği" anlayışı, demokratik denetim ve şeffaflıktan yoksunluk koşullarında SGK'dan hak edilenden daha fazla para alınabilmesinin çeşitli yollarının geliştirilmesi ve ortaya çıkması sürpriz değildir.

Yukarıda ortaya koymaya çalıştığımız sağlık ortamında, ülkemizde yaşanan son olayda olduğu gibi asla kabul edilemez ve canavarca işlerin kolayca yapılabilmesinin altında sağlık hizmetlerinin hemen hemen hiçbir kalite denetimine tabi olmamasının etkisi vardır. Bu duruma ek olarak zaten açığa çıkan sorunların da kamu denetimince görmezden gelinmesi ve iktidar ilişkileri içinde üstünün rahatça örtülmesi söz konusu oluyor.

Aslında ülkemizde sağlık sistemi işleyişi ve finansal yönü kendine özgü yönleri sahip. Bizim sistemimizde para zorunlu olarak kamu gücü ile toplanmakta, ardından özel kâr amaçlı bir yapı içinde harcanmakta ve ardından yapılırsa yine bir kamu kurumu (SGK) tarafından denetlenmektedir. Siyasal erk etrafında kümelenmiş çıkar grupları denetimsiz olarak her "özgürlüğe" sahiptir. Kısıktırılmış sağlık hizmetleri tüketimi bir yandan "sağlık popülizmi" yolu ile yoksul kitleler içinde iktidara siyasal desteği artırırken bir yandan da sermaye grupları için çok ciddi bir kâr alanı yaratmaktadır. Özel sektöre dayanan sağlık sisteminin en belirgin olduğu ve gelişmiş ülkeler içinde en kötüsü olarak kabul edilen ABD'de bile kişi başı sağlık tüketimi miktarı (parasal değil işlem olarak) ülkemizden azdır. Burada kâr amaçlı sağlık hizmeti üreticileri kendileri ile çıkar çatışması olan yine kâr amaçlı sigorta şirketleri tarafından nitelik olarak (tanı ve tedavi işlemlerinin uluslararası veya ulusal kılavuzlara uygunluğu) denetlenebilmektedir. Yani orada gereksiz bir tahlil, görüntüleme, yatış, cerrahi işlemi yapılması oldukça güçtür. Tabi o sistemin de büyük bir açmazı var, sigortanın özel olması (eşitsizlik) ve bazen de gerekli işlemin pahalı diye sigorta tarafından engellenmesi durumları gibi...

Sonuç

Gücün tek elde toplandığı, şeffaflık ve demokratik kamu denetiminin çöktüğü siyasal koşullarda, her alanda giderek artan azami çıkar amaçlı çeteleşme süreci, ileri derecede ticarileşmiş ve özelleşmiş sağlık hizmeti alanında da kendini ortaya koymuş, bazı çalışanların birer canavara dönüşmesine yol açabilmektedir. Köklü değişiklik için sosyal ve siyasal mücadele ihtiyacına vurgu yaparken, süregiden mahkeme sürecinin söz konusu sağlık kurumlarının yönetici ve sahiplerini de kapsama almasını umut etmekteyiz.

Dipnotlar:

- [1] "Hospital Services Market Size and Companies Report (2023 - 2032)", Link: <https://www.towardshealthcare.com/insights/hospital-services-market>
- [2] "Healthcare Spending", Link: <https://healthsystemsfacts.org/healthcare-spending/>
- [3] "Healthcare Spending", Link: <https://healthsystemsfacts.org/healthcare-spending/>
- [4] H.G. Welch, *Aşırı Teşhis, Sağlık Adına Hasta Etmek*, İN-SEV Yayınları, İstanbul.
- [5] T.C Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2022.
- [6] T.C Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2022.
- [7] T.C Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2022.
- [8] T.C Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2022.
- [9] T.C Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2022.

